

Rechtspraak Europa

Zevende jaargang, 2018,
nr. 1 (januari)

In één klik verbonden met Europa

Maandelijks overzicht van de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU). Kernredactie: Marc de Werd, Joanne Bik, Mariëlle Leenaers en Nadine Laatsch. Vaste medewerkers: Roel Andrea, Anouk Biersteker, Dorien Boessenkool, Nicolien Keereweer, Samir Ourahma, Suus Pesch, Judith van Riel, Annerieke Stronkhorst, en Mirjam Winkels.

Rechtspraak Europa wordt gemaakt door het Gerechtshof Amsterdam en het Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak ([LBVr](#)), en wordt gepubliceerd op het weblog [European Courts](#), op de [website van de rechtspraak](#) (inclusief archief), en op [Intro Europees recht](#) (alleen intern).

Het archief is te raadplegen op [rechtspraak.nl](#).

Rechtspraak Europa rechtstreeks ontvangen? Stuur een mail naar joanne.bik@rechtspraak.nl om te worden toegevoegd aan de verzendlijst.

Copyright ©2018 Marc de Werd/Gerechtshof Amsterdam; ©2018 Joanne Bik/LBvR

Volg Rechtspraak Europa op Twitter: [@europeancourts](#) en [@joannebik1](#)

Inhoud

Leeswijzer	4
Deel 1 – Rechtspraak	5
Aanbesteding en overheidsopdrachten (B - S)	5
Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers (B - C)	8
Asiel, migratie, Schengen, Visumcode, Burgerschap Unie (S - V).....	12
Belastingen	16
Belastingen, accijns	17
Belastingen, btw (Fi - S).....	17
Belastingen, douane, tariefindeling	19
Belastingen, vennootschappen en vrij verkeer kapitaal	21
Beroepskwalificaties	24
Bescherming financiële belangen Unie	24
Civiel recht, procedure geringe vorderingen	25
Consumenten, oneerlijke handelspraktijken (C)	25
Detentie en politieonderzoek (S).....	27
Diensten, elektronische communicatiediensten, openbare dienstverplichting	28
Discriminatie	30
Eigendomsrecht.....	30
Erfrecht	31
Etikettering en levensmiddelen	31
Familierecht en familieleven (Fa - SZ).....	31
Financiële diensten en markten (B - S)	31
GBVB	32
Gezondheid, geneesmiddelen (B).....	33
Godsdienstvrijheid (B - S).....	35
Grondrechten (Handvest) en EVRM, algemeen (Fi - S)	35
Handel en anti-dumping	37
IE - Intellectuele eigendom	38
IPR – Internationaal privaatrecht	42
Insolventie.....	44
Institutioneel recht en rechtsbeginselen Unie	45
Just satisfaction.....	46
Kansspelen (B - S)	46
Landbouw en visserij (B)	48
Levenslang	49
LHBT-rechten	50
Luchtvaart (C).....	51
Mededinging	52

Milieu, natuur, duurzame energie, afvalstoffen	54
Ne bis in idem (B – S)	55
Overlevering en uitlevering (S).....	56
Prejudiciële procedure HvJ	57
Privacy en persoonsgegevens	57
Procesrecht en recht op eerlijk proces – bestuursrecht	59
Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel	60
Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht (Fi – S).....	61
Recht op leven	62
Recht op onderwijs	62
Staatssteun	63
Strafrecht	64
Toegang tot documenten (B).....	65
Vervoer (B).....	65
Verzekeringen	66
Vrij verkeer.....	67
Vrijheid van meningsuiting (S)	67
Vrijheid van vereniging en demonstratie	68
Deel II - Algemeen	69
Algemeen	69
Cursus en opleiding.....	69
Nieuwsbrieven.....	70
NL prejudiciële verwijzingen	71
Vacatures	74

Leeswijzer

De redactie heeft ervoor gekozen om de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) en het Gerecht per rubriek gezamenlijk aan te bieden. De toenemende vervlechting van het EU recht en het EVRM sinds het Verdrag van Lissabon (2009) is met name zichtbaar op het terrein van de grondrechtenbescherming. Deze ontwikkeling naar een Europees ius commune maakt dat beide kenbronnen in een juridische casus gelijktijdig relevant kunnen zijn. De redactie wil aldus recht doen aan die Europese realiteit.

- Om sneller te scrollen: klik op tweede icoon van boven "bladwijzers", de index blijft dan in de linkerkolom staan.
- De nieuwsbrief is ingedeeld in alfabetisch gerangschikte onderwerpen.
- Prejudiciële verwijzingen bevatten een link naar de verwijzingsuitspraak op de website van het ECER. Voor de samenvattingen wordt gebruik gemaakt van de samenvattingen van ECER. Als de verwijzing nog niet beschikbaar is verwijst de link, voorzien van een * naar de algemene pagina van ECER.
- In de index is tussen haakjes aangegeven voor welke rechtsgebieden de informatie relevant is: Bestuursrecht (B), Civiel recht (C), Familierecht (Fa), Fiscaal recht (Fi), Strafrecht (S), Vreemdelingenrecht (V)

Deel 1 – Rechtspraak

Aanbesteding en overheidsopdrachten (B - S)

HvJ – ARREST – 6 december 2017 – zaak C-408/16 – Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere – Roemenië - ECLI:EU:C:2017:940 – [arrest](#)

Aanbesteding autosnelweg; toetreding Roemenië

Richtlijn 2004/18/EG; Verordening (EG) nr. 1083/2006. Het gaat in dit arrest om de aanleg en aanbesteding van een autosnelweg in Roemenië. Nog voor de toetreding tot de EU zijn stappen gezet om de aanleg van deze snelweg te realiseren. Na toetreding tot de EU verzoekt Roemenië om financiële steun van de EU bij de aanleg van deze snelweg. De commissie heeft deze financiële steun goedgekeurd. Bij een controle zijn onregelmatigheden vastgesteld en een financiële correctie toegepast op de gegeven financiële steun.

Hof: Richtlijn 2004/18/EG, met name art. 15, onder c), staat in de weg aan een regeling van een lidstaat die voorschrijft dat voor een procedure van plaatsing van een overheidsopdracht waarmee na de datum van toetreding van die lidstaat tot de EU is begonnen voor de verwezenlijking van een project waarmee een aanvang was gemaakt op basis van een vóór die toetreding met de Europese Investeringsbank gesloten financieringscontract, de specifieke criteria van de gids van de Europese Investeringsbank voor plaatsing van overheidsopdrachten moeten worden toegepast, die niet overeenstemming zijn met de bepalingen van deze richtlijn.

Art. 9, lid 5, en artikel 60, onder a), van verordening (EG) nr. 1083/2006 moeten in die zin worden uitgelegd dat een procedure van plaatsing van een overheidsopdracht waarin criteria zijn toegepast die restrictiever zijn dan die welke in richtlijn 2004/18 worden genoemd, niet kan worden geacht volledig in overeenstemming met het Unierecht te zijn gevoerd en niet in aanmerking komt voor retrospectief toegekende Europese financiering die niet hoeft te worden terugbetaald.

Art. 2, punt 7, van verordening nr. 1083/2006 moet in die zin worden uitgelegd dat het gebruik van criteria voor de prekwalificatie van inschrijvers die restrictiever zijn dan die waarin richtlijn 2004/18 voorziet, een „onregelmatigheid” in de zin van die bepaling oplevert die de toepassing van een financiële correctie krachtens artikel 98 van die verordening rechtvaardigt wanneer niet kan worden uitgesloten dat het gebruik van die criteria een weerslag heeft gehad op de begroting van het betrokken fonds, waarbij het aan de verwijzende rechterlijke instantie staat na te gaan of dit het geval is.

- CJEU decision on EIB-funded procurement sheds some light on interpretation of Arts 9 & 17 Dir 2014/24/EU (C-408/16) ([how to crack a nut](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-677/15 P – Spanje / Raad – ECLI:EU:C:2017:998 – [arrest](#)

Verordening (EG, Euratom) nr. 1605/2002; verordening (EG) nr. 207/2009. In het kader van een openbare aanbestedingsprocedure voor programma- en projectbeheer alsook technische bijstand op IT-gebied is aan European Dynamics Luxembourg SA meegedeeld dat haar inschrijving met het oog op de gunning van een raamovereenkomst als derde is gerangschikt in het kader van het cascadesysteem en de offertes van het consortium Unisys SLU en Charles Oakes & Co. Sàrl, enerzijds, en ETIQ Consortium, anderzijds, respectievelijk als eerste en tweede zijn gerangschikt. Het Gerecht EU heeft bij arrest 7 oktober 2015, European Dynamics Luxembourg e.a./BHIM (T-299/11) beslist tot nietigverklaring van het besluit van het EUIPO en de Europese Unie veroordeeld tot het vergoeden van de door European Dynamics Luxembourg geleden schade wegens het verlies van een kans op gunning van de raamovereenkomst als eerste contractant in het cascadesysteem. Met zijn hogere voorziening verzoekt het EUIPO om vernietiging van dit arrest.

Hof: Het arrest van het Gerecht van de Europese Unie van 7 oktober 2015, European Dynamics Luxembourg e.a./BHIM (T-299/11) wordt vernietigd voor zover daarin in punt 2 van het dictum de

Europese Unie wordt veroordeeld tot vergoeding van de schade die European Dynamics Luxembourg heeft geleden door het verlies van een kans om als eerste contractant in het cascadesysteem de raamovereenkomst toegewezen te krijgen, en in de punten 4 en 5 van het dictum wordt beslist dat partijen het Gerecht het in onderlinge overeenstemming becijferde bedrag van de vergoeding zullen meedelen, of, bij ontbreken van deze overeenstemming, hun berekeningen aan het Gerecht zullen toezenden. De hogere voorziening wordt afgewezen voor het overige. Het verzoek om schadevergoeding van European Dynamics Luxembourg SA, Evropaïki Dynamiki – Proigmena Systimata Tilepikoinonion Pliroforikis kai Tilematikis AE en European Dynamics Belgium SA in zaak T-299/11 wordt afgewezen.

■ HvJ EU: Schade European Dynamics hoeft niet vergoed te worden ([IT&recht](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-178/16 – Impresa di Costruzioni Ing. E. Mantovani en Guerrato – Italië – ECLI:EU:C:2017:1000 – [arrest](#)

Strafrechtelijke veroordeling bestuurder

Richtlijn 2004/18/EG. De provincie Bolzano heeft een aanbestedingsprocedure ingeleid voor de bouw en het beheer van de nieuwe penitentiaire inrichting te Bolzano. Het geraamde bedrag was 165 400 000 EUR. Mantovani heeft op 16 december 2013 onder eigen naam en als leidinggevende gevolmachtigde van een op te richten tijdelijk samenwerkingsverband van ondernemingen, verzocht te kunnen deelnemen. De Italiaanse wetgeving inzake overheidsopdrachten verbiedt opdrachten te gunnen aan personen die zijn veroordeeld wegens ernstige, jegens de staat „of de Gemeenschap” gepleegde strafbare feiten die in strijd zijn met hun beroepsgedragsregels. Dit verbod geldt ook voor ondernemingen wier bestuurders strafrechtelijk zijn veroordeeld voor dergelijke feiten, tenzij die ondernemingen aantonen dat zij zich volledig en daadwerkelijk hebben gedistantieerd van de strafbare gedraging van hun bestuurders. De Italiaanse Raad van State moet beslissen in een hoger beroep tegen een uitspraak die het besluit van een aanbestedende dienst om een inschrijvende onderneming, wier bestuurder was veroordeeld wegens een van die strafbare feiten, uit te sluiten van een aanbesteding bevestigt. Mantovani heeft op 4 december 2013 verklaard dat er geen veroordelende vonnissen zijn. Mantovani beroept zich erop dat het vonnis van de veroordeling pas bekend is geworden na zijn verklaringen en bovendien heeft hij aangegeven dat de onderneming zich volledig en daadwerkelijk had gedistantieerd van de gedragingen van B. door deze met onmiddellijke ingang uit al zijn directiefuncties in de Mantovani-groep te zetten. De vraag die voorligt is of het feit dat de Italiaanse regeling de meldplicht heeft uitgebreid tot personen die binnen de betrokken ondernemingen een mandaat bekleedden dat in het jaar voorafgaand aan de publicatie van de aanbesteding is beëindigd, en voor zover deze regeling bepaalt dat de betrokken onderneming van de aanbesteding wordt uitgesloten wanneer zij niet aantoonbaar is dat zij zich volledig en daadwerkelijk heeft gedistantieerd van de strafrechtelijk veroordeelde handeling van die personen in strijd is met Unierecht.

Hof: Richtlijn 2004/18/EG inzonderheid artikel 45, lid 2, eerste alinea, onder c), d) en g), alsook de beginselen van gelijke behandeling en evenredigheid staan niet in de weg aan nationale voorschriften op grond waarvan de aanbestedende dienst:

– volgens de door hem vastgestelde voorwaarden een strafrechtelijke veroordeling – ook indien die veroordeling nog niet onherroepelijk is geworden – van de bestuurder van een inschrijvende onderneming voor een strafbaar feit dat indruist tegen de beroepsgedragsregels van die onderneming in de beschouwing kan betrekken, wanneer die bestuurder zijn functies heeft neergelegd in het jaar voorafgaand aan de aankondiging van de overheidsopdracht, en
– die onderneming van deelneming aan de betrokken aanbestedingsprocedure kan uitsluiten op grond dat zij, door na te laten die nog niet onherroepelijke veroordeling te melden, zich niet volledig en daadwerkelijk van de gedragingen van die bestuurder heeft gedistantieerd.

HvJ – CONCLUSIE A-G TANCHEV – 6 december 2017 – zaak C-472/16 – Colino Sigüenza – ECLI:EU:C:2017:943 – [conclusie](#)

Zie onder: [Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA – 13 december 2017 – zaak C-9/17 – Tirkkonen – Finland – ECLI:EU:C:2017:962 – [conclusie](#)

Elfpo; plattelandsadviseurs; aanbesteding

Richtlijn 2004/18/EG. De steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo) omvat onder meer de steun voor het verrichten van adviesdiensten voor landbouwers. De nationale autoriteiten selecteren de adviseurs die hun professioneel advies aan die landbouwers moeten aanbieden door middel van procedures die in beginsel openstaan voor personen die voldoen aan de eisen om die taak uit te voeren. In het kader van een van die selectieprocedures heeft Maria Tirkkonen verzocht om te worden opgenomen in de lijst van plattelandsadviseurs, door het voorgeschreven formulier in te vullen. Zij heeft evenwel niet het punt ingevuld waarin zij moest vermelden of zij „de in het ontwerpraamcontract opgenomen voorwaarden” aanvaardde. Dit heeft ertoe geleid dat haar inschrijving is afgewezen door de aanbestedende dienst. Blijkens de verwijzingsbeslissing zou dat verzuim kunnen worden hersteld indien de nationale wet tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de burgers werd toegepast. Aangezien die tekortkoming onder de nationale wet inzake overheidsopdrachten valt, lijkt zij echter onomkeerbaar te zijn. Dat is althans wat zowel de Finse overheid als de rechter in eerste aanleg – die haar besluit heeft bevestigd – heeft verklaard. In deze context wenst de verwijzende rechter te vernemen of het litigieuze mechanisme voor de selectie van plattelandsadviseurs een „overheidsopdracht” in de zin van artikel 1, lid 2, onder a), van richtlijn 2004/18/EG betreft. Bij de beantwoording van zijn vraag moet rekening worden gehouden met de rechtspraak van het Hof over dat begrip in de zaak Falk Pharma, die volgens mij voldoende aanwijzingen bevat voor de beslechting van het geding.

*A-G: Artikel 1, lid 2, onder a), van richtlijn 2004/18/EG moet aldus worden uitgelegd dat het begrip „overheidsopdracht” in de zin van die richtlijn **niet** ziet op een systeem voor de selectie van verrichters van landbouwadviesdiensten als dat in het hoofdgeding, waarbij een openbare instelling alle ondernemers toelaat die voldoen aan de geschiktheidseisen en die slagen voor een examen, zonder de opdracht voor de dienst door middel van een vergelijkende beoordeling exclusief aan een of meer van die adviseurs te gunnen. In dit verband is niet van belang dat het systeem een beperkte looptijd heeft gedurende welke geen nieuwe ondernemers ertoe kunnen toetreden.*

- **AG proposes extension of Falk Pharma doctrine to framework agreements, for wrong reasons (C-9/17)** ([How to crack a nut](#))

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Hongarije – 18 december 2017 - [zaak C-620/17 – Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe](#)

Schadevergoeding bij schending Unierecht

Richtlijn 89/665/EEG; Richtlijn 92/13/EEG; Richtlijn 93/37/EEG; Richtlijn 2004/18/EG. De verwijzende rechter wenst primair te vernemen of de richtsnoeren die het Hof in zijn door verzoekster aangevoerde arresten heeft ontwikkeld met betrekking tot de vereisten voor schadevergoeding wegens schending van het Unierecht, en met betrekking tot de ontvankelijkheid van de herziening, aldus moeten worden uitgelegd dat in de onderhavige schadevergoedingszaak verzoekster haar beroep daarop kan baseren, tegenover de thans geldende Hongaarse regelgeving, die van die richtsnoeren afwijkt. Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Cilfit e.a. 283/81; Köbler C-224/01; Kühne & Heitz C-453/00; Kapferer C-234/04; Traghetti del Mediterraneo C-173/03; Kempter C-2/06; Édukövízig en Hochtief Construction C-218/11; Impresa Pizzarotti C-213/13.

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

Noorwegen (EVA): Interesting Norwegian case on public procurement of health and social services and alleged discrimination of private enterprises against EU/EEA law (ESA 154/17/COL) ([how to crack a nut](#))

OVERIG

New paper: Territorial Extension and Case Law of the Court of Justice: Good Administration and Access to Justice in Procurement as a Case Study ([how to crack a nut](#))

Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers (B – C)

**HvJ – ARREST – 7 december 2017 – zaak C-189/16 – Zaniewicz-Dybeck –
ECLI:EU:C:2017:946 – arrest**

Sociale zekerheid van migrerende werknemers; gegarandeerd pensioen; minimumuitkering; berekening van de pensioenrechten

Verordening (EEG) nr. 1408/71. Zaniewicz-Dybeck, een Pools staatsburger, heeft Polen in 1980 verlaten om zich in Zweden te vestigen. Nadat zij 19 jaar in Polen had gewerkt, heeft zij 24 jaar in Zweden gewoond en daar gedurende 23 jaar gewerkt. In 2005 heeft Zaniewicz-Dybeck een verzoek om een gegarandeerd pensioen ingediend, dat door het nationaal verzekeringsfonds is afgewezen. Aangezien Zaniewicz-Dybeck tijdvakken van verzekering in zowel Zweden als Polen had vervuld, heeft het nationaal verzekeringsfonds, overeenkomstig verordening nr. 1408/71 haar gegarandeerd pensioen deels berekend op basis van de nationale regeling en deels op basis van het beginsel van de pro-rataberekening van die verordening. Bij de pro-rataberekening op basis van de verordening is het inkomensgerelateerde ouderdomspensioen van Zaniewicz-Dybeck in Polen niet in aanmerking genomen. Het nationaal verzekeringsfonds heeft het 'Zweedse' bedrag vermenigvuldigd met de maximale verzekeringsduur, dat wil zeggen 40 jaar (en daarin dus ook de Poolse tijdvakken meegenomen). Gelet op de verkregen resultaten was het nationaal verzekeringsfonds van mening dat de inkomensgerelateerde ouderdomspensioenen de inkomensgrens voor het toekennen van een gegarandeerd pensioen overstegen. De verwijzende rechter is van oordeel dat het onduidelijk is hoe het gegarandeerd pensioen moet worden berekend. Is het overeenkomstig de bepalingen van de vordering mogelijk om bij de vaststelling van de berekeningsbasis van een dergelijk pensioen aan de in een andere lidstaat dan Zweden vervulde tijdvakken van verzekering een fictieve pensioenwaarde toe te kennen die overeenkomt met de gemiddelde waarde van de in Zweden vervulde tijdvakken? Als daarop ontkennend wordt geantwoord, vraagt de verwijzende rechter zich af of bij de berekening van het gegarandeerd pensioen rekening moet worden gehouden met de ouderdomspensioenen die de betrokkene in andere lidstaten ontvangt.

*Hof: Verordening (EEG) nr. 1408/71 moet aldus worden uitgelegd dat het bevoegde orgaan van een lidstaat bij de berekening van een minimumuitkering als het gegarandeerd pensioen dat in het hoofdgeding aan de orde is, noch artikel 46, lid 2, noch artikel 47, lid 1, onder d), van die verordening moet toepassen. Een dergelijke uitkering moet worden berekend overeenkomstig artikel 50 van die verordening, gelezen in samenhang met de bepalingen van de nationale wettelijke regeling, zonder dat evenwel de nationale bepalingen betreffende de pro-rataberekening, zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde zijn, worden toegepast. Artikel 50 van de verordening nr. 1408/71 moet aldus worden uitgelegd dat het **niet** in de weg staat aan een wettelijke regeling van een lidstaat op grond waarvan het bevoegde orgaan bij de berekening van een minimumuitkering als het gegarandeerd pensioen dat in het hoofdgeding aan de orde is, rekening moet houden met alle ouderdomspensioenen die de betrokkene daadwerkelijk van een of meer andere lidstaten ontvangt.*

**HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-158/16 – Vega González – Spanje –
ECLI:EU:C:2017:1014 – arrest**

Begrip arbeidsvoorwaarden; parlementair mandaat

Richtlijn 1999/70/EG. Het betreft een geding tussen Margarita Isabel Vega González en het ministerie over de door deze laatste geweigerde toekenning van de ambtelijke stand van verlof wegens bijzondere diensten waar de belanghebbende na haar verkiezing tot parlementair afgevaardigde om had verzocht.

Hof: Het begrip „arbeidsvoorwaarden” voor een in een parlementaire functie gekozen werknemer omvat het recht dat hem de mogelijkheid wordt geboden te profiteren van verlof wegens bijzondere diensten, welk recht is vastgelegd in een nationale regeling op grond waarvan de dienstbetrekking wordt opgeschort, zodat is gewaarborgd dat deze werknemer voor de duur van zijn parlementaire mandaat zijn arbeidsplaats en recht op bevordering behoudt.

Clausule 4 van de raamovereenkomst verzet zich tegen een nationale regeling waarin volledig wordt uitgesloten dat een werknemer voor bepaalde tijd met het oog op de uitoefening van een politiek mandaat verlof wordt toegekend op grond waarvan de arbeidsverhouding wordt opgeschort tot de terugkeer van deze werknemer na afloop van dit mandaat, terwijl het recht op een dergelijk verlof wel wordt toegekend aan werknemers in vaste dienst.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-102/16 – Vaditrans – België – ECLI:EU:C:2017:1012 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Zie onder: [Vervoer](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G TANCHEV – 6 december 2017 – zaak C-472/16 – Colino Sigüenza – Spanje – ECLI:EU:C:2017:943 – [conclusie](#)

Uitleg begrip overgang economische eenheid; beëindiging concessie muziekschool vóór einde schooljaar en vóór overname door concurrent

Richtlijn 2001/23/EG; Artikel 47 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Het gaat om de vraag onder welke omstandigheden het verlies van een opdracht voor diensten aan een concurrent moet worden aangemerkt als een overgang van een economische eenheid in de zin van richtlijn 2001/23/EG, zodat de nieuwe opdrachtnemer verplicht is om het personeel van de vorige opdrachtnemer over te nemen. De specifieke kenmerken van de onderhavige zaak bestaan in het feit dat er sprake is van een concessie die eindigde vóór de concurrent de betrokken activiteit overnam, in het feit dat de activiteit pas na verloop van vijf maanden door de concurrent werd hervat en in het feit dat geen enkel personeelslid van verzoekers werkgever werd overgenomen.

De verwijzende rechter stelt ook een procedureel vraagstuk aan de orde. Doordat de eerste muziekschool al haar personeel ontsloeg, vond een procedure voor collectief ontslag plaats, tijdens welke de wettelijke werknemersvertegenwoordigers vergeefs de beslissing van de werkgever hebben aangevochten. Is er sprake van schending van artikel 47 EU Handvest indien de individuele werknemer gebonden zou zijn aan een rechterlijke beslissing in het kader van deze collectieve procedure waarin hij niet als partij kon optreden en zijn rechten uit hoofde van de richtlijn niet kon doen gelden.

A-G: Aangenomen moet worden dat er geen sprake is van overgang in de zin van richtlijn 2001/23/EG, wanneer de concessiehouder van een gemeentelijke muziekschool, aan wie de gemeente alle materiële middelen (ruimten, instrumenten, leslokalen, meubilair) ter beschikking stelt, die zijn eigen personeel in dienst neemt en die zijn diensten per schooljaar verleent, zijn activiteiten beëindigt per 1 april 2013, dat wil zeggen twee maanden vóór het einde van het schooljaar, en alle materiële middelen teruggeeft aan de gemeente, die de activiteiten niet hervat om het schooljaar 2012/2013 af te ronden, maar na een nieuwe aanbesteding de concessie gunt aan een nieuwe opdrachtnemer, die de activiteiten hervat in september 2013, bij aanvang van het nieuwe schooljaar 2013/2014. Artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/23 moet aldus worden uitgelegd dat in de omschreven omstandigheden – waarin de eerste opdrachtnemer zich door de wanprestatie van de opdrachtgever (de gemeente) genoopt ziet zijn activiteiten te beëindigen en het voltallige personeel te ontslaan, en waarin de opdrachtgever vervolgens de materiële middelen overdraagt aan een tweede opdrachtnemer, die dezelfde activiteiten voortzet – het ontslag van de werknemers van de eerste opdrachtnemer plaatsvond, om economische, technische of organisatorische redenen die wijzigingen voor de werkgelegenheid met zich brengen' en dat dit ontslag niet het gevolg was van, de overgang van de onderneming, vestiging of onderdeel van de onderneming of vestiging', welke ontslaggrond bij dat artikel wordt verboden.

*Artikel 47 EU Handvest staat **niet** in de weg aan een nationale wettelijke regeling die een rechter of een rechterlijke instantie verbiedt ten gronde te beslissen over de vorderingen van een werknemer die zijn in het kader van een collectief ontslag gegeven ontslag aanvecht in een individuele procedure, teneinde de rechten te doen gelden die voortvloeien uit richtlijn 2001/23 en uit richtlijn 98/59/EG betreffende de aanpassing van de wetgevingen van de lidstaten inzake collectief ontslag, wanneer er een eerdere, in kracht van gewijsde gegane uitspraak over het collectief ontslag is geweest in een procedure waarin de werknemer geen partij kon zijn, terwijl de vakorganisaties in het bedrijf en alle wettelijke werknemersvertegenwoordigers dat wel waren of konden zijn, wanneer volgens het nationale recht de bindende kracht van die collectieve uitspraak niet verder reikt dan het voorwerp van de procedure en dat voorwerp verschilt van dat wat in de individuele procedure aan de orde is."*

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 5 december 2017 – zaak C-451/16 – MB – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:937 – [persbericht](#) – [conclusie](#)

Zie onder: [LHBT-rechten](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G KOKOTT – 20 december 2017 – Zaak C-677/16 – Montero Mateos – Spanje – ECLI:EU:C:2017:1021 – [conclusie](#)

Beëindiging ad-interimovereenkomst wegens verstrijken overeenkomen duur versus beëindiging overeenkomstig door opzegging om objectieve reden ; vergoeding?; discriminatie?

Richtlijn 1999/70/EG. Is er sprake van discriminatie wanneer een werknemer met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd geen recht heeft op een uitkering van zijn werkgever als vergoeding wegens het verstrijken van de arbeidsovereenkomst of in elk geval slechts recht heeft op een lagere uitkering dan een werknemer wiens arbeidsovereenkomst wordt beëindigd wegens opzegging door de werkgever om een objectieve reden? Dat is in essentie de rechtsvraag waarover het Hof zich in de onderhavige prejudiciële procedure dient te buigen. Volgens Spaans recht heeft de werkneemster geen recht op enige financiële tegemoetkoming wanneer een dergelijke „ad-interimovereenkomst” gewoon afloopt, terwijl een werknemer die door zijn werkgever om een objectieve reden wordt ontslagen, recht heeft op een vergoeding. Het in 2016 gewezen arrest de Diego Porras heeft het ontbreken van enige vergoeding bij afloop van een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd aangemerkt als een door het Unierecht verboden discriminatie. Thans wordt het Hof gevraagd zijn toenmalige rechtspraak te heroverwegen of in elk geval aan te scherpen. Daarbij zal het Hof ook moeten toezien op de interne coherentie van zijn rechtspraak met betrekking tot het beginsel van gelijke behandeling en non-discriminatie. In wezen dezelfde rechtsproblemen doen zich voor in de zaak Grupo Norte Facility [zaak C-574/16](#) (ook in deze nieuwsbrief opgenomen), waarin eveneens conclusie is genomen op 20 december alsook in de aanhangige zaken Rodríguez Otero (C-212/17) en de Diego Porras (C-619/17). De eveneens aanhangige zaak Vernaza Ayovi (C-96/17) heeft weliswaar ook betrekking op discriminatievraagstukken in verband met de Spaanse ad-interimovereenkomst, maar in een totaal andere context.

A-G: Clausule 4, lid 1, van de raamovereenkomst die is opgenomen in de bijlage bij richtlijn 1999/70/EG moet aldus worden uitgelegd dat er geen sprake is van discriminatie van werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd, wanneer zij bij het aflopen van de arbeidsovereenkomst wegens het verstrijken van de overeengekomen duur, het voltooiën van de overeengekomen taak of het intreden van de overeengekomen gebeurtenis geen recht hebben op een vergoeding of recht hebben op een lagere vergoeding dan werknemers wier arbeidsovereenkomst, of die nu voor bepaalde of onbepaalde tijd is aangegaan, wordt beëindigd wegens opzegging door de werkgever om een objectieve reden

HvJ – CONCLUSIE A-G KOKOTT - 20 december 2017 – Zaak C-574/16 - Grupo Norte Facility - Spanje - ECLI:EU:C:2017:1022 - [conclusie](#)

Verbod van discriminatie van werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd; Recht werknemer op vergoeding bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst

Richtlijn 1999/70/EG; Raamovereenkomst EVV, Unice en CEEP inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd. De bescherming van werknemers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd tegen misbruik en discriminatie is al geruime tijd een aandachtspunt in het sociaal beleid van de Europese Unie, waarmee ook het Hof zich herhaaldelijk heeft beziggehouden. Concreet gaat het om een Spaanse werknemer die op grond van een tijdelijke „vervangingsovereenkomst” in dienst werd genomen om de wegens deeltijdpensioen verminderde arbeidsprestatie van een collega te compenseren. Deze overeenkomst gold tot de datum van volledige pensionering van zijn collega. Na die datum werd het dienstverband met de werknemer niet meer voortgezet. Voorwerp van het hoofdgeding is de wettelijke vergoeding waarop Spaanse werknemers onder bepaalde omstandigheden aanspraak kunnen maken bij hun werkgever wanneer hun dienstverband eindigt. Steen des aanstoots is dat de hoogte van deze vergoeding verschilt, al naargelang de wijze waarop het dienstverband eindigt. Wanneer de werkgever een werknemer om een objectieve reden ontslaat, valt de genoemde vergoeding volgens Spaans recht hoger uit dan wanneer de werkgever een dienstverband voor bepaalde tijd – zoals in casu – bij het bereiken van de overeengekomen

einddatum gewoon laat aflopen. In sommige gevallen heeft de werknemer bij het aflopen van zijn arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd zelfs helemaal geen recht op een vergoeding. Het in 2016 gewezen arrest de Diego Porras heeft – in een vergelijkbare zaak – het ontbreken van enige vergoeding bij afloop van een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd aangemerkt als een door het Unierecht verboden discriminatie. Thans wordt het Hof gevraagd zijn toenmalige rechtspraak te heroverwegen of in elk geval aan te scherpen. Daarbij zal het Hof ook moeten toezien op de interne coherentie van zijn rechtspraak met betrekking tot het beginsel van gelijke behandeling en non-discriminatie. In wezen dezelfde rechtsproblemen doen zich voor in de zaak Montero Mateos (C-677/16), ook opgenomen in deze nieuwsbrief, alsook in de aanhangige zaken Rodríguez Otero (C-212/17) en de Diego Porras (C-619/17).

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Nederland – 1 december 2017 – Centrale Raad van Beroep – [ECLI:NL:CRVB:2017:4338](#)

Besluit 1/80 van de Associatieraad EEG-Turkije. Betrokkene bezit uitsluitend de Turkse nationaliteit. Hij heeft in de zin van artikel 6 van Besluit 1/80 van de Associatieraad EEG-Turkije tot de legale arbeidsmarkt van Nederland behoort. Op 11 september 2006 heeft hij zijn werk als internationaal chauffeur wegens ziekte gestaakt. Sinds 18 december 2006 heeft betrokkene een EU-verblijfsvergunning voor langdurig ingezetenen. Hij vraagt een uitkering aan en op grond van de Toeslagenwet (TW) krijgt hij ook een aanvullende prestatie. Een persoon komt slechts voor zo'n toeslag in aanmerking als hij in Nederland woont. Op 10 februari 2014 heeft betrokkene het Uvw op de hoogte gesteld van zijn voornemen om zich per 1 april 2014 in Turkije te vestigen. Het Uvw heeft hierop bij besluit van 12 februari 2014 de toeslag van betrokkene per 1 april 2014 beëindigd. binnen een jaar na zijn vertrek uit Nederland, heeft [betrokkene] vanuit Turkije opnieuw een toeslag ingevolge de TW aangevraagd. Bij besluit van 1 augustus 2014 heeft het Uvw deze aanvraag afgewezen.

Moet artikel 6, eerste lid, van Besluit 3/80 met inachtneming van artikel 59 van het Aanvullend Protocol aldus worden uitgelegd, dat het zich verzet tegen een wettelijke regeling van een lidstaat zoals artikel 4a van de TW, op grond waarvan een toegekende aanvullende prestatie wordt ingetrokken als de begunstigde naar Turkije verhuist, ook indien deze begunstigde het grondgebied van de lidstaat op eigen initiatief heeft verlaten? Is daarbij van belang dat de betrokkene op het moment van vertrek niet langer een verblijfsrecht heeft op grond van het associatierecht, maar wel beschikt over een EU-verblijfsvergunning voor langdurig ingezetenen? Is daarbij van belang dat de betrokkene op grond van nationale regelgeving binnen één jaar na vertrek de mogelijkheid heeft om terug te keren om zo de toeslag te herkrijgen, en dat die mogelijkheid verder bestaat zo lang als hij beschikt over de EU-verblijfsvergunning voor langdurig ingezetenen?

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Finland – 11 december 2017 – [zaak C-609/17 en C-610/17 TSN e.a.](#)

Bescherming opgebouwde vakantie beperkt tot de jaarlijkse minimumvakantie?; overdracht vakantiedagen bij ziekte in vakantie; horizontale rechtstreekse werking artikel 32 EU Handvest?

Richtlijn 2003/88/EG; Artikel 31 EU Handvest. In deze zaken gaat het om werknemers die arbeidsongeschikt zijn gedurende een deel van hun vakantie. In zaak C-609/17 gaat het om een operatie, in zaak C-610/17 gaat het om ziekte die tijdens de vakantie ontstaat. De werknemers verzoeken om overdracht van de vakantiedagen tot een later moment. In zaak C-609/17 kent de werkgever dat voor twee (van de zes) vakantiedagen toe. In zaak C-610/17 kent de werkgever helemaal geen overdracht van vakantiedagen toe en behandelt de ziekteperiode als een vakantieperiode. In allebei de zaken wordt er beroep ingesteld door verzoekers; de overkoepelende verenigingen van de werknemers. Verzoekers vorderen in hun beroep onder meer dat wordt vastgesteld dat de werknemers het recht hebben om vanwege arbeidsongeschiktheid de op basis van de cao vastgestelde vakantie op een later tijdstip op te nemen. De bescherming van opgebouwde vakantie zou niet beperkt zijn tot de in artikel 7, lid 1 van de arbeidstijdenrichtlijn voorziene jaarlijkse minimumvakantie. Opgebouwde vakantie die langer is dan de jaarlijkse minimumvakantie zou ook volledige bescherming genieten. Volgens verweerders voorziet de arbeidstijdenrichtlijn niet in een recht op een jaarlijkse vakantie van meer dan vier weken en kunnen de lidstaten in een cao voorwaarden vastleggen voor de uitoefening van het recht op een vakantie die de in de

arbeidstijdenrichtlijn voorziene vakantie overschrijdt. Volgens verweerdere valt uit artikel 31, lid 2 EU Handvest geen ruimer recht op een jaarlijkse vakantie af te leiden dan het recht op een jaarlijkse vakantie van vier weken waarin de arbeidstijdenrichtlijn voorziet. De verwijzende rechter wil o.a. weten of artikel 31, lid 2 EU Handvest rechtstreekse werking heeft ten aanzien van een arbeidsverhouding tussen particuliere rechtssubjecten, dus horizontale rechtstreekse werking. Wordt opgebouwde vakantie die de in artikel 7, lid 1, van de arbeidstijdenrichtlijn voorziene jaarlijkse minimumvakantie van vier weken te boven gaat beschermd door artikel 31, lid 2, EU Handvest en staat deze bepaling van het Handvest in de weg aan een bepaling in een nationale cao of een uitlegging, volgens welke een werknemer die bij het begin van zijn vakantie of een deel daarvan arbeidsongeschikt is, geen recht heeft om op zijn verzoek in aanmerking te komen voor overdracht van de op die periode betrekking hebbende op de cao gebaseerde vakantie, wanneer het niet-overdragen van de op de cao gebaseerde vakantie het recht van de werknemer op een jaarlijkse vakantie van vier weken onverlet laat? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Sobczyszyn C-178/15; Commissie/Strack T-268/11 P; Commissie/Strack C-579/12 RX-II; Neidel C-337/10; Maschek C-341/15; Dominguez C-282/10; Heimann en Toltschin C-229/11 en C-230/11; Vicente Pereda C-277/08.

NOOT – bij EHRM 5 september 2017, Barbulescu t. Roemenië

- mr. D.J. Buijs, Grenzen aan controle op digitale communicatie van werknemers, in Tijdschrift recht en arbeid 2017, nr. 12, TRA 2017/101
- Mr. M.A.A. Oostveen, Monitoring van privécommunicatie op de werkvloer. Inbreuk op art. 8 EVRM: positieve verplichting voor staten om het recht op respect voor privéleven, in: Computerrecht 2017, nr. 6

NOOT - bij HvJ 22 juni 2017, zaak C-126/16, FNV c.s./Smallsteps BV

- Mr. drs. M. Hoogendoorn en Mr. D. Ninck Blok, 'FNV/Smallsteps; door overgang van onderneming, naar ondergang van ondernemingen?', NtER 2017-8, p. 211-218
- mr. dr. Pam Huffman, 'Overgang van onderneming bij de pre-pack: een blik vooruit', Tijdschrift voor Ontslagrecht 2017, p. 183-188
- Ph.W. Schreurs, 'Smallsteps en de grote stappen die nu gezet moeten worden', ArA 2017-3, p. 3-13

NOOT – bij HvJ 27 april 2017, Zaak C-680/15 Asklepios

A.G. Veldman, Dynamisch incorporeren na Asklepios, in: Tijdschrift Arbeidsrechtpraktijk, 2017/8

Asiel, migratie, Schengen, Visumcode, Burgerschap Unie (S – V)

EHRM – ARREST – 7 december 2017 – S.F. t. Bulgarije – persbericht – arrest (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:1207JUD000813816

Zie onder: Detentie

EHRM - ARREST - 19 december 2017 – A. t. Zwitserland – persbericht – arrest (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:1219JUD006034216

Genueanceerde afweging of de uitzetting van een bekeerd Christen naar Iran in strijd is met het verdrag

Artikel 2 EVRM. Klager is geboren in 1982 en groeide op in Iran. In 2009 is hij naar Zwitserland gegaan en heeft onmiddellijk asiel aangevraagd. Hij heeft driemaal asiel aangevraagd, allemaal zonder succes. Aanvankelijk verklaarde hij dat hij was gearresteerd en gevangen had gezeten in Iran vanwege demonstraties tegen de presidentsverkiezingen, waarna hij was ontsnapt en gevlucht. De asielautoriteiten vonden deze verklaring niet geloofwaardig of voldoende onderbouwd. Zijn eerste

aanvraag werd afgewezen. In zijn tweede verzoek verklaarde hij dat was bekeerd tot het christendom. De asielautoriteiten betwijfelden echter of zijn bekering echt en duurzaam was en verwierpen opnieuw zijn aanvraag. In 2014 verwierp de rechtbank een beroep van klager tegen dat besluit. De rechtbank overwoog dat christelijke bekeerlingen bij terugkeer naar Iran alleen het risico van slechte behandeling zouden lopen als ze in het bijzonder werden blootgesteld in de publieke arena vanwege hun christelijk geloof en daarom als een bedreiging door de Iraanse autoriteiten konden worden beschouwd. Dit was niet het geval voor klager, die een gewoon lid was van een christelijke kring en de Iraanse autoriteiten waren hoogstwaarschijnlijk niet eens bewust van zijn bekering. In 2016 werd zijn aanvraag in een derde ronde opnieuw afgewezen, hoofdzakelijk op dezelfde gronden. Het Europese Hof oordeelt dat de algemene mensenrechtensituatie in Iran niet de uitzetting van Iraanse onderdanen verhindert. Daarom moet worden beoordeeld of de persoonlijke omstandigheden van klager, met name zijn bekering tot het christendom, zodanig zijn dat hij een reëel risico loopt op een behandeling in strijd met de artikelen 2 en 3 van het verdrag. De afweging van de nationale rechter dat een christelijke bekeerling bij terugkeer naar Iran enkel gevaar loopt als hij het Christendom op een manier belijdt die door de Iraanse regering als een bedreiging wordt gezien, is genuanceerd en klager heeft geen bewijs ingebracht op basis waarvan het Hof dit zou moeten heroverwegen. Gezien het verloop van de nationale procedure, de genuanceerde afweging van de nationale rechter en bij gebrek aan nieuw bewijs of nieuwe argumenten heeft het Hof geen reden om aan te nemen dat de beoordeling door de nationale autoriteiten ontoereikend was. Geen schending van de artikelen 2 en 3 van het verdrag.

■ **Muslim asylum-seekers and conversion: A v Switzerland (Law&religion)**

EHRM – COMMUNICATED CASE – 22 november 2017 – Nagpal en Madan t. Nederland – statement of facts

Artikel 2 EVRM; Artikel 3 EVRM. Uitzetting naar Afghanistan van Sikh gezin met twee minderjarige kinderen levert volgens klagers een schending op van artikelen 2 en 3 EVRM.

HvJ – ARREST – 7 december 2017 – zaak C-636/16 – López Pastuzano – ECLI:EU:C:2017:949 – persbericht – arrest

Begrip „besluit tot verwijdering”; Langdurig ingezetenen

Richtlijn 2003/109/EG. Pastuzano, een Colombiaanse staatsburger, heeft op 13 oktober 2013 een vergunning tot langdurig verblijf in Spanje verkregen. Op 29 april 2014 is hij veroordeeld tot twee gevangenisstraffen van respectievelijk twaalf maanden en drie maanden. Daarop is een administratieve procedure voor verwijdering tegen hem ingeleid. De verwijzende rechter wijst erop dat het in artikel 57, lid 5, van de Spaanse wet gebruikte begrip „sanctie van verwijdering” door de rechtspraak van de meeste hogere rechterlijke instanties in Spanje aldus wordt uitgelegd dat het slechts ziet op verwijderingsbesluiten die zijn vastgesteld als sancties voor het begaan van bepaalde bestuursrechtelijke overtredingen en niet op besluiten die zijn vastgesteld ten aanzien van een langdurig ingezetene die is veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf van meer dan een jaar. Meer in het bijzonder wil de verwijzende rechter weten of het begrip „besluit tot verwijdering” in de zin van dat artikel aldus moet worden opgevat dat het ziet op ieder bestuurlijk besluit tot verwijdering ongeacht de aard of de rechtsvorm voor de vaststelling ervan, en of dat artikel verenigbaar is met een bepaling als artikel 57, lid 5, van organieke wet 4/2000, op grond waarvan de bescherming tegen verwijdering van langdurig ingezetenen alleen geldt voor een bepaalde vorm van bestuurlijk besluit tot verwijdering, met uitsluiting van de overige.

Volgens de rechtspraak van het Hof is het hoofddoel van richtlijn 2003/109 de integratie van derdelanders die duurzaam in de lidstaten zijn gevestigd (arresten van 26 april 2012, Commissie/Nederland, C-508/10, EU:C:2012:243, punt 66, en 2 september 2015, CGIL en INCA, C-309/14, EU:C:2015:523, punt 21). Daarom was de Uniewetgever van mening dat langdurig ingezetenen hogere bescherming tegen uitzetting moesten genieten, zoals blijkt uit overweging 16 van die richtlijn.

Hof: Artikel 12 van richtlijn 2003/109/EG moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een regeling van een lidstaat die, volgens de daaraan door een deel van de rechterlijke instanties van die lidstaat gegeven uitlegging, niet bepaalt dat de vereisten inzake bescherming tegen verwijdering

van een langdurig ingezetene derdelander gelden voor ieder bestuurlijk besluit tot verwijdering, ongeacht de aard en de rechtsvorm van die maatregel.

- The Security of the Status of Long-Term Non-EU Residents in the EU: Some Thoughts on Case C-636/16 López Pastuzano ([EU law analysis](#))

HvJ – ARREST – 13 december 2017 – zaak C-403/16 – El Hassani – Polen – ECLI:EU:C:2017:960 – [arrest](#)

Schengenvisum

Verordening (EG) nr. 810/2009. El Hassani heeft een aanvraag voor een Schengenvisum ingediend bij de consul van de Poolse Republiek te Rabat om zijn vrouw en zijn kind, die Poolse onderdanen zijn, te kunnen bezoeken. Die aanvraag is afgewezen. Hij betoogt dat de weigering een visum af te geven, een schending inhoudt van artikel 60 van de vreemdelingenwet, gelezen in samenhang met artikel 8 EVRM. Voorts is hij van mening dat artikel 76 van de vreemdelingenwet niet in een beschermingsnorm voorziet die met artikel 13 EVRM overeenstemt. El Hassani voert ook aan dat, hoewel zijn vrouw en zijn kind Poolse onderdanen zijn, de nationale wettelijke regeling hem niet toestaat beroep in te stellen bij een bestuursrechter bij weigering van afgifte van een visum, terwijl echtgenoten van burgers van andere lidstaten van de Unie dit wel kunnen.

Hof: Artikel 32, lid 3, van verordening (EG) nr. 810/2009 gelezen in het licht van artikel 47 EU Handvest, moet aldus worden uitgelegd dat het de lidstaten verplicht te voorzien in een beroepsprocedure tegen beslissingen tot weigering van een visum, waarvan de modaliteiten, met inachtneming van het gelijkwaardigheidsbeginsel en het doeltreffendheidsbeginsel, een zaak van de rechtsorde van elke lidstaat zijn. Die procedure moet in een bepaald stadium van de procedure een voorziening in rechte waarborgen.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-442/16 – Gusa – ECLI:EU:C:2017:1004 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Zelfstandigen; verblijfsrecht

Richtlijn 2004/38/EG. Een burger van de Unie die na meer dan één jaar in een andere lidstaat een zelfstandige activiteit beëindigt wegens een gebrek aan werk buiten zijn wil om, behoudt de status van zelfstandige en bijgevolg recht van verblijf in die lidstaat.

Florea Gusa, een Roemeens staatsburger, is in 2007 in Ierland aangekomen. Eerst hebben zijn kinderen, die ook in Ierland wonen, hem geholpen om in zijn levensonderhoud te voorzien. Vervolgens heeft hij als zelfstandig stukadoor gewerkt. In 2012 moest hij zijn werkzaamheden beëindigen wegens het ontbreken van klanten door de economische recessie. Hij heeft daarom een uitkering voor werkzoekenden aangevraagd, die hem echter is geweigerd. De reden hiervoor is dat Gusa werd geacht zijn verblijfsrecht te hebben verloren als gevolg van de beëindiging van zijn werkzaamheden als zelfstandige. De vraag rijst echter of Ierland in deze omstandigheden (waarin Gusa langer dan een jaar als zelfstandige heeft gewerkt in Ierland) Gusa kan uitsluiten van een uitkering.

Hof: Artikel 7, lid 3, onder b), van richtlijn 2004/38/EG moet aldus worden uitgelegd dat een staatsburger van een lidstaat die, na gedurende ongeveer vier jaar in een andere lidstaat rechtmatig te hebben verbleven en er een zelfstandige activiteit te hebben uitgeoefend, deze activiteit heeft beëindigd wegens een naar behoren vastgesteld gebrek aan werk buiten zijn wil om en die zich bij de bevoegde dienst voor arbeidsvoorziening van laatstbedoelde lidstaat als werkzoekende heeft ingeschreven, de status van zelfstandige behoudt voor de toepassing van artikel 7, lid 1, onder a), van deze richtlijn.

- Zelfstandige houdt na een jaar werken recht op verblijf bij werkloosheid ([ECER](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G KOKOTT – 13 december 2017 – zaak C-240/17 – E – Finland – ECLI:EU:C:2017:963 – [conclusie](#)

Inreisverbod voor het gehele Schengengebied terwijl verblijfsrecht in andere lidstaat

Schengenuitvoeringsovereenkomst, SUO; Richtlijn 2008/115/EG. Hoe moet worden gehandeld wanneer een onderdaan van een derde land die in een lidstaat van het Schengengebied beschikt over een geldige verblijfstitel, door een andere lidstaat van het Schengengebied een inreisverbod krijgt opgelegd?. Aangezien controles aan de binnengrenzen ontbreken, heeft een dergelijk inreisverbod in beginsel een Europese reikwijdte en zal het niet alleen gelden voor het gehele Schengengebied, maar daarenboven ook voor alle lidstaten van de Unie. In concreto gaat het om E, een Nigeriaans staatsburger die in Finland strafbare feiten heeft begaan. De Finse autoriteiten willen hem gedwongen laten terugkeren naar Nigeria, zijn land van herkomst, en hebben hem een inreisverbod voor het gehele Schengengebied opgelegd, hoewel hij nog een recht van verblijf in Spanje heeft. De Unierechtelijke regels van het Schengensysteem voorzien in dergelijke gevallen in overleg tussen de lidstaten, om alle betrokken autoriteiten de mogelijkheid te bieden coherent en zonder tegenstrijdigheden te handelen. De lidstaat die het inreisverbod oplegt, moet bij de lidstaat die de verblijfstitel heeft afgegeven, navragen of laatstgenoemde voornemens is de verblijfstitel in te trekken. Welke mogelijkheden zijn er wanneer de geraadpleegde lidstaat, zoals in casu het Koninkrijk Spanje, gedurende langere tijd geen antwoord geeft, ondanks het feit dat de raadplegende lidstaat, in casu de Republiek Finland, de betrokken persoon als een gevaar voor de openbare orde en veiligheid aanmerkt en hem daarom onmiddellijk naar zijn land van herkomst wil verwijderen?

A-G: Een onderdaan van een derde land kan zich voor nationale rechterlijke instanties rechtstreeks beroepen op artikel 25, lid 2, SUO teneinde de rechtmatigheid van een hem opgelegd terugkeerbesluit en een tegen hem uitgevaardigd inreisverbod in de zin van richtlijn 2008/115/EG te betwisten en zich tegen de tenuitvoerlegging daarvan te verzetten.

Artikel 25, lid 2, SUO moet aldus worden uitgelegd dat volgens de huidige stand van het Unierecht het in deze bepaling voorgeschreven overleg zo vroeg mogelijk behoort te worden gevoerd, maar niet dwingend moet worden gestart voordat een terugkeerbesluit is genomen en een inreisverbod is opgelegd. Het terugkeerbesluit mag pas ten uitvoer worden gelegd en het inreisverbod mag pas van kracht worden wanneer de overeenkomstig artikel 25, lid 2, SUO geraadpleegde staat zijn standpunt heeft kenbaar gemaakt of het overleg, ondanks het verstrijken van een passende termijn voor het geven van een antwoord, zonder resultaat gebleven is. Beide besluiten mogen al voor afloop van deze termijn ten uitvoer worden gelegd indien de onderdaan van een derde land een gevaar vormt voor de openbare orde en veiligheid.

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

België: The 'Six Heroes' Have Been Acquitted: A Victory for Solidarity In Belgium ([liberties.eu](#))

REGELGEVING EU

- Verordening (EU) 2017/2226 van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2017 tot instelling van een inreis-uitreissysteem (EES) voor de registratie van inreis- en uitreisgegevens en van gegevens over weigering van toegang ten aanzien van onderdanen van derde landen die de buitengrenzen overschrijden en tot vaststelling van de voorwaarden voor toegang tot het EES voor rechtshandavingsdoeleinden en tot wijziging van de overeenkomst ter uitvoering van het te Schengen gesloten akkoord en Verordeningen (EG) nr. 767/2008 en (EU) nr. 1077/2011, [PB L 327 van 9.12.2017](#)
- Verordening (EU) 2017/2225 van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2017 tot wijziging van Verordening (EU) 2016/399 in verband met het gebruik van het inreis-uitreissysteem (EES), [PB L 327 van 9.12.2017](#)

LITERATUUR

N. Idriz en B. van Bockel, De 'dirty deal' tussen de EU en Turkije en vragen van wettigheid en toelaatbaarheid, in: SEW 2017, nr. 11

OVERIG

- Herplaatsing vluchtelingen weer voor EU-Hof (ECER)

Ondanks het feit dat het EU-Hof in zijn arrest van 6 september jl. heeft bevestigd dat de herplaatsingsregeling geldig is, blijven Tsjechië, Hongarije en Polen in strijd met hun wettelijke verplichtingen handelen. Daarom heeft de Commissie besloten over te gaan tot de volgende fase van de inbreukprocedure en de drie lidstaten voor het EU-Hof te dagen.

- Commissie roept Nederland op tarieven voor verblijfsvergunningen voor ingezetenen van derde landen te herzien (ECER)
- Migration paints mixed fundamental rights picture across Member States (FRA)

Belastingen

EHRM – ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSING – 7 december 2017 – P. Plaisier BV t. Nederland – persbericht – beslissing (niveau 3) – ECLI:CE:ECHR:2017:1114DEC004618416

Niet-ontvankelijkverklaring in klacht over Nederlandse belastingmaatregel ten aanzien van hoge salarissen

Artikel 1, Eerste Protocol EVRM. Artikel 1, Eerste Protocol EVRM. Het Hof overweegt dat de door Nederland genomen maatregelen de grens van de discretionaire bevoegdheid, waarover de autoriteiten in belastingaangelegenheden beschikken, niet hebben overschreden en het evenwicht tussen het algemeen belang en de bescherming van de individuele rechten van de bewuste ondernemingen niet hebben verstoord. Het Hof merkt op dat het bezuinigingsmaatregelen van verscheidene landen reeds heeft aanvaard en dat de stappen die Nederland heeft gezet deel uitmaken van het streven van het land om te voldoen aan verplichtingen krachtens de begrotingsregels van de Europese Unie.

- Netherlands: Court throws out Feyenoord football club human rights challenge against top salary tax hike (Human rights Europe)

EHRM – COMMUNICATED CASE – 24 november 2017 – De Legé t. Nederland – ECLI:NL:HR:2015:1359 (Hoge Raad) – statement of facts

Zie onder: Procesrecht en recht op eerlijk proces

NOOT – bij HvJ 8 juni 2017, Zaak C-580/15 Van der Weegen

R. Smet, Belgische vrijstelling voor interesten uit spaardeposito's schendt vrijheid van dienstverrichting (bis), in: SEW 2017, nr.10

NOOT – bij HvJ 18 mei 2017, Zaak C-682/15, Berlioz Investment

S. De Raedt, Het recht op een doeltreffende voorziening in rechte bij internationale uitwisseling van fiscale informatie, in: SEW 2017, nr 12

Belastingen, accijs

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Litouwen – 15 december 2017 - zaak C-638/17- Skonis ir kvapas

Vallen onder het begrip 'sigaren of cigarillo's' producten die omhuld zijn met een blad van natuurtabak of gereconstitueerde tabak, waarbij een deel van dat blad omhuld is met nog een andere (papieren) laag?

Richtlijn 2011/64/EU. Is het voor het antwoord op die vraag relevant dat het gebruik van papier als een extra laag rond het dekblad van het tabaksproduct (ter hoogte van het filter) dit product visueel doet lijken op een sigaret? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Eko-Tabak C-638/15; AAMS C-428/13; Smits-Koolhoven C-495/04.

Belastingen, btw (Fi - S)

HvJ – ARREST – 5 december 2017 – zaak C-42/17 – M.A.S. en M.B – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:936 – persbericht – arrest

Zie onder: Grondrechten (Handvest) en EVRM; Bescherming financiële belangen Unie

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-529/16 - Hamamatsu Photonics – Duitsland – ECLI:EU:C:2017:984 – arrest

Grensoverschrijdende transacties tussen onderling verbonden ondernemingen; Advance Pricing Agreement (voorafgaande verrekenprijsafpraak)

Verordening (EEG) nr. 2913/92. Hamamatsu, een in Duitsland gevestigde vennootschap, maakt deel uit van een concern dat wereldwijd actief is en waarvan de moedermaatschappij, Hamamatsu Photonics, is gevestigd in Japan. Zij heeft ingevoerde goederen gekocht van de moedermaatschappij, die daarvoor de binnen het concern geldende prijzen in rekening heeft gebracht, overeenkomstig de tussen dit concern en de Duitse belastingdienst gesloten Advance Pricing Agreement (APA; voorafgaande verrekenprijsafpraak). De verwijzende rechter meent dat de definitieve verrekenprijs, die moet worden bepaald overeenkomstig het in de OESO-richtlijnen geformuleerde zakelijkheidsbeginsel, op basis van de jaarlijkse definitieve afrekening wordt gevormd. Het heeft dus geen enkele zin om de verrekenprijs uitsluitend te baseren op de in de context van een Advance Pricing Agreement met de belastingdienst voorlopig genoemde prijs, die niet de werkelijke waarde van de ingevoerde goederen weergeeft. Aldus vormt de bij de douaneautoriteiten opgegeven prijs slechts een fictieve prijs en niet een voor de ingevoerde goederen „te betalen” prijs in de zin van artikel 29 van het douanewetboek.

De volgende prejudiciële vragen worden gesteld: Kan een overeengekomen verrekenprijs, die wordt verkregen door op de aanvankelijk in rekening gebrachte en aangegeven prijs na afloop van het afrekeningstijdvak een forfaitaire correctie toe te passen, op grond van de bepalingen van de artikelen 28 en volgende van [het douanewetboek], met toepassing van een verdeelsleutel, als douanewaarde worden aangemerkt, en wel ongeacht of de betrokkene aan het eind van het afrekeningstijdvak een navordering of een tegoed ontvangt? Zo ja: kan de douanewaarde worden gecontroleerd of bepaald aan de hand van een vereenvoudigde methode wanneer het effect van de achteraf verrichte bijstellingen (zowel naar boven als naar beneden) van de verrekenprijs moet worden aanvaard?"

Hof: De artikelen 28 tot en met 31 van verordening (EEG) nr. 2913/92 moeten aldus worden uitgelegd dat zij niet toestaan dat als douanewaarde wordt gehanteerd een overeengekomen transactiewaarde die bestaat uit deels een aanvankelijk in rekening gebracht en aangegeven bedrag en deels een forfaitaire correctie daarop na afloop van het afrekeningstijdvak, zonder dat het mogelijk is om te weten of aan het einde van het afrekeningstijdvak deze correctie naar boven of naar beneden zal plaatsvinden.

**HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-500/16 - Caterpillar Financial Services – Polen
- ECLI:EU:C:2017:996 – arrest**

**Verzekering; leaseovereenkomsten; vordering teruggave btw en overschrijding
verjaringstermijn**

Richtlijn 2006/112/EG. De zaak gaat over de weigering van de Poolse belastingdienst om gevolg te geven aan Caterpillars verzoek om teruggaaf van btw die te veel was betaald als gevolg van belastingheffing die niet in overeenstemming was met het recht van de Unie. Caterpillar, een vennootschap naar Pools recht die in het kader van haar economische activiteiten in haar hoedanigheid van leasinggever leaseovereenkomsten sluit, biedt haar leasingnemers de mogelijkheid het geleasede object te verzekeren. Indien de leasingnemers blijken gebruik te maken van deze mogelijkheid, worden de verzekeringsovereenkomsten gesloten door Caterpillar met een verzekeringsmaatschappij. Caterpillar draagt de kosten verbonden aan de afsluiting van deze overeenkomsten, maar factureert de kosten van de verzekeringspremies door aan de leasingnemers, zonder marge. Op de facturen die aan de leasingnemers werden uitgereikt, had Caterpillar deze premies vrijgesteld van btw.

*Hof: De beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid, gelezen in het licht van artikel 4, lid 3, VEU, moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich **niet** verzetten tegen een nationale regeling, op grond waarvan een verzoek om teruggaaf van te veel betaalde btw kan worden afgewezen indien dit verzoek is ingediend door de belastingplichtige na het verstrijken van een verjaringstermijn van vijf jaar, hoewel uit een arrest van het Hof dat is gewezen na het verstrijken van die termijn voortvloeit dat de btw die het voorwerp was van het verzoek, niet verschuldigd was.*

**HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-462/16 – Boehringer Ingelheim Pharma –
ECLI:EU:C:2017:1006 – arrest**

**Korting particuliere zorgverzekering voor geneesmiddelen leidt tot verlaging maatstaf
heffing in voordeel farmaceutische onderneming;**

Richtlijn 2006/112/EG. Boehringer Ingelheim Pharma is een fabrikant van farmaceutische producten die als belastbare goederenleveringen via groothandelaars worden bezorgd aan apotheken. In het kader van de wettelijke (publieke) zorgverzekering leveren de apotheken de farmaceutische producten aan patiënten die vallen onder een kaderovereenkomst met de koepelorganisatie van ziekenfondsen. De geneesmiddelen worden aan de ziekenfondsen geleverd en door hen aan hun verzekerden ter beschikking gesteld. De apotheken verlenen de ziekenfondsen korting op de prijs van de farmaceutische producten. Boehringer Ingelheim Pharma moet als farmaceutische onderneming de apotheken – of de eventueel ingeschakelde groothandelaren – compenseren voor deze korting. Voor de omzetbelasting wordt de korting door de belastingdienst beschouwd als een vermindering van de tegenprestatie. Farmaceutische producten die bestemd zijn voor particulier zorgverzekerden, worden daarentegen door de apotheken bezorgd op grond van individuele overeenkomsten. De particuliere zorgverzekeraar koopt niet zelf de farmaceutische producten, maar vergoedt slechts de door zijn verzekerden gemaakte kosten wanneer zij daarom verzoeken. In dit geval moet Boehringer Ingelheim Pharma de zorgverzekeraar korting geven op de geneesmiddelenprijs. De belastingdienst erkent deze korting voor de omzetbelasting niet als een vermindering van de tegenprestatie.

Hof: Gelet op de beginselen die het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft vastgelegd in het arrest van 24 oktober 1996, Elida Gibbs (C-317/94, EU:C:1996:400, punten 28 en 31), betreffende de vaststelling van de maatstaf van heffing van de btw, en gelet op het Unierechtelijke gelijkheidsbeginsel, moet artikel 90, lid 1, van richtlijn 2006/112/EG aldus worden uitgelegd dat een korting die een farmaceutische onderneming krachtens een nationale wet toekent aan een particuliere zorgverzekeraar, overeenkomstig dat artikel leidt tot een verlaging van de maatstaf van heffing in het voordeel van deze farmaceutische onderneming, wanneer farmaceutische producten via een groothandelaar worden geleverd aan apotheken die deze producten bezorgen aan personen

die zijn aangesloten bij een particuliere zorgverzekering die haar verzekerden vergoedt voor de aankooprijks van de farmaceutische producten.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Zweden – 20 december 2017 – Zaak C-647/17 - Srf konsulterna

Verzorgen van cursussen in het buitenland; uitleg begrip "toegang tot evenementen"

Richtlijn 2006/112/EG. Verzoeker is volledig eigendom van een beroepsorganisatie voor accountancy- en salarisconsultants. De vennootschap verzorgt onafhankelijke cursussen voor de leden van de organisatie en voor anderen. De meeste cursussen worden in Zweden gegeven, maar sommige worden in andere landen van de EU gegeven. De cursussen worden verzorgd voor belastingplichtigen die de zetel van hun bedrijfsuitoefening in Zweden hebben gevestigd of daar een vaste inrichting hebben. De onderneming wenst te vernemen of vijfdaagse accountancykursussen die in een ander land van de EU plaatsvinden, moeten worden geacht in Zweden te zijn gegeven en daardoor Zweedse btw is verschuldigd. *De centrale vraag is of een dienst die recht geeft op deelname aan een accountancykursus van vijf dagen die wordt verzorgd voor belastingplichtigen, moet worden aangemerkt als het verlenen van toegang tot een evenement in de zin van artikel 53 van de btw-richtlijn. Als dat het geval is, moet de dienst worden geacht te zijn verricht in het land waarde cursus daadwerkelijk plaatsvindt. Moet de uitdrukking "toegang tot evenementen" in artikel 53 van de btw-richtlijn aldus worden uitgelegd dat zij zich uitstrekt tot een dienst die bestaat in een vijfdaagse cursus die enkel wordt verzorgd voor belastingplichtigen en waarvoor vereist is dat zowel registratie als betaling op voorhand plaatsvindt?*

Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Gourmet Classic C-458/06; A en B C-453/15.

Belastingen, douane, tariefindeling

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-276/16 – Prequ' Italia – Italië – ECLI:EU:C:2017:1010 – arrest

Zie onder: Recht op eerlijk proces - bestuursrecht

GERECHT EU – ARREST – 11 december 2017 – zaak T-125/16 – Léon Van Parys / Commissie – ECLI:EU:T:2017:884 – arrest

Valse invoercertificaten

Verordening (EEG) nr. 2913/92; Verordening (EEG) nr. 404/93; Verordening (EG) nr. 2362/98. Verzoekster, Firma Léon Van Parys NV, via heeft via haar douane-expediteur 116 aangiften voor de invoer van bananen uit Ecuador ingediend bij het douanekantoor te Antwerpen (België). De invoeraangiften berustten op 221 blijkbaar door Spanje uitgegeven invoercertificaten op basis waarvan bananen in het kader van een tariefcontingent in de Europese Gemeenschap konden worden ingevoerd tegen betaling van een verlaagd douanerecht van 75 EUR per ton. Uit onderzoek door de douane na een brief van OLAF is gebleken dat de 221 invoercertificaten valse Spaanse certificaten waren. Een groep deskundigen, die bestond uit vertegenwoordigers van alle lidstaten, heeft verzoeksters geval overeenkomstig de artikelen 873 en 907 van verordening nr. 2454/93 onderzocht tijdens een vergadering van 12 april 2010.

Bij besluit C(2010) 2858 definitief van 6 mei 2010 heeft de Commissie vastgesteld dat het gerechtvaardigd was om de invoerrechten achteraf te boeken (artikel 1, lid 1) en om ze kwijt te schelden aan een bepaalde schuldenaar, de douane-expediteur (artikel 1, lid 2), maar niet aan een andere schuldenaar, verzoekster, in een specifiek geval.

Gerecht: Artikel 1, lid 4, van besluit C(2016) 95 final waarbij wordt vastgesteld dat boeking achteraf van de rechten bij invoer gerechtvaardigd is en dat kwijtschelding van die rechten gerechtvaardigd is ten aanzien van een schuldenaar en gedeeltelijk gerechtvaardigd is in het bijzondere geval van

een andere schuldenaar maar voor een ander deel niet gerechtvaardigd is ten aanzien van deze specifieke schuldenaar, en tot wijziging van besluit C(2010) 2858 definitief wordt nietig verklaard.

RECHTSPRAAK NL – Hoge Raad – 8 december 2017 – [ECLI:NL:HR:2015:3464](#) (prejudiciële verwijzing) – [ECLI:NL:HR:2017:3085](#) (einduitspraak)

Einduitspraak na HvJ C-661/15; terugroepactie en douanerechten.

Vergoeding van fabrikant/verkoper aan koper ter uitvoering van contractuele garantieverplichting voor nieuwe auto; gedeeltelijke terugbetaling van geheven douanerechten wegens verlaging van de douanewaarde?; is bij 'terugroepactie' van fabrikant uit voorzorg art. 145, lid 2, UCDW van toepassing?; is de in art. 145, lid 3, UCDW gestelde termijn van twaalf maanden om verlaging van douanewaarde te bewerkstelligen in strijd met het CDW?

Bij arrest van 12 oktober 2017, X B.V., C-661/15, ECLI:EU:C:2017:753, heeft het Hof van Justitie, uitspraak doende op die vragen, voor recht verklaard:

1) Artikel 145, lid 2, van verordening (EEG) nr. 2454/93, gelezen in samenhang met artikel 29, leden 1 en 3, van verordening (EEG) nr. 2913/92 moet aldus worden uitgelegd dat het van toepassing is op een situatie, waarin wordt vastgesteld dat op de datum van aanvaarding van de aangifte voor het vrije verkeer van een goed het met de fabricage samenhangende risico bestaat dat dit goed bij gebruik ervan defect zal raken, en de verkoper om die reden ter nakoming van een contractuele garantieverplichting jegens de koper aan deze een prijsvermindering toekent in de vorm van een vergoeding van de kosten die de koper heeft gemaakt om het goed zodanig aan te passen dat het genoemde risico wordt uitgesloten.

2) Artikel 145, lid 3, van verordening nr. 2454/93, is ongeldig voor zover deze bepaling voorziet in een termijn van twaalf maanden vanaf de aanvaarding van de aangifte voor het vrije verkeer van de goederen waarbinnen de wijziging van de werkelijk betaalde of te betalen prijs moet plaatsvinden."

De Hoge Raad verklaart het beroep in cassatie gegrond.

RECHTSPRAAK NL – Rechtbank Noord-Holland – 1 december 2017 – [ECLI:NL:RBNHO:2015:11305](#) (verwijzing) – [ECLI:NL:RBNHO:2017:10167](#) (einduitspraak; e-archief)

Einduitspraak na HvJ zaak C-666/15; tariefindeling GoPro camera

In geschil is de indeling van de GoPro HERO 4 Silver Edition, de GoPro HERO 4 Black Edition en de GoPro HERO. Verweerder stelt zich op het standpunt dat de camera's dienen te worden ingedeeld onder onderverdeling 8525 80 91. Eiseres stelt zich op het standpunt dat de camera's dienen te worden ingedeeld onder onderverdeling 8525 80 30.

14. (...) De opname die de camera's van belanghebbende maken, vertoont na 25 minuten geen gat, gelet op de norm die in de toelichting wordt gesteld (23 beelden per seconde of meer). Het mogelijk missen van enkele beelden brengt niet mee dat moet worden gesproken van een gat en zodoende van meerdere opnames in plaats van één. De camera's zijn dus in staat tot ononderbroken opnemen voor een duur van meer dan 30 minuten. De rechtbank wijst voorts op de laatste opmerking in de notulen, waaruit kan worden afgeleid dat verschillende lidstaten de mening hebben uitgesproken dat van ononderbroken opnemen sprake is wanneer de gebruiker de opname niet fysiek hoeft te reactiveren. De camera's van belanghebbende kunnen zonder fysieke tussenkomst van de gebruiker opnames maken van meer dan 30 minuten.

15. Gelet op het vorenoverwogene dienen de beroepen ongegrond te worden verklaard.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Portugal – 18 december 2017 – [zaak C-643/17 – GE Power Controls Portugal](#)

Verordening (EEG) nr. 2454/93; Verordening (EEG) nr. 2913/92. In de periode 2000-2002 ontving verzoekster in haar gebouwen goederen voor gebruik in haar industriële productie, die aan haar werden geleverd en gefactureerd door ondernemingen uit destijds derde landen (Hongarije, Polen, Zwitserland). Verzoekster beschikte voor enkele van die goederen niet over bewijs van het in het vrije verkeer brengen in het douanegebied van de Gemeenschap en evenmin over de summiere aangifte bij de douane. De Portugese douaneambtenaren concludeerden na inspectie dat er sprake was van niet naleving van de verplichting om de goederen naar een douanekantoor te brengen en van de verplichting om een summiere aangifte in te dienen, en zodoende ontstond er overeenkomstig artikel 202(1)a CDW een douaneschuld. Verzoekster voldeed de douanerechten in kwestie. Verzoekster betwistte de beschikking bij de belastingrechter en verzocht om nietigverklaring ervan. Moet, in het licht van artikel 313, lid 1, van de bepalingen ter uitvoering van het CDW worden aangenomen dat de goederen die in de onderhavige procedure aan de orde zijn een communautair karakter hebben, ook al is niet vastgesteld dat zij een dergelijk karakter bezitten, of moeten zij worden beschouwd als goederen welke het douanegebied van de Gemeenschap in de zin van artikel 3 van het CDW zijn binnengekomen en onder de uitzondering vallen waarin is voorzien in het eerste deel van lid 2, onder a), van dat artikel 313, zodat alleen van goederen waarvoor bewijs wordt aangedragen dat zij zijn onderworpen aan de procedures voor het in het vrije verkeer brengen van goederen in het douanegebied van de EG wordt aanvaard dat zij een communautair karakter bezitten?

Belastingen, vennootschappen en vrij verkeer kapitaal

HvJ – ARREST – 20 december 2017 - Gevoegde zaken C-504/16 en C-613/16 - Deister Holding AG – Duitsland – [ECLI:EU:C:2017:1009](#) – [arrest](#)

Dividenden; vrijstelling bronbelasting

Richtlijn 90/435/EEG; Artikel 49 VWEU. Bronbelasting op winst die aan een niet-ingezeten moeder-/houdstermaatschappij wordt uitgekeerd. De zaak gaat over de weigering van de Duitse belastingdienst om de dividenden die verzoeksters van hun Duitse dochterondernemingen hebben ontvangen, vrij te stellen van bronbelasting.

Hof: Artikel 1, lid 2, van richtlijn 90/435/EEG juncto artikel 5, lid 1, van deze richtlijn alsmede artikel 49 VWEU moeten aldus worden uitgelegd dat zij in de weg staan aan een wettelijke belastingregeling van een lidstaat als die in de hoofdgedingen, die een niet-ingezeten moedermaatschappij, wanneer een deelneming in deze moedermaatschappij wordt gehouden door personen die geen recht op teruggaaf of vrijstelling van bronbelasting zouden hebben indien zij de dividenden van een ingezeten dochteronderneming rechtstreeks zouden ontvangen, vrijstelling van belasting op inkomsten uit vermogen over uitkeringen van dividenden ontzegt in het geval dat aan één van de voorwaarden van die wettelijke regeling is voldaan.

HvJ – CONCLUSIE A-G MENGOZZI – 20 december 2017 – zaak C-480/16 – Fidelity Funds – Denemarken – [ECLI:EU:C:2017:1015](#) – [conclusie \(en\)](#)

Icbe's; Bronbelasting op dividenden; beleggingsfonds; Deense vrijstellingsregeling voor in Denemarken gevestigde icbe's en niet in Denemarken gevestigde icbe's, beperking vrij verkeer.

Artikel 56 VWEU; artikel 63 VWEU. Richtlijn 85/611/EEG. Verzoeksters zijn icbe's gevestigd in Luxemburg en het VK, en in het bezit van een Europees paspoort. Zij hebben het recht om hun activiteiten en diensten in andere lidstaten aan te bieden. Hun winsten worden belast bij de beleggers conform de belastingwetgeving van het land van herkomst van de beleggers. Zij voeren in Denemarken geen actief marketingbeleid – ze beleggen wereldwijd zodat zij geen moeite hebben gedaan om zich aan te passen aan Deense fiscale regels om te worden aangemerkt als uitkerend beleggingsfonds. Er lopen nu tien zaken waarin verzoekende partijen vorderingen hebben ingesteld tot terugbetaling van bronbelasting die is ingehouden op dividenden die Deense vennootschappen in

de periode 2000-2009 hebben uitgekeerd aan verzoekende partijen. De terugbetaling van bronbelasting wordt gevorderd omdat buiten Denemarken gevestigde icbe's niet kunnen worden vrijgesteld van bronbelasting, in tegenstelling tot in Denemarken gevestigde icbe's. Dit is het gevolg van een Deense regeling die vrijstelling afhankelijk maakt van twee voorwaarden: vestiging in Denemarken en berekening en rapportage volgens Deense regels. Verzoeksters stellen dat deze regels beperking van het vrij verkeer opleveren en verder gaan dan nodig om het doel te bereiken. Zij wijzen op het arrest in zaak C-338/11 enz (Santander), en met een schema onderbouwen zij hun betoog dat beleggers in niet in Denemarken gevestigde icbe's stelselmatig meer belasting betalen. Aangehaalde (recente) jurisprudentie: C-303/07 Aberdeen Property Fininvest Alpha; C-338/11 – C-347/11 FIM Santander Top 25 Euro Fi e.a.

A-G: Artikel 56 VWEU (thans artikel 63 VWEU) moet aldus worden uitgelegd dat het in de weg staat aan een fiscale regeling van een lidstaat volgens welke icbe's gevestigd in die lidstaat een vrijstelling krijgen van bronbelasting op dividenden die zij hebben ontvangen van vennootschappen uit die lidstaat terwijl icbe's die niet gevestigd zijn wel deze bronbelasting moeten betalen. (conclusie is niet beschikbaar in het NL, dit is een niet-officiële vertaling)

Article 56 EC (now Article 63 TFEU) must be interpreted as precluding a Member State's tax regime, under which undertakings for collective investment in transferable securities in that Member State can obtain an exemption from tax at source on the dividends they receive from resident companies, either because they in fact make a minimum distribution to their members on which tax at source is retained, or because technically a minimum distribution is calculated on the basis of which tax at source is retained in the hands of their members, while non-resident undertakings for collective investment in transferable securities of the same kind are taxed at source on the dividends distributed by resident companies.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Zweden – 7 december 2017 – zaak C-607/17 – Memira Holding

Zijn de belastingregels in de staat waar de dochteronderneming gevestigd is van belang om te beoordelen of de verliezen van de dochteronderneming definitief zijn en aftrekmogelijkheden moedermaatschappij in andere lidstaat?

Artikelen 49 en 54 VWEU. Het Hof heeft zich in de zaak A (C-123/11) gebogen over de vraag of het verenigbaar is met de vrijheid van vestiging dat een moedermaatschappij in een lidstaat na een fusie met een dochteronderneming in een andere lidstaat de verliezen die de dochteronderneming vóór de fusie heeft geleden, niet kan aftrekken, terwijl deze aftrek zou zijn toegestaan als de dochteronderneming in dezelfde staat als de moedermaatschappij was gevestigd. Uit het arrest blijkt dat een dergelijk aftrekverbod een beperking van de vrijheid van vestiging inhoudt, dat de beperking kan worden gerechtvaardigd om dwingende redenen van algemeen belang, maar dat zij niet evenredig is als het gaat om zogenaamde definitieve verliezen van de dochteronderneming. Deze prejudiciële verwijzing betreft de vraag of de belastingregels in de staat waar de dochteronderneming gevestigd is, van belang zijn om te beoordelen of de verliezen van de dochteronderneming definitief zijn. Moet bij de beoordeling of een verlies van een dochteronderneming in een andere lidstaat definitief is in de zin van onder meer het arrest A, zodat de moedermaatschappij het verlies kan aftrekken op grond van artikel 49 VWEU, rekening worden gehouden met het feit dat er krachtens de regels in de staat waar de dochteronderneming is gevestigd, voor anderen dan de partij die het verlies heeft geleden, beperkingen bestaan op de mogelijkheid om het verlies af te trekken? Indien rekening moet worden gehouden met een beperking als bedoeld in de eerste vraag, dient dan in aanmerking te worden genomen of in het onderhavige geval in de vestigingsstaat van de dochteronderneming feitelijk een andere rechtspersoon het verlies zou hebben kunnen aftrekken als dat aldaar was toegestaan? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: A C-123/11; K C-322/11; Commissie/Verenigd Koninkrijk C-388/14.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Zweden – 7 december 2017 – zaak C-608/17 – Holmen

Is het voor het recht van een moedermaatschappij in een lidstaat om op grond van artikel 49 VWEU definitieve verliezen van een dochteronderneming in een andere lidstaat in aftrek te brengen, vereist dat de dochteronderneming rechtstreeks wordt gehouden door de moedermaatschappij?

Artikelen 49 en 54 VWEU. Door een groepsoverdracht aan een dochteronderneming die verlies heeft geleden, kan een moedermaatschappij profiteren van de verliezen van haar dochteronderneming.

De regels inzake groepsoverdrachten gelden echter niet wanneer de dochteronderneming in Zweden niet belastingplichtig is. Teneinde te voldoen aan de eisen van het Unierecht dat aftrek in bepaalde gevallen ook moet worden toegestaan voor verliezen van een dochteronderneming in andere lidstaten, heeft Zweden regels ingevoerd betreffende de zogenaamde groepsaftrek. De vraag in deze zaak is of de regels inzake groepsaftrek op een dusdanige wijze zijn geformuleerd dat zij aftrek mogelijk maken in alle situaties waarvoor het Unierecht dat voorschrijft. Deze prejudiciële verwijzing betreft ten eerste de vraag of het recht op aftrek kan worden beperkt tot verliezen van rechtstreekse dochterondernemingen. Ten tweede wenst de verwijzende rechter verduidelijking over het belang van belastingregels in de vestigingsstaat van de dochteronderneming voor de beoordeling of de verliezen van de dochteronderneming definitief zijn. Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Marks & Spencer C-446/03; K C-322/11; Commissie/Verenigd Koninkrijk C-172/13; Timac Agro Deutschland C-388/14.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Oostenrijk- 7 december 2017 – zaak C-625/17 – Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank

Stabiliteitsheffing

Artikel 56 VWEU; Artikel 63 VWEU. Verzoekster is een Oostenrijkse kredietinstelling waarvan het balanstotaal in 2013 voor ongeveer een vijfde deel en in 2014, bijna een vierde deel afkomstig is van banktransacties met cliënten in andere lidstaten. De belastingdienst heeft de door verzoekster voor 2014 te betalen stabiliteitsheffing vastgesteld overeenkomstig de wet betreffende de stabiliteitsheffing. In haar beroep tegen die beslissingen verzocht verzoekster om vaststelling van de twee heffingen op €0,00, omdat de Oostenrijkse voorschriften die de vaststelling van de heffingen regelen niet van toepassing zouden zijn wegens de onverenigbaarheid ervan met het Unierecht. Verzoekster zou wat haar vrijheid van dienstverlening betreft door de toegepaste voorschriften ongelijk worden behandeld. Verzoekster heeft voorts verwezen naar het arrest van het Hof (C-385/12). Deze verschillende behandeling had zonder meer vermeden kunnen worden door uit te gaan van het geconsolideerde balanstotaal (met verrekening van eventueel door dochterondernemingen in een andere lidstaat te betalen soortgelijke heffingen). Verzoekster heeft tevens betoogd dat sprake is van verboden staatssteun.

Is een regeling die voorziet in een heffing over het balanstotaal van de kredietinstellingen strijdig met de vrijheid van dienstverrichting overeenkomstig de artikelen 56 e.v. VWEU en/of het vrije kapitaal- en betalingsverkeer overeenkomstig de artikelen 63 e.v. VWEU, wanneer een kredietinstelling met zetel in Oostenrijk de heffing dient te betalen voor banktransacties met cliënten in de overige Europese Unie, terwijl dit niet het geval is voor een kredietinstelling met zetel in Oostenrijk die dergelijke transacties als moederonderneming van een groep van kredietinstellingen verricht via een tot de groep behorende kredietinstelling met zetel in de overige Europese Unie, waarvan de balans op grond van het feit dat deze instelling tot de groep behoort met de balans van de als moederonderneming fungerende kredietinstelling moet worden geconsolideerd, omdat de heffing over het niet-geconsolideerde (niet in een geconsolideerde jaarrekening opgenomen) balanstotaal moet worden betaald? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Hervis Sport- és Divatkereskedelmi C-385/12; Commissie/Italië C-174/04; Test Claimants in the FII Group Litigation C-446/04; Holböck C-157/05; Air Liquide Industries Belgium C-393/04 en C-41/05; Banks C-390/98; Finanzamt Linz C-66/14.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 19 december 2017 – zaak C-641/17 – College Pension Plan of British Columbia

Pensioen; belasting op inkomsten uit vermogen voor ontvangen dividenden

Artikel 63 VWEU; Artikel 65 VWEU. Verzet het vrije verkeer van kapitaal zich tegen de regeling van een lidstaat, op grond waarvan een niet-ingezetene instelling voor bedrijfspensioenvoorziening niet in aanmerking komt voor vermindering van de belasting op inkomsten uit vermogen voor ontvangen dividenden, terwijl binnenlandse pensioenfondsen de mogelijkheid hebben om hun belastbare winst te verminderen en om de betaalde belasting op inkomsten uit vermogen door verrekening en – voor zover het bedrag van de te betalen vennootschapsbelasting lager is dan het te verrekenen bedrag – door teruggaaf, tot nul te reduceren? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Commissie/Duitsland C-284/09; Pensioenfonds Metaal en Techniek C-252/14; Gerritse C-234/01; Scorpio C-290/04; Centro Equestre da Lezíria Grande C-345/04; Commissie/Finland C-342/10; Brisal en KBC Finance Ireland

C-18/15; Futura Participations C-250/95; New Valmar C-15/15; Prunus en Polonium C-384/09; Lasertec C-492/04; Wagner-Raith C-560/13.

Beroepskwalificaties

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-419/16 – Simma Federspiel – Italië – ECLI:EU:C:2017:997 – [arrest](#)

Vrij verkeer van artsen; erkenning diploma's

Richtlijnen 75/363/EEG en 93/16/EEG. Simma Federspiel is een Italiaans onderdaan die van het jaar 1992 tot en met het jaar 2000 een voltijdse specialisatieopleiding neurologie en psychiatrie aan de universiteitskliniek van Innsbruck (Oostenrijk) heeft gevolgd en gedurende dat tijdvak een studiebeurs van de provincie Bolzano heeft ontvangen. Sinds 31 juli 2000 woont zij in Bregenz (Oostenrijk), waar zij werkzaam is als arts. Echter, om voor die beurs in aanmerking te komen moest Simma Federspiel zich ertoe verbinden, in de tien jaar na de verkrijging van de titel van specialist gedurende vijf jaar als arts bij de openbare gezondheidsdienst van de autonome provincie Bolzano te zullen werken. De provincie vordert nu terugbetaling van de beurs.

*Hof: Artikel 2, lid 1, onder c), van richtlijn 75/363/EEG en artikel 24, lid 1, onder c), van richtlijn 93/16/EEG moeten aldus worden uitgelegd dat zij **niet** in de weg staan aan voorschriften van een lidstaat op grond waarvan aan de toekenning van een nationale beurs die bedoeld is ter financiering van een in een andere lidstaat verstrekte opleiding die tot de verkrijging van de titel van medisch specialist leidt, de voorwaarde gekoppeld is dat de begunstigde arts in een tijdvak van tien jaar na de verkrijging van de titel van specialist gedurende vijf jaar zijn beroepswerkzaamheden in die eerste lidstaat uitoefent of, bij gebreke daarvan, dat hij tot 70 % van het bedrag van de ontvangen beurs, vermeerderd met rente, terugbetaalt.*

*De artikelen 45 en 49 VWEU moeten aldus worden uitgelegd dat zij **niet** in de weg staan aan voorschriften van een lidstaat op grond waarvan aan de toekenning van een nationale beurs die bedoeld is ter financiering van een in een andere lidstaat verstrekte opleiding die tot de verkrijging van de titel van medisch specialist leidt, de voorwaarde gekoppeld is dat de begunstigde arts in een tijdvak van tien jaar na de verkrijging van de titel van specialist gedurende vijf jaar zijn beroepswerkzaamheden in die eerste lidstaat uitoefent of, bij gebreke daarvan, dat hij tot 70 % van het bedrag van de ontvangen beurs, vermeerderd met rente, terugbetaalt, tenzij de in die voorschriften vervatte maatregelen niet daadwerkelijk bijdragen tot het nastreven van de doelstellingen van bescherming van de volksgezondheid en financieel evenwicht van het socialezekerheidsstelsel en verder gaan dan daartoe noodzakelijk is. Het is aan de verwijzende rechterlijke instantie om dat te beoordelen.*

Bescherming financiële belangen Unie

HvJ – ARREST – 5 december 2017 – zaak C-42/17 – M.A.S. en M.B – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:936 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Zie onder: [Grondrechten \(Handvest\)](#) en [EVRM](#)

HvJ – ARREST – 6 december 2017 – zaak C-408/16 – Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere – Roemenië – ECLI:EU:C:2017:940 – [arrest](#)

Zie onder: [Aanbesteding en overheidsopdrachten](#)

Civiel recht, procedure geringe vorderingen

PREJUDICIËLE VERWIJZING – 11 december 2017 – Slowakije – [zaak C-627/17 – Energia](#)

Omvat het begrip „een van de partijen” als bedoeld in artikel 3, lid 1, van verordening (EG) nr. 861/2007 ook de „interveniënt”?

Verordening (EG) nr. 861/2007. Verzoeker heeft bij de rechtbank een schuldvordering (vorderingsformulier) ingediend en daarbij formulier A van bijlage I bij verordening 861/2007 gebruikt. Verzoeker en verweerder zijn beide Slowaaks. Alleen de interveniënt komt uit een andere lidstaat [althans dat lijkt de conclusie gelet op de vraagstelling]. De eerste vraag betreft de uitlegging van het begrip 'grensoverschrijdende zaak' als bedoeld in artikel 3, lid 1 van verordening 861/2007. Daaronder wordt verstaan een zaak waarin ten minste een van de partijen haar woonplaats heeft in een andere lidstaat dan de lidstaat van het aangezochte gerecht. Verordening 861/2007 bepaalt echter niet wat onder het begrip 'partij' moet worden verstaan. De situatie is nog ingewikkelder door de onduidelijke formulering van de Slowaakse versie van de tekst van de verordening, die op verschillende plaatsen afwijkt van de standaardterminologie van het procesrecht en op een onbegrijpelijke manier de begrippen 'schuldvordering' en 'vordering tot betaling van de schuldvordering/vorderingsformulier' door elkaar haalt. Omvat het begrip „een van de partijen” als bedoeld in artikel 3, lid 1, van verordening (EG) nr. 861/2007 ook de „interveniënt”, te weten een persoon die aan de procedure deelneemt, die noch de verzoekende partij (eiser) noch de verwerende partij (verweerder) is, maar in de procedure optreedt om het betoog van de verzoekende partij (eiser) of de verwerende partij (verweerder) te ondersteunen? Voor het geval de „interveniënt” niet als een „partij” in de zin van artikel 3, lid 1, van verordening nr. 861/2007 kan worden beschouwd: valt een bij formulier A in bijlage I van verordening nr. 861/2007 ingeleide procedure tussen de verzoekende partij (eiser) en de verwerende partij (verweerder), overeenkomstig artikel 2, lid 1, juncto artikel 3, lid 1, van verordening nr. 861/2007 binnen de werkingssfeer van die verordening, wanneer zij hun woonplaats in dezelfde lidstaat als die van het aangezochte gerecht hebben en enkel de „interveniënt” zijn woonplaats in een andere lidstaat heeft?

Consumenten, oneerlijke handelspraktijken (C)

HvJ – ARREST – 7 december 2017 – zaak C-598/15 – Banco Santander – [ECLI:EU:C:2017:945 – arrest](#)

Spaanse hypothecaire executieprocedure; oneerlijk beding; toetsing door nationale rechter.

Richtlijn 93/13/EEG. Deze zaak, die in het verlengde ligt van eerdere rechtspraak over de Spaanse hypothecaire executieprocedure, heeft meer in het bijzonder betrekking op een zogenaamde „vereenvoudigde” tenuitvoerleggingsprocedure die volgt op een voor de notaris gevoerde procedure van buitengerechtelijke executie van een hypothecaire zekerheid. Uit het op de feiten van het hoofdgeding toepasselijke Spaanse recht blijkt dat deze vereenvoudigde procedure ertoe dient om met name bij het kadaster ingeschreven zakelijke rechten te beschermen en ten uitvoer te leggen. De vraag rijst derhalve of de doeltreffendheid van de uit richtlijn 93/13 voortvloeiende consumentenbescherming vereist dat de nationale rechter de eventuele oneerlijkheid van bedingen in een hypotheekovereenkomst kan toetsen, lang nadat de overdracht van de eigendom van de verhypothekerde zaak heeft plaatsgevonden.

*Hof: Artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG zijn **niet** van toepassing op een procedure die is ingesteld door degene die een onroerende zaak heeft verkregen in het kader van de buitengerechtelijke executie van de hypothecaire zekerheid die een consument op die zaak aan een professionele schuldeiser heeft verleend, en die strekt tot bescherming van de zakelijke rechten die deze verkrijger rechtmatig heeft verworven, voor zover, enerzijds, die procedure losstaat van de juridische betrekking tussen de professionele schuldeiser en de consument, en, anderzijds, de hypothecaire zekerheid is geëxecuteerd, de onroerende zaak is verkocht en de daarop betrekking*

hebbende zakelijke rechten zijn overgedragen zonder dat de consument gebruik heeft gemaakt van de rechtswegen die in die context voor hem openstonden.

■ The 'proceduralization' of Directive 93/13 and its limits ([ECLB](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 12 december 2017 – zaak C-16/16 P – België / Commissie – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:959 – conclusie
Zie onder: [Institutioneel recht](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Kroatië – 11 december 2017 – [zaak C-630/17 – Milivojević](#)
Zie onder: [IPR](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING - Hongarije - 12 december 2017 – [zaak C-621/17 - Kiss](#)

Uitbetalingsprovisie

Richtlijn 93/13/EEG. De zaak gaat over een lening van €16.516 met een jaarlijkse rente van 5,4%, beheerkosten van 2,4% per jaar en een looptijd van 240 maanden. Conform contractbepaling II/18 moesten de schuldenaren de kredietgever 40.000 HUF betalen uit hoofde van uitbetalingsprovisie. Het in de overeenkomst vastgestelde jaarlijks kostenpercentage (JKP) bedroeg 8,47%. In zijn verzoekschrift verzocht verzoeker onder meer dat clause II/5 inzake de beheerkosten, en clause II/18 tot vaststelling van de uitbetalingsprovisie als oneerlijk zouden worden aangemerkt. De verwijzende rechter stelt o.a. de vraag of het vereiste van duidelijke en begrijpelijke formulering betekent dat een contractueel beding in een met consumenten gesloten kredietovereenkomst voldoet aan dat vereiste wanneer niet is gespecificeerd welke concrete diensten worden verricht als tegenprestatie voor de kosten? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Kásler en Káslerné Rábai C-26/13; Banco Primus C-421/14; Andriuc e.a. C-186/16; CILFIT 283/81.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen – 20 december 2017 - [zaak C-628/17 - Orange Polska](#)

Overeenkomst op afstand telecommunicatiediensten; consument tekent in aanwezigheid koerier; begrip onrechtmatige beïnvloeding

Richtlijn 2005/29/EG. Verzoeker (Orange Polska) sluit met consumenten overeenkomsten betreffende het verrichten van telecommunicatiediensten en brengt wijzigingen in de voorwaarden van de overeenkomst, onder meer bij verkoop op afstand (online en telefonisch). Verzoeker heeft op zijn webpagina modelovereenkomsten opgenomen, die voor consumenten in de eerste fase van het opgeven van een bestelling via een speciale link toegankelijk waren. Verzoeker eiste voor de totstandkoming van de overeenkomst en de aanvang van de dienst dat de consument de overeenkomst betreffende het verrichten van telecommunicatie-diensten tijdens het bezoek van de koerier ondertekende. Wanneer tijdens het bezoek geen ondertekening plaatsvond, had dat tot gevolg dat er geen overeenkomst werd gesloten, en dat de consument ofwel zich naar een vast verkooppunt moest begeven ofwel opnieuw een bestelling moest opgeven. De autoriteit voor mededingings- en consumentenbescherming heeft vastgesteld dat de ondernemer een praktijk toepast die de collectieve belangen van de consumenten aantast. De consument zou in zijn beslissingsvrijheid worden gehinderd aangezien hij een besluit over de overeenkomst moet nemen in aanwezigheid van de koerier, zonder dat hij ongehinderd kennis kan nemen van de inhoud daarvan. De autoriteit stelde dat deze handelwijze een oneerlijke handelspraktijk vormde en heeft het staken van de toepassing ervan gelast. In welke gevallen moet het gebruik door een ondernemer van een model voor het sluiten van overeenkomsten op afstand betreffende het verrichten van telecommunicatiediensten, waarbij een consument het definitieve besluit over de transactie moet nemen in aanwezigheid van de koerier die de modelovereenkomsten [algemene voorwaarden] overhandigt, als een agressieve handelspraktijk door ongepaste beïnvloeding worden aangemerkt? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: C-54/17

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen - 20 december 2017 – zaak C-632/17 PKO Bank Polski

Onerlijke bedingen; kredietovereenkomsten; bewijs vordering afkomstig van verweerder in betalingsbevelprocedure

Richtlijn 2008/48/EG; Richtlijn 93/13/EEG. Verzoeker heeft met verweerder een overeenkomst gesloten voor het gebruik en de afgifte van een creditcard. Als gevolg van de niet-betaling van de verschuldigde bedragen door verweerder heeft verzoeker een uittreksel uit de rekeningen van de bank opgesteld waaruit het verschuldigde bedrag blijkt. Doordat de Poolse wetgever uitdrukkelijk vermeldt dat een grondslag voor de uitvoering van een betalingsbevel moet worden gegeven (overlegging van het uittreksel uit de rekeningen van de bank) en tegelijkertijd de bevoegdheid van de rechter inperkt om te toetsen of aan de formele voorwaarden van het uittreksel is voldaan, worden wezenlijke twijfels gewekt of deze bepalingen geschikt zijn om de voorschriften van de genoemde richtlijnen te vervullen. De twijfels van de rechter zijn des te meer gerechtvaardigd, daar de Trybunał Konstytucyjny in een van zijn arresten zelf heeft erkend dat een uittreksel uit de rekeningen opgesteld door investeringsfondsen niet kan worden aanvaard als een betrouwbaar bewijs voor een vordering. Er is dus een uitlegging vereist van artikel 22(1) e.v. van richtlijn 2008/48, en van artikel 6(1) en artikel 7(1) van richtlijn 93/13, met betrekking tot de vraag of deze bepalingen niet in de weg staan aan een vordering van een bank tegen een consument in een betalingsbevelprocedure op basis van een uittreksel uit de rekeningen van de bank. Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Banco Español de Crédito C-618/10; Aziz C-415/11; Radlinger en Radlingerová C-377/14; Pannon GSM C-243/08; Matei C-143/13; Banco Español de Crédito C-618/10; Finanmadrid EFC C-49/14;

REGELGEVING EU

Verordening (EU) 2017/2394 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2017 betreffende samenwerking tussen de nationale autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor handhaving van de wetgeving inzake consumentenbescherming en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 2006/2004, [PB L 345 van 27.12.2017, blz. 1-26](#)

OVERIG

Functioning of the ODR Platform: EU Commission Publishes First Results ([conflict of laws](#))

Detentie en politieonderzoek (S)

EHRM – ARREST – 7 december 2017 – S.F. t. Bulgarije – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1207JUD000813816](#)

Immigratiedetentie

Artikel 3 EVRM. Klacht over omstandigheden waaronder een Iraakse familie in immigratiedetentie is gehouden, in het bijzonder aangaande de 3 minderjarigen. In een video-opname is te zien dat het een erg vervallen, smerige cel betrof zonder toilet zodat zij gedwongen waren hun behoefte op de grond te doen. Daarnaast hebben ze de eerste 24 uur van de detentie geen eten en drinken gekregen. Het hof neemt een schending aan van artikel 3 EVRM.

EHRM – COMMUNICATED CASE – 5 oktober 2017 – [Cerneja t. Nederland](#) – [statement of facts](#) – [62318/16](#) – [zie van dezelfde datum ook: \[Orbulescu t. Nederland\]\(#\) en \[Voicu t. Nederland\]\(#\) \(uit de vorige editie van de nieuwsbrief\)](#)

- 📌 EHRM communiceert zaken tegen Nederland over achterwege laten verplichte schorsing van overleveringsdetentie na 90 dagen ([JahaRaymakers](#))

EHRM – VERWIJZING| NAAR GROTE KAMER – 12 december 2017 – Rومان t. België – persbericht – verwijzing – persbericht – arrest (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:0718JUD001805211

Schending artikel 3 EVRM; taal en zorg

Klacht over gebrek aan de juiste zorg voor gedetineerde met psychische problemen. Het Hof oordeelt dat sprake is van schending van artikel 3 EVRM: klager kon niet beschikken over hulp in zijn moedertaal Duits (terwijl dat één van de officiële talen van België is) en is 13 jaar lang gedetineerd geweest zonder juiste hulp.

- Belgium: Court rules sex offender's 13-year detention breached human rights law ([Human rights Europe](#))

NOOT – bij EHRM 28 november 2017 Merabishvili, Mammadov t. Georgië

Merabishvili, Mammadov and Targeted Criminal Proceedings: Recent Developments under Article 18 ECHR ([Strasbourg observers](#))

Diensten, elektronische communicatiediensten, openbare dienstverplichting

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-434/15 – Asociación Profesional Elite Taxi – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:970 – persbericht – arrest

Zie onder: [Vervoer](#)

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-226/16 – Eni e.a. – ECLI:EU:C:2017:1005 – persbericht – arrest

Gasvoorraden

Verordening (EU) nr. 994/2010. Lidstaten mogen niet eisen dat gasleveranciers gasvoorraden aanhouden teneinde de leveringszekerheid bij crises te waarborgen. Lidstaten mogen echter wel de groep afnemers voor wie de gasvoorraad moet worden veiliggesteld uitbreiden. Mits voldaan wordt aan de voorwaarden uit de verordening.

*Hof: Artikel 8, lid 2, van verordening (EU) nr. 994/2010 moet aldus worden uitgelegd dat deze bepaling zich **niet** verzet tegen een nationale regeling, die gasleveranciers een verplichting tot gasopslag oplegt waarvan de werkingssfeer afnemers omvat die niet behoren tot de in artikel 2, tweede alinea, punt 1, van deze verordening genoemde beschermde afnemers, mits de in de eerste van deze bepalingen bedoelde voorwaarden zijn nageleefd, hetgeen door de verwijzende rechter moet worden nagegaan.*

Artikel 8, lid 5, van verordening nr. 994/2010 moet in die zin worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die gasleveranciers verplicht hun verplichtingen om gasvoorraden aan te houden teneinde de leveringszekerheid bij crises te waarborgen, noodzakelijkerwijze en uitsluitend door middel van de op het nationale grondgebied gelegen infrastructuur na te komen. In casu is het echter aan de nationale rechter om na te gaan of de door de nationale regeling aan de bevoegde autoriteit opgelegde verplichting om rekening te houden met de andere „aanpassingsinstrumenten” van de betrokken leveranciers hun een daadwerkelijke mogelijkheid biedt om op regionaal of Unieniveau aan hun verplichtingen te voldoen.

**HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-277/16 – Polkomtelt – Polen-
ECLI:EU:C:2017:989 – arrest**

Verplichting tot kostenoriëntering van prijzen;

Richtlijn 2002/21/EG; Richtlijn 2002/19/EG; EU Handvest. Prijzen die lager worden vastgesteld dan de kosten die de betrokken exploitant maakt voor de levering van de afgiftedienst op mobiele netwerken

Hof: Artikel 8, lid 4, en artikel 13 van richtlijn 2002/19/EG (toegangsrichtlijn) moeten aldus worden uitgelegd dat wanneer een exploitant die is aangemerkt als onderneming met een aanmerkelijke macht op een specifieke markt, door een nationale regelgevende instantie een verplichting inzake kostenoriëntering van prijzen wordt opgelegd, deze nationale regelgevende instantie met het oog op de bevordering van efficiëntie en duurzame concurrentie voor de diensten die door deze verplichting worden bestreken een prijs kan vaststellen op een niveau dat lager ligt dan de kosten die voor het verrichten van die diensten door deze exploitant worden gemaakt indien deze kosten hoger zijn dan die van een efficiënte exploitant, hetgeen door de nationale rechter moet worden nagegaan.

Artikel 8, lid 4, en artikel 13, lid 3, van richtlijn 2002/19, gelezen in samenhang met artikel 16 EU Handvest moeten aldus worden uitgelegd dat een nationale regelgevende instantie een exploitant die is aangemerkt als onderneming met een aanmerkelijke macht op een specifieke markt en op wie een verplichting inzake kostenoriëntering van prijzen rust, kan verplichten zijn prijzen jaarlijks vast te stellen op basis van de meest actuele gegevens en deze prijzen en de gegevens die deze prijzen onderbouwen voorafgaand aan de toepassing ervan ter toetsing aan haar voor te leggen, op voorwaarde dat dergelijke verplichtingen zijn gegrond op de aard van het vastgestelde probleem en evenredig en gerechtvaardigd zijn in het licht van de doelstellingen van artikel 8 van richtlijn 2002/21/EG hetgeen door de nationale rechter moet worden nagegaan.

Artikel 13, lid 3, van richtlijn 2002/19 moet aldus worden uitgelegd dat, wanneer een verplichting tot kostenoriëntering van prijzen is opgelegd aan een exploitant op basis van artikel 13, lid 1, van deze richtlijn, deze exploitant kan worden verplicht zijn prijzen aan te passen voordat of nadat hij deze is gaan toepassen.

HvJ – CONCLUSIE A-G MENGOZZI – 20 december 2017 – zaak C-480/16 – Fidelity Funds – Denemarken – ECLI:EU:C:2017:1015 – conclusie

Zie onder: Financiële diensten en markten

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Litouwen – 12 december 2017 – zaak C-622/17 – Baltic Media Alliance

Vrije ontvangst televisieprogramma's

Richtlijn 2010/13/EU. Verzoekster is een omroeporganisatie die de televisiezender NTV Mir Lithuania beheert, en is in het bezit van een vergunning van de bevoegde autoriteit van het VK. Verzoekster is gevestigd in het VK en zendt programma's uit in Litouwen. Volgens de monitoringdienst van de Litouwse commissie voor radio en televisie worden door NTV Mir Lithuania beelden getoond die onder het uitzendverbod van de Litouwse wet op de informatievoorziening aan het publiek viel, aangezien het programma aanzette tot haat op grond van nationaliteit. NTV Mir Lithuania mocht daarom bij besluit van 18 mei 2016 alleen nog beschikbaar worden gesteld als onderdeel van televisieprogrammepakketten die tegen extra betaling beschikbaar zijn. Een maand later wordt dit besluit ingetrokken en heeft de toezichthouder in overeenstemming met de procedures van artikel 3, lid 2 van de richtlijn verzoekster in kennis gesteld van de inbreuk. Op dezelfde dag heeft verzoekster beroep ingesteld tot nietigverklaring van het besluit van 18 mei 2016 omdat het in strijd zou zijn met artikel 3, lid 2 van de richtlijn. Op grond van artikel 3, lid 1 waarborgen de lidstaten de vrijheid van ontvangst en belemmeren niet de doorgifte op hun grondgebied van audiovisuele mediadiensten uit andere lidstaten om redenen die binnen de door deze richtlijn gecoördineerde gebieden vallen. Op grond van lid 2 mogen lidstaten met betrekking tot televisie-uitzendingen tijdelijk afwijken van lid 1 wanneer een televisie-uitzending uit een andere lidstaat een duidelijke, belangrijke en ernstige inbreuk op artikel 27, lid 1 of 2, en/of op artikel vormt.

Hoewel verweerder haar besluit van 18 mei 2016 heeft gewijzigd op dezelfde dag waarop verzoekster een beroep op de rechter heeft gedaan, is deze rechter van oordeel dat toch moet worden nagegaan of de rechten van verzoekster al dan niet zijn geschonden door het bestreden besluit en of dat besluit op het tijdstip van de vaststelling ervan rechtmatig was. Zijn de bepalingen van artikel 3, leden 1 en

2, van richtlijn 2010/13/EU alleen van toepassing op gevallen waarin een lidstaat van ontvangst de uitzending en/of doorgifte van televisieprogramma's beoogt te schorsen, of gelden zij ook voor andere maatregelen van een lidstaat van ontvangst die de vrije ontvangst en de uitzending van programma's op enige wijze beperken? Verzetten overweging 8 en artikel 3, leden 1 en 2, van richtlijn 2010/13/EU zich ertegen dat een lidstaat – een besluit neemt zoals het besluit van 18 mei 2016?

Discriminatie

EHRM – ARREST – 5 december 2017 – Alkovic t. Montenegro – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1205JUD006689510](#)

Weigeren onderzoek naar pesterijen op grond van etniciteit en religie waren een schending van artikelen 8 en 14 EVRM.

Artikel 8 EVRM; Artikel 14 EVRM. Klager, Roma en Moslim, is op basis van zijn etniciteit en religie – voortdurend het onderwerp van pesterijen door zijn burens, tot aan het beschieten richting het terras van het appartement van klager. Ook is er een groot kruis op zijn deur getekend met de tekst '*verhuis of het zal je betreuren*'. Klager doet hierop direct aangifte van het incident, evenals van de schietpartij die eerder plaatsvond. Het openbaar ministerie besluit een paar maanden later enkel voor het incident met het kruis te vervolgen, hetgeen gezien kan worden als het in gevaar brengen van de veiligheid, en niet voor eerdere incidenten. De rechtbank wijst uiteindelijk het verzoek van klager om onderzoek te verrichten naar het incident met het kruis af, onder de motivering dat klager het incident niet bij de politie had gemeld. Dit vonnis is in hoger beroep bevestigd. Het Hof stelt klager uiteindelijk in het gelijk en meent dat artikel 8 in combinatie met artikel 14 EVRM geschonden is.

Eigendomsrecht

EHRM – ARREST – 7 december 2017 – Joannou t. Turkije – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1212JUD005324014](#)

Ineffectieve en langdurige procedure omtrent het verkrijgen van een vergoeding voor ontnomen land in strijd met artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM.

Artikel 1 van het Eerste Protocol EVRM. Klaagster, mevrouw Joannou, ontving in 1997 van haar tante land in een dorp in de Turkse Republiek in Noord Cyprus (TRNC). De tante was bezitter van het land voor de Turkse militaire interventie in 1974. In 2008 dient klaagster op basis van nieuwe wetgeving een claim in bij de Onroerend Goed Commissie op grond waarvan partijen compensatie, ruil of restitutie kunnen ontvangen voor onroerend goed van eigenaren die niet langer toegang hebben tot het TRNC. Twee jaar later brengen de autoriteiten van de TRNC een negatief advies uit over de claim van klaagster, onder de motivering dat ze er niet in is geslaagd aan te tonen dat ze de wettige erfgenaam is van het stuk onroerend goed en dat de claim excessief is. Gedurende de navolgende procedure, die zeven jaren duurt, verzoeken de autoriteiten van de TRNC voornamelijk om het aanleveren van documenten die haar claim ondersteunen. Uiteindelijk concluderen de autoriteiten van de TRNC dat klaagster niet als een wettige erfgenaam kan worden aangemerkt op het moment dat ze het onroerend goed van haar tante kreeg die ten tijde van de gift nog in leven was. Klaagster stapt daarop naar het Hof. Het Hof stelt verzoekster uiteindelijk – unaniem – in het gelijk dat artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM geschonden is, nu de procedure betreffende het verkrijgen van een compensatie voor het onroerend goed langdurig en ineffectief is geweest, mede gelet op het feit dat er op een effectievere wijze bewijs vergaard had kunnen worden.

Lezenswaardig is de mening van rechter Karakas, die eveneens tot een schending van artikel 1 van het Eerste Protocol komt, maar een beroep op artikel 6 EVRM gepaster had gevonden.

EHRM – ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSING – 7 december 2017 – P. Plaisier BV t. Nederland – persbericht – beslissing (niveau 3) – ECLI:CE:ECHR:2017:1114DEC004618416

Zie onder: Belastingen

Erfrecht

HvJ – CONCLUSIE A-G TANCHEV – 6 december 2017 – zaak C-565/16 – Saponaro en Xylina – ECLI:EU:C:2017:942 – conclusie

Zie onder: IPR

Etikettering en levensmiddelen

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-268/16 P – Binca Seafoods / Commissie – ECLI:EU:C:2017:1001 – arrest

Zie onder: Landbouw

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-393/16 – Comité Interprofessionnel du Vin de Champagne – ECLI:EU:C:2017:991 – persbericht – arrest

Zie onder : IE

Familierecht en familielevens (Fa – SZ)

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-372/16 – Sahyouni – ECLI:EU:C:2017:988 – persbericht – arrest

Zie onder: IPR

LITERATUUR

- Mr. dr. R.J. Blauwhoff, Mensenrechtenjurisprudentie Europees Hof voor de Rechten van de Mens 1 oktober 2016 – 1 oktober 2017, FJR 2017/70
- Mr. E.N. Frohn, Kroniek IPR/internationaal familierecht, FJR 2017/72

Financiële diensten en markten (B – S)

HvJ – CONCLUSIE A-G BOT – 12 december 2017 – zaak C-15/16 – Baumeister – **Grote Kamer – Duitsland – ECLI:EU:C:2017:958 – conclusie**

Geheimhoudingsplicht toezichthouder financiële markten

Richtlijn 2004/39/EG. In deze zaak wordt het Hof verzocht zich uit te spreken over de uitlegging van artikel 54, lid 1, van richtlijn 2004/39/EG wat betreft de omvang van de geheimhoudingsplicht die rust op de nationale autoriteiten die toezicht houden op de financiële markten, en het begrip „vertrouwelijke gegevens“, op grond waarvan het Hof zijn rechtspraak in het arrest van 12 november 2014, Altmann e.a., kan aanvullen. Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding bij de federale autoriteit voor het toezicht op financiële dienstverlening, over het besluit van deze autoriteit om verzoeker in het hoofdgeding geen toegang te geven tot bepaalde documenten die betrekking hebben op de vennootschap Phoenix Kapitaldienst.

A-G: Alle informatie, daaronder begrepen correspondentie en verklaringen betreffende een onder toezicht staande onderneming, die is ontvangen of opgesteld door een nationale autoriteit die toezicht houdt op de financiële markten, valt onder het begrip ‚vertrouwelijke gegevens‘ in de zin van artikel 54, lid 1, tweede volzin, van richtlijn 2004/39/EG en wordt derhalve door het

beroepsgeheim van artikel 54, lid 1, eerste volzin, van die richtlijn beschermd, zonder dat daarvoor aan nadere voorwaarden hoeft te zijn voldaan.

- Conclusie AG: Alle informatie van nationale autoriteiten financiële markten over onder toezicht staande ondernemingen zijn 'vertrouwelijke gegevens' (IT&recht)

HvJ – CONCLUSIE A-G MENGOZZI – 20 december 2017 – zaak C-480/16 – Fidelity Funds – Denemarken – ECLI:EU:C:2017:1015 – conclusie

Zie onder: Belastingen, vennootschappen en vrij verkeer kapitaal

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Letland – 21 december 2017 - zaak C-639/17 – KPMG Baltics

Insolventie; betalingsopdrachten; banken; Omvat het begrip "overboekingsopdracht" in de zin van richtlijn 98/26 een betalingsopdracht waarbij een deposant een kredietinstelling verzoekt geld over te boeken naar een andere kredietinstelling?

Richtlijn 98/26/EG; Richtlijn 2001/24/EG. Verzoekster in eerste aanleg gaf de bank op 17.11.2011 om 13:03 uur schriftelijk een betalingsopdracht waarbij een bedrag van €422.244,83 moest worden overgeschreven naar een rekening die zij aanhield bij de bank Swedbank. De betalingsopdracht werd op dezelfde dag in het systeem ingevoerd. Op 17.11.11 gaf verzoekster de bank tevens opdracht om de betrokken rekening te sluiten, waarbij zij aangaf dat het saldo €0,- bedroeg. De betalingsopdracht werd niet volledig uitgevoerd omdat op 17.11.2011 om 17:40u de raad van de commissie financiële en kapitaalmarkten een besluit had uitgevaardigd op grond waarvan de bank het verbod opgelegd kreeg debiteringstransacties boven €100.000,- te verrichten. Op 21.11.2011 werd het bedrag van €422.244,83 weer op de rekening van verzoekster overgeschreven. Volgens verzoekster was haar geld niet onderworpen aan de opgelegde beperkingen, aangezien het desbetreffende besluit in werking is getreden op 17.11.2011 om 17:40u. Naar de mening van verzoekster had de bank het geld vanaf 17.11.2011 niet langer onder zich. Met een beroep op richtlijn 2001/24 stelt verzoekster dat reeds geïnitieerde transacties niet konden worden stoptgezet. Op 23.12.2011 werd de bank insolvent verklaard en werd KPMG Baltics aangesteld als curator van het faillissement. De vertegenwoordigers van de bank in liquidatie wijzen erop dat verzoekster het gegarandeerde bedrag van €100.000,- heeft ontvangen en dat zij het resterende bedrag als schuldeiser kon vorderen in de insolventieprocedure van de bank. Hier rijst de vraag of de nationale bepalingen tot omzetting van richtlijn 98/26 van toepassing zijn op het beheer door een particulier van een deposito bij een bank, meer bepaald op de opdracht tot overboeking van dat geld naar een andere bank. Omvat het begrip „overboekingsopdracht” in de zin van richtlijn 98/26/EG een betalingsopdracht waarbij een deposant een kredietinstelling verzoekt geld over te boeken naar een andere kredietinstelling? Zo ja, moet artikel 3, lid 1, van richtlijn 98/26/EG aldus worden uitgelegd dat een opdracht als die welke in dit geding aan de orde is, kon worden geacht „in het systeem te zijn ingevoerd” en moest worden uitgevoerd? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Asociația Accept/Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării C-81/12; Private Equity Insurance Group C-156/15.

GBVB

NOOT – bij HvJ 28 maart 2017, Zaak C-72/15 Rosneft

Prof. dr. R.A. Wessel, Rosneft: de rol van de nationale rechter in het EU buitenlands en veiligheidsbeleid, in: *Ars Aequi* 2017, december

Gezondheid, geneesmiddelen (B)

HvJ – ARREST – 7 december 2017 – zaak C-329/16 – Snitem en Philips France – ECLI:EU:C:2017:947 – [arrest](#)

Begrip “medisch hulpmiddel”; software voor het voorschrijven van geneesmiddelen

Richtlijn 93/42/EEG. Snitem groepeert ondernemingen die actief zijn op het gebied van de gezondheidszorg en die onder meer software verkopen die dient ter ondersteuning bij het voorschrijven van geneesmiddelen. Philips France is een dergelijke onderneming. Snitem en Philips France hebben bij de hoogste bestuursrechter in Frankrijk een beroep ingesteld omdat een deel van die software binnen de werkingssfeer van richtlijn 93/42 valt en bepalingen van het Franse wetboek van sociale zekerheid met die richtlijn strijdig zijn. Immers, de Franse bepalingen stellen de certificering van die software verplicht hoewel deze software is voorzien van de CE-markering, en de richtlijn verbiedt de lidstaten het in de handel brengen of de ingebruikneming van medische hulpmiddelen met de CE-markering te verhinderen of hieraan in de weg te staan. De verwijzende rechter heeft het hof gevraagd of richtlijn 93/42 zo moet worden uitgelegd dat de betreffende software een medisch hulpmiddel in de zin van de richtlijn vormt, ofschoon deze software zelf geen uitwerking in of op het menselijk lichaam heeft. Deze vraag ziet slechts op de software die ten minste een functionaliteit bevat waarmee de persoonlijke gegevens van een patiënt kunnen worden gebruikt om zijn arts te helpen bij het opstellen van het recept, meer bepaald door het opsporen van contra-indicaties, wisselwerkingen tussen geneesmiddelen en te hoge voorgeschreven doses.

Hof: richtlijn 93/42/EEG dient aldus te worden uitgelegd dat software die een functionaliteit bevat waarmee de persoonlijke gegevens van een patiënt kunnen worden gebruikt, meer bepaald voor het opsporen van contra-indicaties, wisselwerkingen tussen geneesmiddelen en te hoge voorgeschreven doses, een medisch hulpmiddel in de zin van die bepalingen is wat deze functionaliteit betreft, zelfs indien dergelijke software geen rechtstreekse uitwerking in of op het menselijk lichaam heeft.

- HvJ EU: Software is een medisch hulpmiddel, zelfs indien dergelijke software geen rechtstreekse uitwerking in of op het menselijk lichaam heeft ([IT&recht](#))

HvJ – ARREST – 7 december 2017 – zaak C-567/16 – Merck Sharp & Dohme Corporation – VK – ECLI:EU:C:2017:948 – [arrest](#)

ABC; Einde-procedurebericht; Vergunning voor het in de handel brengen

Verordening (EG) nr. 469/2009; Richtlijn 2001/83/EG. De verwijzende rechter wijst erop dat de ABC-aanvragen van MSD in Portugal en Zweden werden afgewezen op dezelfde grond als in het VK Koninkrijk, maar dergelijke aanvragen in Denemarken, Griekenland, Italië en Luxemburg wel werden toegewezen. In Nederland was de enige afwijzingsgrond de niet-naleving van artikel 3, onder c), van de ABC-verordening, volgens hetwelk op de datum van de ABC-aanvraag voor het product niet eerder een dergelijk certificaat mag zijn verkregen in de lidstaat waar de aanvraag wordt ingediend.

De verwijzende rechter stelt de volgende vragen: Dient een einde-procedure-bericht dat door de referentielidstaat overeenkomstig artikel 28, lid 4, van richtlijn 2001/83 is opgesteld vóór het vervallen van het basisoctrooi, te worden beschouwd als gelijkwaardig aan een VHB voor de toepassing van artikel 3, onder b), van de ABC-verordening zodat een aanvrager van een ABC in de betrokken lidstaat een dergelijk certificaat kan aanvragen en verkrijgen op basis van het einde-procedure-bericht? Indien het antwoord op vraag 1 ontkennend luidt: is in de in vraag 1 vermelde omstandigheden het feit dat op de datum van de ABC-aanvraag in de betrokken lidstaat geen VHB is afgegeven in die lidstaat, een gebrek dat overeenkomstig artikel 10, lid 3, van de ABC-verordening kan worden hersteld nadat die vergunning is afgegeven?”

Hof: Artikel 3, onder b), van verordening (EG) nr. 469/2009 moet in die zin worden uitgelegd dat een einde-procedure-bericht dat door de referentielidstaat overeenkomstig art. 28, lid 4, van richtlijn 2001/83/EG, wat de geneesmiddelenbewaking betreft, bij richtlijn 2010/84/EU, is opgesteld vóór het vervallen van het in artikel 1, onder c), van verordening nr. 469/2009 bedoelde basisoctrooi, niet als gelijkwaardig kan worden beschouwd aan een vergunning voor het in de handel brengen in de zin van eerstgenoemde bepaling, zodat geen aanvullend beschermingscertificaat kan worden verkregen op basis van een dergelijk bericht. Artikel 10, lid 3, van verordening nr. 469/2009 moet in die zin worden uitgelegd dat het feit dat op de datum van de aanvraag voor het aanvullend

beschermingscertificaat in de betrokken lidstaat geen vergunning voor het in de handel brengen is afgegeven door die lidstaat, geen gebrek is dat overeenkomstig deze bepaling kan worden hersteld.

- BREAKING: CJEU holds that SPCs cannot be obtained on the basis of an "end of procedure notice" pursuant to Article 3(b) SPC Regulation ([IPKat](#))
- Op basis van een einde-procedure-bericht kan geen ABC verkregen worden ([boek9](#))
- HvJ EU: einde-procedure-bericht is niet gelijkwaardig aan een ABC-vergunning ([IE-forum](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-492/16 – Incyte – Hongarije – ECLI:EU:C:2017:995 – [arrest](#)

Geneesmiddelen; correctie vervaldatum ABC

Verordening (EG) nr. 469/2009; Verordening (EG) nr. 1610/96. Het betreft een geding tussen Incyte Corporation en het Hongaars agentschap voor intellectuele eigendom over de afwijzing van een verzoek van Incyte om de vervaldatum van een aanvullend beschermingscertificaat (hierna: „ABC”) voor een geneesmiddel te corrigeren.

Hof: Artikel 18 van verordening (EG) nr. 469/2009, gelezen in het licht van artikel 17, lid 2, van verordening (EG) nr. 1610/96 moet aldus worden uitgelegd dat de datum van de eerste vergunning voor het in de handel brengen, zoals opgegeven in een aanvraag voor een aanvullend beschermingscertificaat, op basis waarvan de tot afgifte van een dergelijk certificaat bevoegde nationale autoriteit de duur van dat certificaat heeft berekend, niet juist is in een situatie als die in het hoofdgeding, waarin de onjuiste datum heeft geleid tot een berekeningswijze van de duur van dat certificaat die niet strookt met artikel 13, lid 1, van verordening nr. 469/2009, zoals uitgelegd in een later arrest van het Hof.

Artikel 18 van verordening nr. 469/2009, gelezen in het licht van overweging 17 en artikel 17, lid 2, van verordening nr. 1610/96, moet aldus worden uitgelegd dat de houder van een aanvullend beschermingscertificaat op basis van dat artikel 18 beroep kan instellen om de verlenging van de in het aanvullend beschermingscertificaat opgegeven duur te verkrijgen, en dit zolang dat aanvullend beschermingscertificaat niet is vervallen.

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 7 december 2017 – zaak C-557/16 – Astellas Pharma – Finland – ECLI:EU:C:2017:957 – [conclusie](#)

Vergunning voor het in de handel brengen; gedecentraliseerde procedure bevoegdheid nationale instanties

Richtlijn 2001/83/EG. In 2014 verkreeg Helm AG een Finse vergunning voor het in de handel brengen van een generieke kopie van geneesmiddelen die eerder waren ontwikkeld door Astellas Pharma GmbH. Die vergunning was verleend volgens de in richtlijn 2001/83/EG vastgestelde gedecentraliseerde procedure. In die procedure was Finland een van de betrokken lidstaten, terwijl Denemarken als referentielidstaat optrad. Astellas Pharma GmbH was het niet eens met de berekening van de periode van gegevensbescherming die was uitgevoerd in het kader van de beoordeling van de aanvraag van Helm AG. Zij stelde bij de Finse rechter beroep in tegen het besluit van de bevoegde Finse autoriteit om de vergunning voor het in de handel brengen af te geven.

De rechtsvraag die aan het Hof is voorgelegd, heeft betrekking op de bevoegdheid van de nationale instanties om een dergelijke beoordeling te herzien: is het een regelgevende instantie van een betrokken lidstaat, zoals de bevoegde Finse autoriteit, en/of de rechter in die lidstaat toegestaan de vaststelling van de periode van gegevensbescherming zoals die eerder in het kader van de gedecentraliseerde procedure heeft plaatsgevonden, te toetsen?

A-G: Artikel 28, lid 5, en artikel 29, lid 1, van richtlijn 2001/83/EG moeten aldus worden uitgelegd dat de bevoegde autoriteit van de betrokken lidstaat in het kader van een gedecentraliseerde procedure voor het verlenen van een vergunning voor het in de handel brengen van een generiek geneesmiddel niet bevoegd is om bij de afgifte van de nationale vergunning voor het in de handel brengen overeenkomstig artikel 28, lid 5, van richtlijn 2001/83 de aanvangsdatum van de periode van gegevensbescherming van het referentiegeneesmiddel eenzijdig te onderzoeken. Die autoriteit neemt evenwel deel aan die beoordeling in een eerder stadium van de gedecentraliseerde procedure bedoeld in artikel 28, leden 3 en 4, van richtlijn 2001/83. Door deelname van de bevoegde autoriteit

van de betrokken lidstaat aan het goedkeuringsproces wordt die autoriteit derhalve medeverantwoordelijk voor de in die procedure goedgekeurde documenten. De rechter van de betrokken lidstaat is in het kader van een beroep dat is ingesteld door de houder van de vergunning voor het in de handel brengen van het referentiegeneesmiddel, bevoegd om een door de bevoegde autoriteit van dezelfde betrokken lidstaat gedane vaststelling met betrekking tot de aanvangsdatum van de periode van gegevensbescherming te toetsen. Die nationale rechter is echter niet bevoegd om de rechtmatigheid van de in een andere lidstaat verleende oorspronkelijke vergunning voor het in de handel brengen te toetsen, aangezien de rechtmatigheid ervan, mede in het licht van richtlijn 2001/83, moet worden beoordeeld in de lidstaat die die oorspronkelijke vergunning voor het in de handel brengen heeft afgegeven.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-462/16 – Boehringer Ingelheim Pharma – ECLI:EU:C:2017:1006 – [arrest](#)

Zie onder: [belastingen, btw](#)

EVA-HOF - 21 december 2017 – [zaak E/17 - MSD tegen The Icelandic Patent Office](#)

EFTA: ABC kan niet worden geweigerd omdat de duur negatief zou zijn ([IE-forum](#))

Godsdienstvrijheid (B - S)

EHRM – ARREST – 5 december 2017 – Hamidovic t. Bosnië Herzegovina – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – ECLI:CE:ECHR:2017:1205JUD005779215

Verwijdering klager uit rechtszaal die weigerde keppeltje af te doen, schending artikel 9 EVRM

Artikel 9 EVRM. Schending art 9 EVRM door klager uit de rechtszaal te verwijderen wegens zijn weigering zijn keppeltje (religieus symbool) af te doen. Klager heeft op geen enkele manier het dragen van het keppeltje gebruikt als manier het gerecht te beledigen, integendeel: hij heeft zich gedurende het proces zeer respectvol gedragen.

- 📌 Wearing religious symbols in court: *Hamidović* ([Law&religion](#))
- 📌 Skullcap in the Courtroom: A rare case of mandatory accommodation of Islamic religious practice ([Strasbourg observers](#))

LITERATUUR

Titia Loenen, De houdbaarheid van de Nederlandse regulering van religieuze symbolen op de werkvloer in het licht van de Europese rechtsontwikkeling, in: [NTM/NJCM-bull. 2017/35](#)

OVERIG

Bosnia and Herzegovina: beards and police officers ([Law&religion](#))

Grondrechten (Handvest) en EVRM, algemeen (Fi – S)

EHRM – INFRINGEMENT PROCEDURE – 5 december 2017 – Mammadov t. Azerbeidzjan – [persbericht](#)

Nieuwe inbreukprocedure voor het eerst toegepast. De inbreukprocedure is in 2010 ingevoerd en geeft "Committee of Ministers" de bevoegdheid een procedure te starten indien een verdragsluitende staat weigert om een arrest van het EHRM uit te voeren. Op 5 december jl. heeft de Committee of ministers besloten om deze procedure te starten tegen Azerbeidzjan vanwege niet uitvoering van het arrest in de zaak Mammadov.

- 📌 Committee of Ministers launches infringement proceedings against Azerbaijan ([Human rights Europe](#))
- 📌 CEDH : Première procédure en manquement ([libertés chéries](#))
- 📌 The Committee of Ministers goes nuclear: infringement proceedings against Azerbaijan in the case of Ilgar Mammadov ([Strasbourg observers](#))

HvJ – ARREST – 5 december 2017 – zaak C-42/17 – M.A.S. en M.B – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:936 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Taricco II; Bescherming financiële belangen Unie; Btw-fraude; Verjaring; Legaliteitsbeginsel;

Artikel 325, leden 1 en 2, VWEU. Het Italiaanse Grondwettelijke Hof heeft het Hof gevraagd naar de mate waarin de nationale rechters verplicht zijn zich te houden aan de door het Hof in het arrest van 8 september 2015, Taricco (zaak C-105/14), afgeleide verplichting om in lopende strafprocedures de regels in artikel 160, laatste alinea, en artikel 161, tweede alinea, van het wetboek van strafrecht inzake verjaring en stuiting van verjaring voor maximaal een kwart van de oorspronkelijke duur buiten toepassing te laten. In het kader van de onderhavige prejudiciële verwijzing stelt het Italiaans Grondwettelijke Hof dat een dergelijke verplichting in strijd kan zijn met een grondbeginsel van zijn constitutionele orde, het legaliteitsbeginsel inzake delicten en straffen (nullum crimen, nulla poena sine lege), dat is vastgelegd in artikel 25, lid 2, van Grondwet en aldus de constitutionele identiteit van de Italiaanse Republiek kan aantasten. De verwijzende rechter benadrukt dat het legaliteitsbeginsel inzake delicten en straffen, zoals dat is uitgelegd in de Italiaanse rechtsorde, een hoger niveau van bescherming waarborgt dan hetgeen voortvloeit uit de uitlegging van artikel 49 EU Handvest aangezien het zich uitstrekt tot de vaststelling van de op het strafbare feit toepasselijke verjaringstermijnen en er derhalve aan in de weg staat dat de nationale rechter op een lopende procedure een langere verjaringstermijn toepast dan die welke gold op het moment dat dat strafbare feit is begaan (beginsel dat een strengere strafrechtelijke bepaling geen terugwerkende kracht heeft).

Hof: De verplichting om de financiële belangen van de Unie te beschermen moet in overeenstemming zijn met het legaliteitsbeginsel. De Italiaanse rechters zijn daarom in strafzaken inzake btw-fraude niet verplicht nationale verjaringsbepalingen buiten toepassing te laten als de toepassing ervan strijd oplevert met het legaliteitsbeginsel. De nationale rechter is krachtens artikel 325, leden 1 en 2, verplicht om in het kader van een strafrechtelijke procedure wegens strafbare feiten ter zake van de btw bepalingen over verjaring die deel uitmaken van het nationale materiële recht, buiten toepassing te laten indien deze bepalingen eraan in de weg staan dat doeltreffende en afschrikkende strafrechtelijke sancties worden opgelegd in een groot aantal gevallen van ernstige fraude waardoor de financiële belangen van de Europese Unie worden geschaad, of indien in die bepalingen voor gevallen van ernstige fraude waardoor die belangen worden geschaad, verjaringstermijnen zijn vastgesteld die korter zijn dan voor gevallen van ernstige fraude waardoor de financiële belangen van de betrokken lidstaat worden geschaad, tenzij niet-toepassing van de bepalingen in kwestie met zich meebrengt dat het legaliteitsbeginsel inzake delicten en straffen wordt geschonden doordat de toepasselijke wet onvoldoende nauwkeurig is, of doordat met terugwerkende kracht een wettelijke bepaling wordt toegepast waarbij voorwaarden voor vervolgbaarheid worden vastgesteld die strenger zijn dan die welke van kracht waren toen het strafbare feit werd gepleegd.

- 📌 Taricco II: Belittling the Primacy of EU Law in Taricco II ([Verfassungsblog](#))
- 📌 Italiaanse verjaringstermijnen in strijd met EU-recht? ([taxence](#))
- 📌 Defusing the Taricco Bomb through Fostering Constitutional Tolerance: All Roads Lead to Rome ([Verfassungsblog](#))
- 📌 The Global Fight against Impunity and the European Court of Justice: A New Approach to Tax Fraud as a Crime against Human Rights ([European law blog](#))
- 📌 Criminal law, human rights and constitutional pluralism: two views on Taricco II ([EU law analysis](#))
- 📌 Conditional' Primacy of EU Law and Its Deliberative Value: An Imperfect Illustration from Taricco II ([European law blog](#))
- 📌 [A Fundamental Right to Tax Enforcement? A response to Prof. Capaldo \(European law blog\)](#)
- 📌 [A Bridge over Troubled Water - a criminal lawyers' response to Taricco II \(Leiden law blog\)](#)
- 📌 To bow at the rhythm of an Italian tune ([ECLB](#))

This morning (and in stark contrast with the Advocate General's Opinion) the Court of Justice accepted the Italian court's reading and it admitted that Taricco can be

made conditional on the protection of fundamental rights under national law. In other words, the fight against tax fraud is relevant, particularly when it concerns the Union's own resources, but national fundamental rights are prevalent.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen – 12 december 2017 – Zaak C-617/17 – Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie

Zie onder: Ne bis in idem

LITERATUUR

- Kacper Zajac, 'Non-Legal Considerations in the Reasoning of the European Court of Human Rights', (2017) European Journal of Law Reform 208-223
- Jasmina Mačkić, Het onzichtbare bewijzen Over de mogelijkheden om de bewijslast te verschuiven van klager naar verwerende staat in zaken van discriminatoir geweld voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, NTM/NJCM-bull. 2017/36

Handel en anti-dumping

HvJ – ARREST – 6 december 2017 – zaak C-230/16 – Coty Germany – ECLI:EU:C:2017:941 – persbericht – arrest

Zie onder: mededinging

HvJ – CONCLUSIE A-G MENGOZZI – 5 december 2017 – zaak C-301/16 P – Commissie / Xinyi PV Products (Anhui) Holdings – ECLI:EU:C:2017:938 – conclusie

Uitlegging van de bewoordingen „nog voortvloeien uit het vroegere systeem zonder markteconomie”

Verordening (EG) nr. 1225/2009. De onderhavige zaak is te plaatsen in het kader van het debat over de antidumpingrechtelijke behandeling door de Unie van invoer uit landen zonder markteconomie. Meer in het bijzonder betreft zij de voorwaarden waaraan een producent, met name uit China, bij de huidige stand van het recht moet voldoen om als marktgerichte onderneming te worden behandeld, overeenkomstig artikel 2, lid 7, onder b) en c), van de basisverordening. Deze zaak betreft een hogere voorziening waarmee de Commissie het Hof verzoekt om vernietiging van het arrest van het Gerecht van de Europese Unie van 16 maart 2016, Xinyi PV Products (Anhui) Holdings/Commissie, waarbij het Gerecht, uitvoeringsverordening (EU) nr. 470/2014 nietig heeft verklaard, voor zover deze verordening op die vennootschap betrekking had. Kort gezegd heeft het Gerecht verklaard dat de Commissie ten onrechte heeft geweigerd om Xinyi als marktgerichte onderneming te behandelen op basis van het oordeel dat haar productiekosten en financiële situatie onderhevig waren aan verstoringen die „nog voortvloeien uit het vroegere systeem zonder markteconomie” vanwege de twee in de Chinese wetgeving voorziene belastingregelingen waarvan Xinyi gebruik had gemaakt. Waar het in de onderhavige zaak dus om draait, is de uitlegging van de bewoordingen „nog voortvloeien uit het vroegere systeem zonder markteconomie” in artikel 2, lid 7, onder c), derde streepje, van de basisverordening. Dat is de vraag waarover het Hof om opheldering wordt verzocht.

A-G: Het arrest van het Gerecht van de Europese Unie van 16 maart 2016, Xinyi PV Products (Anhui) Holdings/Commissie (T-586/14, EU:T:2016:154), dient te worden vernietigd. Het eerste onderdeel van het eerste middel van het door Xinyi PV Products (Anhui) Holdings Ltd voor het Gerecht van de Europese Unie ingestelde beroep dient te worden afgewezen en voor het overige dient de zaak te worden terugverwezen naar het Gerecht van de Europese Unie.

Artikel 2, lid 7, onder c), derde streepje heeft betrekking op verstoringen van betekenis betreffende de productiekosten en de financiële situatie van de betrokken producenten die zijn veroorzaakt door dan wel het gevolg zijn van maatregelen die deel uitmaken van een economisch systeem dat niet het karakter van een markteconomie heeft, dat wil zeggen een systeem dat – de sectoren waarin de voorwaarden van een markteconomie domineren buiten beschouwing latend – in het Unierecht thans nog als het standaard in China bestaande systeem wordt aangemerkt.

IE - Intellectuele eigendom

HvJ – ARREST – 6 december 2017 – zaak C-230/16 – Coty Germany – ECLI:EU:C:2017:941 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Zie onder: [Mededinging](#)

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-291/16 – Schweppes – Spanje – ECLI:EU:C:2017:990 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Richtlijn 2008/95/EG. Schweppes mag zich niet verzetten tegen de invoer vanuit het VK van flessen tonic met de merknaam Schweppes, hoewel overgedragen aan Coca-Cola als zij zelf de indruk heeft gegeven dat "Schweppes" één global merk is. Datzelfde geldt als er nog economische banden bestaan met een derde partij die thans de houder is van de rechten.

Hof: Artikel 7, lid 1, van richtlijn 2008/95/EG gelezen in het licht van artikel 36 VWEU, staat eraan in de weg dat de houder van een nationaal merk zich verzet tegen de invoer van identieke waren die van hetzelfde merk zijn voorzien en afkomstig zijn uit een andere lidstaat, waar dat merk, dat aanvankelijk aan dezelfde houder toebehoorde, thans in handen is van een derde die de rechten daarop door overdracht heeft verkregen, wanneer na die overdracht

– de houder, alleen of door zijn merkstrategie met die derde te coördineren, actief en bewust het beeld of imago van één enkel globaal merk is blijven versterken, en aldus bij het betrokken publiek verwarring heeft geschapen of versterkt over de commerciële herkomst van de van dat merk voorziene waren, of

– er economische banden bestaan tussen de houder en die derde, in die zin dat zij hun commerciële beleid coördineren of afstemmen teneinde gezamenlijk controle uit te oefenen op het gebruik van het merk, zodat zij de mogelijkheid hebben om direct of indirect de waren te bepalen waarop het merk wordt aangebracht en de kwaliteit ervan te controleren.

- 📌 Schweppes kan zich niet verzetten tegen invoer van Schweppes tonic uit de UK, waar het merk is overgedragen aan Coca-Cola ([Boek9](#))
- 📌 HvJ EU: Verzet tegen import van een identiek merk uit een ander land niet mogelijk indien indruk is gewekt dat dit één wereldwijd merk is ([IE-forum](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – Gevoegde zaken C-397/16 en C-435/16 – Acacia en Acacia en D'Amato – Italië – ECLI:EU:C:2017:992 – [arrest](#)

Gemeenschapsmodellen voor autovelgen; reparatieclausule

Verordening (EG) nr. 6/2002. De zaak gaat over vermeende inbreuk, door Acacia, op de gemeenschapsmodellen voor autovelgen waarvan Audi en Porsche houdsters zijn.

Hof: Artikel 110, lid 1, van verordening (EG) nr. 6/2002 moet aldus worden uitgelegd dat de erin vervatte reparatieclausule de uitsluiting van bescherming als gemeenschapsmodel voor een model dat een onderdeel vormt van een samengesteld voortbrengsel dat wordt gebruikt voor de reparatie van dit samengestelde voortbrengsel om het de oorspronkelijke uiterlijke kenmerken terug te geven, niet afhankelijk stelt van de voorwaarde dat de uiterlijke kenmerken van het samengestelde voortbrengsel bepalend zijn voor het beschermde model.

Artikel 110, lid 1, van verordening nr. 6/2002 moet aldus worden uitgelegd dat de erin vervatte reparatieclausule de uitsluiting van bescherming als gemeenschapsmodel voor een model dat een onderdeel vormt van een samengesteld voortbrengsel dat wordt gebruikt voor de reparatie van dit samengestelde voortbrengsel om het de oorspronkelijke uiterlijke kenmerken terug te geven, afhankelijk stelt van de voorwaarde dat het reserveonderdeel uit visueel oogpunt dezelfde uiterlijke kenmerken heeft als het onderdeel dat oorspronkelijk in het samengestelde voortbrengsel was verwerkt bij het in de handel brengen van dit voortbrengsel.

Artikel 110, lid 1, van verordening nr. 6/2002 moet aldus worden uitgelegd dat op de fabrikant of verkoper van een onderdeel van een samengesteld voortbrengsel die zich met succes wil beroepen

op de in die bepaling vervatte reparatieclausule, een zorgvuldigheidsplicht rust wat de naleving van de in die bepaling gestelde voorwaarden door de downstream-gebruiker betreft.

- Reparatieclausule niet beperkt tot onderdelen samengesteld voortbrengsel waarvan de uiterlijke kenmerken bepalend zijn ([Boek9](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-393/16 – Comité Interprofessionnel du Vin de Champagne – ECLI:EU:C:2017:991 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Een sorbet mag verkocht worden onder de naam Champagner Sorbet als het echt smaakt naar Champagne. In dat geval wordt de reputatie van der BOB niet uitgebuit.

Verordening (EG) nr. 1234/2007; Verordening (EU) nr. 1308/2013. De Duitse supermarktketen ALDI verkoopt een sorbet die champagne bevat onder de naam „Champagner Sorbet“. De vraag rijst of deze handelwijze legitiem is dan wel of de producent en de distributeur van deze sorbet in werkelijkheid de reputatie uitbuiten van de Franse schuimwijn waarvoor een beschermde oorsprongsbenaming bestaat.

*Hof: Wanneer Champagne, waarvan de oorsprongsbenaming beschermd is, als ingrediënt wordt gebruikt voor een levensmiddel, in casu sorbetijs, dan komt dit neer op het uitbuiten van de reputatie van een beschermde oorsprongsbenaming indien dat levensmiddel **niet** als essentieel kenmerk een smaak heeft die hoofdzakelijk wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van dat ingrediënt in dat levensmiddel. Het Hof gaat verder uitgebreid in op de uitleg van artikel 118 quaterdecies, lid 2 verordening (EG) nr. 1234/2007.*

- Aldi in gevecht met Franse champagneboeren, 10 november 2016 ([NRC](#))
- CJEU rules that ice cream sold as ‘Champagner Sorbet’ can be branded as ‘Champagne’ ([IPkat](#))
- Geen onrechtmatig gebruik van beschermde oorsprongsbenaming indien ‘Champagner Sorbet’ daadwerkelijk naar Champagne smaakt ([Boek9](#))
- HvJ EU: Champagne-sorbet mag zo heten als het de smaak heeft die voornamelijk aan Champagne is toe te schrijven ([IE-forum](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-492/16 – Incyte – ECLI:EU:C:2017:995 – [arrest](#)

Zie onder: [Gezondheid, geneesmiddelen](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G SHARPSTON – 7 december 2017 – Gevoegde zaken C-85/16 P en C-86/16 P – Tsujimoto / EUIPO – ECLI:EU:C:2017:950 – [conclusie](#)

Verordening nr. 207/2009.

A-G: het vierde middel van de tweede beroepsgrond ongegrond te verklaren.

- Conclusie AG: Gebruik van voornaam Kenzo als merk vormt geen gebruik met geldige reden ([IE-forum](#))

GERECHT EU – ARREST – 5 december 2017 – zaak T-893/16 – Xiaomi / EUIPO - Apple (MI PAD) – ECLI:EU:T:2017:868 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Verordening (EG) nr. 207/2009 (thans artikel 8, lid 1, onder (b) van verordening (EU) 2017/1001. Apple weet te voorkomen dat 'MI PAD' geregistreerd wordt als een Uniemerk voor elektronische apparaten en (tele)communicatiedienst.

Gerecht: Het beroep wordt verworpen.

- Apple voert succesvol oppositie tegen EU-merkaanvraag 'MI PAD' ([IE-forum](#))

GERECHT EU – ARREST – 7 december 2017 – zaak T-61/16 – Coca-Cola / EUIPO - Mitico (Master) – ECLI:EU:T:2017:877 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Verordening (EG) nr. 207/2009 [thans verordening (EU) 2017/1001]. Coca-Cola mag zich verzetten tegen registratie van het teken 'Master' dat hetzelfde lettertype gebruikt als die van Coca Cola voor drank en etenswaar. Ook al wordt het uitsluitend in Syrië en het Midden-Oosten gebruikt, er is wel een risico dat "Master" in de toekomst in de EU gebruikt gaat worden.

Gerecht: Coca-Cola may oppose the registration of the sign 'Master' which uses the same font as its own for the marketing of beverages and food products. Although the 'Master' sign is only used in Syria and the Middle East in a form similar to that of Coca-Cola, Coca-Cola can prove the risk of commercial free-riding by logical inference, in that it is likely that 'Master' will be used in the future in the same way in the EU. De beslissing van de vierde kamer van beroep van het Bureau voor intellectuele eigendom van de Europese Unie (EUIPO) van 2 december 2015 (zaak R 1251/2015-4) wordt vernietigd.

- Coca-Cola voert succesvolle oppositie tegen merk Master in eenzelfde lettertype Gerecht EU 7 december 2017, IEF 17335; IEFbe 2422; ECLI:EU:T:2017:877; T-61/16 (Coca-Cola - Master) ([IE-forum](#))

GERECHT EU – ARREST – 11 december 2017 – zaak T-249/15 – JT / EUIPO - Carrasco Pirard (QUILAPAYÚN) – ECLI:EU:T:2017:885 – [arrest](#)

Uniemerk; Oppositieprocedure; Aanvraag voor Uniebeeldmerk QUILAPAYÚN

Verordening (EG) nr. 207/2009 [thans verordening (EU) 2017/1001]

Gerecht: De beslissing van de tweede kamer van beroep van het Bureau voor intellectuele eigendom van de Europese Unie (EUIPO) van 13 maart 2015 (zaak R 354/2014-2) wordt vernietigd. De overige vorderingen van het beroep worden afgewezen

OVERIG HvJ en GERECHT EU

- Uniebeeldmerk THOMAS MARSHALL GARMENTS OF LEGEND terecht afgewezen om verwarringsgevaar met Uniemerk MARSHALL ([Boek9](#))
- Geen verwarringsgevaar tussen twee beeldmerken met tijger als beeldelement ([Boek9](#))
- Verwarringsgevaar tussen aangevraagd Uniemerk BIANCALUNA en ouder Unie- en nationaal merk Bianca ([Boek9](#))
- Aangevraagd Uniemerk 'Klosterstoff' zowel beschrijvend als misleidend ([Boek9](#))
- EUIPO heeft verzuimd in te gaan op de waren "diergeneeskundige producten" ([Boek9](#))
- Geen sprake van verwarringsgevaar tussen merken "ZYMARA" en "FEMARA" ([Boek9](#))
- Beslissing Kamer van Beroep EUIPO vernietigd wegens onjuiste vaststelling van oppositiegrond ([Boek9](#))
- Merk ten onrechte gedeeltelijk nietig verklaard nu oudere teken niet normaal werd gebruikt ten tijde van nietigheidsvordering ([Boek9](#))
- Verwarringsgevaar tussen aangevraagd Uniewoordmerk "COLINEB" en beeldmerk "COLINA" voor o.a. medische producten ([Boek9](#))

EVA-HOF - 21 december 2017 – zaak E/17 - MSD tegen The Icelandic Patent Office

EFTA: ABC kan niet worden geweigerd omdat de duur negatief zou zijn (IE-forum).

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Portugal – 12 december 2017 – Zaak C-629/17 – J. Portugal Ramos Vinhos

Sprake van zuiver beschrijvende term of verwijst term naar kenmerkende eigenschap?

Richtlijn 2008/95; Eerste Richtlijn 89/104/EEG. De vraag die in de onderhavige zaak moet worden beantwoord en zoals zij aan de orde is in het stadium van het beroep in cassatie, luidt of de uitdrukking ADEGA DE BORBA, die is samengesteld uit een beschermde oorsprongsbenaming voor Borbawijn, voorafgegaan door de term ADEGA, kan worden ingeschreven als merk voor wijn of als logo voor een wijnproducent, gelet op de criteria die zijn opgesomd in artikel 223(1)c van de Portugese wet op de industriële eigendom benamingen (CPI). Moet de term 'adega' (Nvdv: kelder, wijnkelder), wanneer hij wordt gebruikt in verband met wijnproducten, worden gezien als een zuiver beschrijvende term omdat hij enkel verwijst naar een bij de vervaardiging gebruikt middel, of kan die term – onder de mogelijke betekenissen ervan – verwijzen naar een loutere kenmerkende eigenschap die de producten bezitten naast de andere, in de betrokken norm uitdrukkelijk genoemde eigenschappen (soort, kwaliteit, hoeveelheid, bestemming, waarde, geografische herkomst, productiejaar)? Gelet op de criteria in het arrest Cilfit is het antwoord op die vraag niet duidelijk en evenmin evident, zodat prejudiciële verwijzing gerechtvaardigd moet worden geacht. Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Owusu C-281/02; Gmurzynska-Bscher C-231/89; Djabali C-314/96; Bacardi-Martini en Cellier des Dauphins C-318/00; Azienda Agricola Ettore Ribaldi e.a. C-480/00–C-482/00, C-484/00, C- 489/00–C-491/00 en C-497/00–C-499/00; Cilfit e.a. 283/81;

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

- Duitsland: Bundespatentgericht annuls Nespresso capsule shape mark (IPKat)
- Duitsland: Linking for profit, technical means and burden of proof - German BGH applies CJEU case law to Google's Image Search (IPKat)

NOOT – bij HvJ 23 november 2017, zaak C-381/16 Salvador Benjumea Bravo de Laguna

Als situatie niet onder artikel 18 GMVo valt, dan mag nationaal recht toegepast worden HvJ EU tegen Esteban Torras Ferrazzuolo). (IE-forum)

EUROPESE COMMISSIE

Roadmap: EU accession to the Geneva Act of Lisbon agreement on Appellations of Origin and Geographical Indications (EC)

OVERIG

- Mededeling van de commissie inzake de EU benadering van essentiële octrooien (Boek9)
- Protocol houdende wijziging BVIE ondertekend door Benelux-landen (Boek9)

Op 11 december jl. hebben vertegenwoordigers van de Benelux-landen het Protocol houdende wijziging van het Benelux-verdrag inzake de intellectuele eigendom (merken en tekeningen of modellen), in verband met de implementatie van Richtlijn (EU) 2015/2436, ondertekend

IPR – Internationaal privaatrecht

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – Zaak C-649/16 – Valach – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2017:986 – [arrest](#)

Insolventieprocedure; schuldeiserscomité; afwijzing saneringsplan; onrechtmatige daad

Verordening (EU) nr. 1215/2012. Vordering wegens aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad ingesteld tegen de leden van een schuldeiserscomité die in een insolventieprocedure een saneringsplan hebben afgewezen

Hof: Artikel 1, lid 2, onder b), van verordening (EU) nr. 1215/2012 moet in die zin worden uitgelegd dat deze bepaling van toepassing is op een vordering wegens aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad die tegen de leden van een schuldeiserscomité is ingesteld wegens hun stemgedrag over een saneringsplan in het kader van een insolventieprocedure, en dat een dergelijke vordering dus van de materiële werkingssfeer van die verordening is uitgesloten.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-372/16 – Sahyouni – ECLI:EU:C:2017:988 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Echtscheiding op grond van sharia valt niet onder de materiële werkingssfeer van de Rome III-verordening

Verordening (EU) nr. 1259/2010. Mamisch en Sahyouni zijn in 1999 gehuwd voorde islamitische rechtbank te Homs (Syrië). Zij hebben beiden de Syrische nationaliteit sinds hun geboorte, en de Duitse nationaliteit (Mamisch door naturalisatie en Sahyouni na hun huwelijk). Zij hebben in Syrië, Koeweit en Libanon gewoond. Thans wonen zij weer in Duitsland. In 2013 heeft Mamisch verklaard te willen scheiden van zijn echtgenote en heeft zijn vertegenwoordiger bij de religieuze sharia-rechtbank te Latakia (Syrië) de scheidingsformule uitgesproken. Die rechtbank heeft de scheiding tussen de echtgenoten vastgesteld. De vraag is of een dergelijke religieuze echtscheiding kan worden erkend in Duitsland op grond van de EU-regels ter zake, rekening houdend met het feit dat de echtscheidingsformule alleen mogelijk is op initiatief van de man.

Hof: Artikel 1 van verordening (EU) nr. 1259/2010 van de Raad van 20 december 2010 tot nauwere samenwerking op het gebied van het toepasselijke recht inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed moet aldus worden uitgelegd dat een echtscheiding die het gevolg is van een eenzijdige verklaring van een echtgenoot voor een religieuze rechtbank, zoals de echtscheiding die aan de orde is in het hoofdgeding, niet binnen de materiële werkingssfeer van die verordening valt.

- Sharia-scheiding valt niet onder EU-echtscheidingsregels ([ECER](#))
- Non-recognition of third-country *talaq* divorce: *Sahyouni* ([Law&religion](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-467/16 – Schlömp – Duitsland – ECLI:EU:C:2017:993 – [arrest](#)

Verplichte bemiddelingsprocedure in Zwitserland; datum inleiding is datum waarop zaak is aangebracht bij een gerecht.

Lugano II-Verdrag; Verordening nr. 44/2001; Verordening nr. 1215/2012; Verordening nr. 4/2009. Schlömp, die in Zwitserland woont, is de bloedeigen dochter van mevrouw H. S., die wegens haar hulpbehoevendheid in Duitsland in een tehuis voor behoeftigen is geplaatst en van het Landratsamt aanvullende sociale bijstandsuitkeringen ontvangt. Naar Duits recht worden de door de overheid toegekende uitkeringen overgemaakt aan het uitkeringsorgaan, die de uitkeringen op de voldoende draagkrachtige bloedeigen kinderen van de ontvanger mag verhalen bij wege van een regresvordering. Op 16 oktober 2015 heeft het Landratsamt een verzoek tot bemiddeling ingediend bij een bemiddelingsinstantie in Zwitserland, en van Schlömp betaling van een bedrag van ten minste 5 000 EUR gevorderd onder voorbehoud van eventuele wijziging van dat bedrag na ontvangst van de aan Schlömp gevraagde gegevens.

Hof: De artikelen 27 en 30 van het Lugano-II verdrag moeten in die zin worden uitgelegd dat in geval van aanhangigheid de datum waarop een verplichte bemiddelingsprocedure bij een

bemiddelingsinstantie naar Zwitsers recht is ingeleid, de datum is waarop de zaak wordt geacht te zijn aangebracht bij een „gerecht”.

- Szpunar AG in Schlömp on the concept of 'court' (and *lis alibi pendens*) in the Lugano Convention. Caution: tongue-twister (Schlichtungsbehörde). ([GAVL](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G TANCHEV – 6 december 2017 – zaak C-565/16 – Saponaro en Xylina – ECLI:EU:C:2017:942 – [conclusie](#)

Verwerping nalatenschap; internationale rechtsmacht

Verordening (EG) nr. 2201/2003; Verordening (EU) nr. 650/2012. In de onderhavige zaak is een kind erfgenaam van de nalatenschap van haar overleden grootvader, waarop een zware schuldenlast rust. Haar ouders zijn de verzoekende partijen in het hoofdgeding en verzoeken om machtiging om de nalatenschap namens hun dochter te verwerpen. Hiertoe hebben zij de zaak aanhangig gemaakt bij een gerecht in Griekenland, waar de grootvader van het kind heeft gewoond en diens goederen zich bevinden. Het Griekse gerecht vraagt zich af of het internationaal bevoegd is, gelet op het feit dat de ouders en hun dochter hun gewone verblijfplaats in Italië hebben, en verzoekt om uitlegging van artikel 12, lid 3, van verordening (EG) nr. 2201/2003 dat de prorogatie van internationale rechtsmacht regelt.

A-G: Artikel 12, lid 3, onder b), van verordening (EG) nr. 2201/2003 moet aldus worden uitgelegd:

- *dat het loutere feit een verzoek in te dienen bij een gerecht van een lidstaat waarmee het kind een nauwe band heeft in de zin van artikel 12, lid 3, onder a), van de Brussel II bis-verordening, ondubbelzinnig aantoont dat de verzoekende partijen de bevoegdheid van dat gerecht hebben aanvaard,*
- *dat ook het openbaar ministerie, dat volgens het nationale recht van de lidstaat van het forum partij is bij de procedure, de bevoegdheid van het gerecht moet aanvaarden, en dat deze de bevoegdheid van het gerecht waarbij een verzoek is ingediend, stilzwijgend kan aanvaarden door gedogen nadat dat verzoek hem officieel ter kennis is gebracht, en*
- *dat het criterium van het belang van het kind geen onafhankelijk element is, maar voor de rechter de bevoegdheid en de plicht inhoudt om de toepassing van artikel 12, lid 3, onder b), in atypische gevallen te corrigeren.*

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Kroatië – 11 december 2017 – [zaak C-630/17 – Milivojević](#)

Kredietovereenkomst; inrichting vakantieappartementen; Consumentenovereenkomst; bevoegdheid gerecht?

Verordening (EU) nr. 1215/2012; Artikel 56 VWEU; Artikel 63 VWEU. Hoewel de aan de orde zijnde rechtshandelingen zijn verricht vóór de toetreding van de Republiek Kroatië tot de EU, blijven de uit deze handelingen voortvloeiende rechten en verplichtingen ook uitvoerbaar na de toetreding. Derhalve moeten volgens de verwijzende rechter alle na de toetreding tot de EU vastgestelde bepalingen die gevolgen hebben voor nog steeds uitvoerbare rechten en verplichtingen uit de overeenkomst, of die terugwerkende kracht hebben, in overeenstemming zijn met het recht van de EU. In de onderhavige zaak acht de verwijzende rechter het van belang te vernemen of de in casu aan de orde zijnde contractuele relatie, gelet op de speciale rechten van consumenten, moet worden aangemerkt als een consumentenovereenkomst, wanneer de schuldenaar een natuurlijke persoon is die een kredietovereenkomst heeft gesloten met het oog op de inrichting van vakantieappartementen in zijn huis, welke lening hij wil terugbetalen met de huurinkomsten uit die vakantieappartementen. Verzetten de artikelen 56 en 63 VWEU zich tegen de bepalingen van de Kroatische regelgeving dat bepaalt dat kredietovereenkomsten en andere rechtshandelingen die voortvloeien uit een overeenkomst die is gesloten tussen een schuldenaar en een onbevoegde schuldeiser nietig zijn vanaf het moment waarop zij zijn gesloten, hetgeen met zich meebrengt dat elk van de partijen bij de overeenkomst verplicht is om aan de wederpartij alles terug te geven wat deze op basis van de nietige overeenkomst heeft ontvangen en, als dit niet mogelijk is of, als de aard van hetgeen ter nakoming is verricht zich tegen de teruggave verzet, deze een passende financiële compensatie dient te betalen op basis van de prijzen die gelden op het moment van de rechterlijke beslissing?

Verzet verordening (EU) nr. 1215/2012, met name de artikelen 4, lid 1, en 25 daarvan, zich tegen de Kroatische bepalingen volgens welke bij geschillen die verband houden met leningovereenkomsten met internationale aspecten, de schuldenaar de niet bevoegde schuldeiser

kan dagen voor de gerechten van de staat waar die schuldeiser zijn zetel heeft, of, ongeacht de plaats van de zetel van de niet bevoegde schuldeiser, voor de gerechten van de plaats waar de schuldenaar zijn persoonlijke woonplaats of maatschappelijke zetel heeft, terwijl de niet bevoegde schuldeiser, in de zin van de voornoemde wet, de schuldenaar enkel kan dagen voor de gerechten van de staat waar de schuldenaar zijn persoonlijke woonplaats of maatschappelijke zetel heeft?

Is er sprake van een consumentenovereenkomst in de zin van artikel 17, lid 1, van verordening nr. 1215/2012 en overige onderdelen van het juridisch acquis van de Unie, wanneer de kredietnemer een natuurlijke persoon is, die een kredietovereenkomst heeft afgesloten met de bedoeling om te investeren in vakantieappartementen, teneinde activiteiten uit te oefenen op het gebied van accommodatie en aan toeristen diensten in verband met privélogies aan te bieden?

Moet het bepaalde in artikel 24, punt 1, van verordening nr. 1215/2012 aldus worden uitgelegd dat de gerechten van de Republiek Kroatië bevoegd zijn in een procedure over de vaststelling van de nietigheid van een kredietovereenkomst en de bijbehorende garantieverklaringen en over de uitschrijving van een hypotheek uit het kadaster, wanneer die hypotheek tot zekerheid van de nakoming van de verplichtingen uit de kredietovereenkomst is gevestigd op onroerend goed van de schuldenaar dat is gelegen op het grondgebied van de Republiek Kroatië? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Gruber C-464/01; Benincasa C-269/95.

RECHTSPRAAK NL – Hoge Raad – 8 december 2017 - [ECLI:NL:HR:2017:3105](#)

Geschil over zeggenschap in onderneming.

Verordening (EU) nr. 1215/2012. Internationale bevoegdheid van de Nederlandse rechter voor vorderingen uit onrechtmatige daad (art. 5, aanhef en onder 3, EEX-Vo), en voor reconventionele vorderingen (art. 6, aanhef en onder 3, EEX-Vo). De Hoge Raad verwerpt het beroep.

- ▣ Ruime strekking begrip "rechtsfeit" bij alternatieve bevoegdheidsgrond art. 6, aanhef en sub 3, EEX-Vo ([Cassatieblog](#))

LITERATUUR

Mr. E.N. Frohn, Kroniek IPR/internationaal familierecht, [FJR 2017/72](#)

ONDERZOEK

Surveys on Functioning Brussels I-bis Regulation ([Conflict of laws](#))

Het onderzoek 'The application of Brussels I (recast) in the legal practice of EU Member States' beoogt inzicht te verkrijgen in het functioneren van de herschikte EEX-Verordening, ook bekend als Brussel I-bis (Vo. 1215/2012) die per 10 januari 2015 toepasselijk is geworden.

Insolventie

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – Zaak C-649/16 – Valach – Oostenrijk – [ECLI:EU:C:2017:986](#) – [arrest](#)

Zie onder: [IPR](#)

NOOT - bij HvJ 22 juni 2017, [zaak C-126/16, FNV c.s./Smallsteps BV](#)

- Mr. drs. M. Hoogendoorn en Mr. D. Ninck Blok, 'FNV/Smallsteps; door overgang van onderneming, naar ondergang van ondernemingen?', [NtER 2017-8, p. 211-218](#)
- mr. dr. Pam Huffman, 'Overgang van onderneming bij de pre-pack: een blik vooruit', [Tijdschrift voor Ontslagrecht 2017, p. 183-188](#)
- Ph.W. Schreurs, 'Smallsteps en de grote stappen die nu gezet moeten worden', [ArA 2017-3, p. 3-13](#)

NOOT – bij HvJ 27 april 2017, Zaak C-680/15 Asklepios

A.G. Veldman, Dynamisch incorporeren na Asklepios, in: Tijdschrift Arbeidsrechtpraktijk, 2017/8

LITERATUUR

- Mr. R.J. van Galen, Het Europese initiatief voor herstructurerings in een vroeg stadium: de ontwerprichtlijn van 22 november 2016, TvI 2017/39
- Bob Wessels, International Insolvency Law: Part II European Insolvency Law, 4th edition 2017, Wolters Kluwer (Conflict of laws)

Institutioneel recht en rechtsbeginselen Unie

HvJ – ARREST – 5 december 2017 – zaak C-600/14 – Duitsland / Raad – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:935 – arrest

Externe bevoegdheden van de EU

Besluit 2014/699/EU; Amendement op het Verdrag betreffende het internationale spoorwegvervoer (COTIF) en op de aanhangsels daarvan. Met haar verzoekschrift verzoekt Duitsland om gedeeltelijke nietigverklaring van besluit 2014/699/EU van de Raad van 24 juni 2014 tot vaststelling van het namens de Europese Unie in te nemen standpunt tijdens de 25e zitting van de Herzieningscommissie van de OTIF ten aanzien van bepaalde amendementen op het Verdrag betreffende het internationale spoorwegvervoer (COTIF) en op de aanhangsels daarvan.

Hof: Het beroep wordt verworpen

- Case C-600/14, Germany v Council (OTIF). More Clarity over Facultative 'Mixity'? (European law blog)
- EU-Hof verduidelijkt de uitoefening van gedeelde externe bevoegdheden van de EU (ECER) De EU kan verdragen sluiten en standpunten innemen in internationale organisaties telkens wanneer de Raad dit nodig vindt om een EU-doelstelling te bereiken. Dit geldt ook wanneer de EU nog geen interne wetgeving heeft vastgesteld op terreinen waarop de EU zijn bevoegdheid deelt met de lidstaten. Dat blijkt uit een arrest van het EU-Hof in een geschil tussen Duitsland en de Raad.

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 12 december 2017 – zaak C-16/16 P – België / Commissie – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:959 – conclusie

Onlinegokdiensten; Toetsing rechter van aanbeveling Europese Commissie

Artikel 4, lid 3 VEU; Artikelen 263, 288, 292, 296 VWEU. Bescherming van consumenten en gebruikers van onlinegokdiensten en voorkoming van onlinegokken door minderjarigen. Aanbeveling van de Commissie betreffende *beginselen* ter bescherming van consumenten en gebruikers van onlinegokdiensten en ter voorkoming van onlinegokken door minderjarigen (zie par. 10-24 van de conclusie voor de inhoud ervan). Voor beroep vatbare handeling. Rechterlijke toetsing van zachte wetgeving. Niet-bindende handelingen die rechtsgevolgen teweegbrengen. Nadat België tegen die aanbeveling bij het Gerecht een beroep tot nietigverklaring heeft ingesteld, is er in het Unierecht een in naam gelijksoortig maar inhoudelijk enigszins verschillend type discussie op gang gekomen, en wel: wat is Unierechtelijk, vanuit het oogpunt van rechterlijke toetsing, het verschil tussen dergelijke *beginselen* en (bindende, wettelijke) *voorschriften*? Voorts is de vraag gerezen of een aanbeveling van de Commissie, een Unierechtelijk instrument dat door artikel 263, eerste alinea, VWEU uitdrukkelijk is uitgesloten van rechterlijke toetsing, niettemin op grond van die bepaling voorwerp kan zijn van een beroep tot nietigverklaring? Het Gerecht verklaarde het beroep van België niet-ontvankelijk, en oordeelde dat met de aanbeveling geen bindende rechtsgevolgen werden beoogd. Het Koninkrijk België heeft tegen die beslissing bij het Hof hogere voorziening ingesteld.

Volgens de A-G moet ten eerste op een *algemeen* niveau, gelet op het veranderende wetgevingslandschap van (niet alleen) het Unierecht, dat wordt gekenmerkt door de proliferatie van verschillende instrumenten van zachte wetgeving („soft law”), de toegang tot de rechterlijke instanties van de Unie worden aangepast om te reageren op die ontwikkelingen. Ten tweede moet,

op het *concrete* niveau van de in geding zijnde aanbeveling, een normatief instrument dat in het licht van de gedachtegang, context, doelstelling en deels ook het taalgebruik ervan, redelijkerwijs kan worden geacht *regels* voor gedragingen neer te leggen, vatbaar zijn voor rechterlijke toetsing, ongeacht dat bedoeld instrument enigszins vermomd is als een reeks eenvoudige „*beginselen*” in een aanbeveling

A-G: de beschikking van het Gerecht van de Europese Unie in zaak T-721/14 te vernietigen en het door rekwirant in die zaak ingestelde beroep tot nietigverklaring ontvankelijk te verklaren; de zaak terug te verwijzen naar het Gerecht voor afdoening ten gronde.

- AG: EU-aanbeveling online gokdiensten moet door rechter getoetst kunnen worden ([ECER](#))

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Portugal – 14 december 2017 - [zaak C-637/17 – Cogeco Communications](#)

Zie onder: [Mededinging](#)

NOOT – bij HvJ 20 september 2017, zaak C-183/16 P Tilly Sabco.

Hof vernietigt uitvoeringsverordening wegens niet-naleving comitologieregels ([ECER](#))

Just satisfaction

EHRM – ARREST – 12 december 2017 – Chiragov e.a t. Armenië – Grote Kamer – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 1\)](#) - ECLI:CE:ECHR:2017:1212JUD001321605

Nagarno-Karabakh conflict

Artikel 8 EVRM; Artikel 13 EVRM. Klacht van zes vluchtelingen uit Azerbaidzjan vanwege het feit dat zij vanwege het aanhoudende Nagarno-Karabakh conflict niet kunnen terugkeren naar het district Lachin. In 2015 heeft het hof reeds geoordeeld dat sprake is van constante schending van art. 8 en 13 EVRM en art 1 eerste protocol. Tot op heden is geen oplossing voor het conflict gevonden terwijl Azerbaidzjan en Armenië hebben toegezegd te zullen zorgen voor een vreedzame oplossing, hetgeen ook hun verantwoordelijkheid is. Hof oordeelt nu dat, hangende het vinden van een politieke oplossing, Armenië de klagers 5000 Euro dient te betalen voor de geleden schade en 28.642,87 pond voor de gemaakte kosten.

EHRM – ARREST – 12 december 2017 – Sargsyan t. Azerbeidzjan – Grote Kamer – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 1\)](#) - ECLI:CE:ECHR:2017:1212JUD004016706

Nagarno-Karabakh conflict

Artikel 8 EVRM; Artikel 13 EVRM. Betreft dezelfde casus als *Chiragov and Others v. Armenia*: Armenië wordt door het hof verplicht een schadevergoeding te betalen aan klager wegens schade die het directe gevolg is van het aanhoudende Nagarno-Karabakh conflict.

Kansspelen (B – S)

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-322/16 – Global Starnet – Italië – [ECLI:EU:C:2017:985](#) – [arrest](#)

Verplichte prejudiciële vragen; aanpassing voorwaarden hangende een bestaande concessie

Artikel 267, derde alinea, VWEU; artikelen 49 en 56 VWEU. Aan Global Starnet is een concessie verleend voor de activering en de operationele exploitatie van het netwerk voor het beheer op afstand van legale kansspelen op spel- en amusementsautomaten op grond van een bepaling die de toekenning van dit type van concessies voorbehoudt aan bestaande concessiehouders – waarvan

Global Starnet deel uitmaakt – buiten de selectieprocedures voor andere speloperatoren om. Bij wet nr. 220/2010 zijn de vereisten om de concessies te kunnen krijgen voor de organisatie en het beheer van openbare kansspelen gewijzigd met als gevolg dat zij minder gunstig zijn voor Global Starnet. De AAMS (Autonome Administratie van Staatsmonopolies) heeft het decreet vastgesteld dat de toepasselijke voorwaarden voor het beheer op afstand van kansspelen op spel- en amusementsautomaten vastlegt en heeft zij tevens de aankondiging van een opdracht voor de aanbesteding van een concessie betreffende het opzetten en de exploitatie van het netwerk voor het beheer op afstand van kansspelen op dergelijke automaten vastgesteld. Global Starnet heeft beroep ingesteld tegen deze twee bestuurshandelingen

*Hof: De nationale rechterlijke instantie waarvan de beslissingen niet vatbaar zijn voor hoger beroep, is in beginsel verplicht om een vraag over de uitlegging van het Unierecht voor te leggen aan het Hof, zelfs wanneer het grondwettelijk hof van de betrokken lidstaat in het kader van die nationale procedure de grondwettigheid heeft getoetst van nationale bepalingen in het licht van referentienormen waarvan de inhoud vergelijkbaar is met de relevante bepalingen van het Unierecht. De artikelen 49 en 56 VWEU en het beginsel van bescherming van het gewettigd vertrouwen verzetten zich **niet** tegen een nationale regeling, die aan houders van reeds bestaande concessies in de sector van het beheer op afstand van legale kansspelen door middel van een addendum bij de reeds bestaande overeenkomst nieuwe vereisten oplegt voor de uitoefening van hun activiteit, voor zover de verwijzende rechterlijke instantie tot de slotsom komt dat deze regeling kan worden gerechtvaardigd door dwingende redenen van algemeen belang, geschikt is om de nagestreefde doelstellingen te verwezenlijken en niet verder gaat dan noodzakelijk is om deze te bereiken.*

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-255/16 – Falbert e.a. – Denemarken - ECLI:EU:C:2017:983 – [arrest](#)

Strafrechtelijke sanctie voor reclame voor online kansspelen zonder vergunning is technisch voorschrift in zin richtlijn en daarvoor geldt mededelingsplicht;

Richtlijn 98/34/EG. Het betreft een strafprocedure tegen Bent Falbert en Poul Madsen alsook tegen JP/Politikens Hus A/S, aan wie ten laste wordt gelegd dat zij reclame hebben gemaakt in de Deense krant Ekstra Bladet en op de websites van deze krant voor onlinekansspelen waarvoor geen vergunning is verleend door de bevoegde autoriteit.

Hof: Artikel 1 van richtlijn 98/34/EG moet aldus worden uitgelegd dat een bepaling van nationaal recht, waarbij strafrechtelijke sancties worden gesteld op het zonder vergunning aanbieden van kansspelen, loterijen of weddenschappen op het nationale grondgebied, geen technisch voorschrift in de zin van die bepaling is, dat moet worden meegedeeld op grond van artikel 8, lid 1, van die richtlijn. Daarentegen moet een nationale bepaling waarbij strafrechtelijke sancties worden gesteld op het maken van reclame voor kansspelen, loterijen of weddenschappen waarvoor geen vergunning is afgegeven, wél als technisch voorschrift in de zin van deze bepaling worden aangemerkt, zodat het op grond van artikel 8, lid 1, van richtlijn 98/34 moet worden meegedeeld, voor zover uit de ontstaansgeschiedenis van die nationale bepaling duidelijk blijkt dat deze tot voorwerp en doel had een reeds bestaand reclameverbod uit te breiden tot diensten van onlinekansspelen. Het staat aan de nationale rechter om na te gaan of dit daadwerkelijk het geval is.

- HvJ EU: Bij nationale bepalingen die strafrechtelijke sancties inhouden maar geen technisch voorschrift zijn geldt [mededelingsplicht \(IT&recht\)](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 12 december 2017 – zaak C-16/16 P – België / Commissie – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:959 – [conclusie](#)

Zie onder: [Institutioneel recht en rechtsbeginselen Unie](#)

Landbouw en visserij (B)

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-516/16 – Erzeugerorganisation Tiefkühlgemüse – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2017:1011 – arrest

Bescherming gewettigd vertrouwen; EU financiële steun;

Verordening (EG) nr. 1234/2007; Uitvoeringsverordening (EU) nr. 543/2011. Dit beroep is ingesteld in het kader van een geding tussen Erzeugerorganisation Tiefkühlgemüse eGen en Agrarmarkt Austria een publiekrechtelijke rechtspersoon die onder meer optreedt als betaalorgaan, over een besluit waarbij AMA heeft vastgesteld dat een investering van ETG niet voor financiële steun van de Europese Unie in aanmerking komt, en bijgevolg heeft geweigerd deze steun voor het jaar 2014 te betalen – voor zover deze steun voor die investering was aangevraagd – en de terugbetaling heeft gelast van de voor die investering reeds ontvangen steun.

Hof: De verwijzing in punt 23 van bijlage IX bij uitvoeringsverordening (EU) nr. 543/2011 moet aldus worden uitgelegd dat:

– *het loutere feit dat een investering in het kader van een operationeel programma als bedoeld in artikel 60, lid 1, van deze verordening is gedaan op een terrein dat eigendom is van een derde en niet van de betrokken producentenorganisatie, volgens de eerstgenoemde bepaling in beginsel geen grond is om de uitgaven die deze producentenorganisatie voor die investering heeft gedaan, niet voor steun in aanmerking te laten komen;*

– *punt 23 van bijlage IX ziet op investeringen in bedrijven en/of bedrijfsruimten waarover deze producentenorganisatie zowel rechtens als feitelijk de uitsluitende zeggenschap heeft, zodat elk gebruik van deze investeringen ten behoeve van een derde is uitgesloten.*

Het beginsel van bescherming van het gewettigd vertrouwen moet aldus worden uitgelegd dat het zich er niet tegen verzet dat de bevoegde nationale autoriteit in omstandigheden als die welke in het hoofdgeding aan de orde zijn, enerzijds weigert het saldo te betalen van de financiële steun die door een producentenorganisatie was aangevraagd voor een investering die uiteindelijk op grond van punt 23 van bijlage IX bij uitvoeringsverordening nr. 543/2011 als niet-subsidiabel is aangemerkt en anderzijds deze producentenorganisatie verzoekt de reeds voor deze investering ontvangen steun terug te betalen.

In omstandigheden als die welke in het hoofdgeding aan de orde zijn, moet het Unierecht aldus worden uitgelegd dat het, bij gebreke van beperking van de werking in de tijd van het onderhavige arrest, zich er niet tegen verzet dat het rechtszekerheidsbeginsel in aanmerking wordt genomen om de terugvordering van onverschuldigd betaalde steun uit te sluiten, mits de gestelde voorwaarden dezelfde zijn als die voor de terugvordering van financiële prestaties met een zuiver nationaal karakter, ten volle met het belang van de Europese Unie rekening wordt gehouden en de goede trouw van de begunstigde is aangetoond.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-268/16 P – Binca Seafoods / Commissie – ECLI:EU:C:2017:1001 – arrest

Productie en etikettering van biologische (aquacultuur) producten

Verordening (EG) nr. 834/2007; Verordening (EG) nr. 889/2008; Uitvoeringsverordening (EU) nr. 1358/2014. Binca, een vennootschap naar Duits recht met ecolabel, voert in Duitsland de vissoort pangasius in, die in Vietnam op het visteeltbedrijf „Binca Organic Farm” in het kader van de biologische aquacultuur is geproduceerd, en verkoopt deze vervolgens aan handelspartners in Duitsland, Oostenrijk en de Scandinavische landen. Binca koopt de bevroren pangasius via een in Vietnam gevestigde beursgenoteerde onderneming met ecolabel (hierna: „tussenpersoon”), die de uit aquacultuur afkomstige vis verwerkt en invriest en de geleverde handelswaar vervolgens factureert aan Binca, die als exporteur optreedt. Binca koopt het visvoeder zelf, levert het aan de tussenpersoon, en brengt het daarmee gemoeide bedrag in mindering op de aan hem betaalde prijs. In september 2014 heeft Binca de Commissie aangeschreven met voorstellen tot wijziging van de uitvoeringsverordening, met name van artikel 25 sexies, lid 3, zoals gewijzigd bij de derde verordening tot wijziging van de uitvoeringsverordening, teneinde de mogelijkheid om niet-biologische aquacultuurjuvenielen binnen te brengen in de bedrijven, te verlengen tot 2021.

Bij brief van 15 oktober 2014 stelde de Commissie Binca ervan op de hoogte dat de procedure tot wijziging van de uitvoeringsverordening gaande was en dat rekening zou worden gehouden met de standpunten van de lidstaten en van alle belanghebbenden. De litigieuze verordening werd vastgesteld op 18 december 2014. Bij brief van 18 februari 2015 verzocht Binca de Commissie uit

hoofde van artikel 265 VWEU de in artikel 95, lid 11, van de uitvoeringsverordening vastgestelde overgangperiode te verlengen tot 1 januari 2018 voor in Vietnam geproduceerde pangasius. Binca heeft beroep tot nietigverklaring van de litigieuze verordening ingesteld. Zij heeft aangevoerd dat er ten opzichte van haar sprake was van discriminatie, aangezien de Commissie in de litigieuze verordening had voorzien in specifieke overgangsmaatregelen en derogaties voor andere biologische aquaculturen dan die welke zij beoefende.

Hof: De beschikking van het Gerecht van de Europese Unie van 11 maart 2016, Binca Seafoods/Commissie (T-94/15), wordt vernietigd. De zaak wordt terugverwezen naar het Gerecht van de Europese Unie

HvJ – CONCLUSIE A-G KOKOTT – 7 december 2017 – zaak C-554/16 – EP Agrarhandel – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2017:956 – [conclusie](#)

Zoogkoeienpremie; verplaatsingen van runderen termijn voor mededeling van te verstrekken gegevens; gevolg van termijnoverschrijding voor premiewaardigheid

Verordening (EG) nr. 73/2009. Beschikking 2001/672/EG. Besluit 2010/300/EU. Moet voor de inachtneming van een termijn worden uitgegaan van de datum van verzending of de datum van ontvangst van de te verstrekken gegevens? Welke gevolgen heeft een te late melding? Deze vragen rijzen tegen de achtergrond van een beslissing van de bevoegde Oostenrijkse autoriteit om het verzoek van EP Agrarhandel GmbH tot toekenning van de zoogkoeienpremie voor het jaar 2011 met betrekking tot meer dan veertig runderen af te wijzen omdat de melding van het verplaatsen van de runderen naar de zomerweide te laat was ontvangen. Het Hof dient in deze zaak allereerst een uitspraak te doen over de voorwaarden voor de inachtneming van de termijn en in voorkomend geval over de gevolgen die het niet naleven van de meldingstermijn heeft voor de premiewaardigheid van de dieren.

*A-G: Artikel 2, lid 4, van beschikking 2001/672/EG verzet zich **niet** tegen een nationale regeling die met betrekking tot de naleving van de termijn voor de melding van het verplaatsen van runderen naar zomerweiden de datum waarop de melding is ontvangen relevant verklaart. Artikel 117, tweede alinea, van verordening (EG) nr. 73/2009 heeft in het geval van een te late melding van een verplaatsing van runderen naar zomerweiden die na de aanvang van de aanhoudperiode plaatsvindt, **niet** tot gevolg dat de te laat gemelde dieren moeten worden geacht premiewaardig te zijn.*

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 12 december 2017 – [Zaak C-634/17 - ReFood](#)

Zie onder: [Milieu, natuur, duurzame energie en afvalstoffen](#)

PUBLICATIE

Het GLB: rechtstreekse betalingen aan landbouwers 2015-2020, mei 2017 ([EU Bookshop](#))

Levenslang

RECHTSPRAAK NL – Hoge Raad – 19 december 2017 - [ECLI:NL:HR:2017:3185](#)

Oplegging en tenuitvoerlegging levenslange gevangenisstraf

Artikel 3 EVRM. Oplegging en tenuitvoerlegging levenslange gevangenisstraf i.v.m. de eisen ex art. 3 EVRM. Vervolg op ECLI:NL:HR:2016:1325 (tussenarrest) waarin de HR heeft geoordeeld dat de strijdigheid van een levenslange gevangenisstraf met artikel 3 EVRM komt te vervallen indien wordt voorzien in een mogelijkheid tot herbeoordeling en de HR de verdere behandeling heeft aangehouden teneinde de politieke besluitvorming verder af te wachten. De HR is van oordeel dat mede gelet op de getroffen regelingen het Nederlandse recht (i.h.b. het Besluit Adviescollege levenslanggestraften, de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden en de Regeling tijdelijk verlaten van de inrichting) thans voorziet in een zodanig stelsel van herbeoordeling op grond waarvan in de zich daarvoor lenende gevallen kan worden overgegaan tot verkorting van de levenslange gevangenisstraf dat oplegging van een levenslange gevangenisstraf op zichzelf niet in strijd is met art. 3 EVRM. Indien op enig moment zou komen vast te staan dat een levenslange gevangenisstraf ook onder vigeur van het nieuwe stelsel van herbeoordeling in de praktijk nimmer wordt verkort, zal

zulks bepaaldelijk een factor van betekenis zijn bij de alsdan te beantwoorden vraag of de oplegging dan wel de verdere tenuitvoerlegging verenigbaar is met artikel 3 EVRM. Die vraag is thans echter niet aan de orde. De HR ziet geen aanleiding nadere vragen te stellen aan het HvJ.

- 📌 Levenslange celstraf mag ook echt levenslang duren ([NRC](#))
- 📌 Hoge Raad: Levenslang blijft mogelijk ([Advocatenblad](#))
- 📌 Arrest Hoge Raad lost niets op ([forumlevenslang](#))

LHBT-rechten

EHRM – ARREST – 17 december 2017 – Orlandi e.a. t. Italië – persbericht – arrest (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:1214JUD002643112

Gebrek wettelijke erkenning en bescherming van de relatie tussen personen van hetzelfde geslacht is in strijd met artikel 8 EVRM

Artikel 8 EVRM. Hoewel het staten vrij staat om het huwelijk te beperken tot stellen van verschillend geslacht, moet aan stellen van hetzelfde geslacht wettelijke erkenning en bescherming van hun relatie worden geboden. De crux van de zaak is dat de stellen geen enkele vorm van wettelijke erkenning van hun relatie konden verkrijgen, voorafgaand aan wetswijzigingen in 2016. De staat is er niet in geslaagd een juiste afweging te maken tussen de betrokken belangen en er is inbreuk gemaakt op de rechten van de stellen. Artikel 8 EVRM is geschonden.

- 📌 The ECtHR rules on the compatibility with the right to respect for private and family life of the refusal of registration of same-sex marriages contracted abroad ([Conflict of laws](#))
- 📌 Critical consideration of the "disturbing" views of ECHR Judges Pejchal and Wojtyczek on same-sex relationships ([ECHR SO](#))
- 📌 Italy violated the ECHR by refusing to give some recognition to same-sex couples married abroad: Orlandi and Others v Italy ([ECHR SO](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 5 december 2017 – zaak C-451/16 – MB – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:937 – persbericht – conclusie

Is een in het nationale recht opgenomen voorwaarde volgens welke een persoon die van geslacht is veranderd, ongehuwd moet zijn om in aanmerking te komen voor een door de overheid uitgekeerd ouderdomspensioen onwettig?

Richtlijn 79/7/EEG. In het VK bepaalt de wetgeving dat een persoon die van geslacht is veranderd, niet meer getrouwd mag zijn met zijn vorige partner om voor een ouderdomspensioen in aanmerking te komen. Een Britse rechter vraagt het Hof of een en ander strookt met de EU-regels inzake non-discriminatie.

A-G: Een in het nationale recht opgenomen voorwaarde volgens welke een persoon die van geslacht is veranderd, ongehuwd moet zijn om in aanmerking te komen voor een door de overheid uitgekeerd ouderdomspensioen is onwettig. Een dergelijke voorwaarde is onverenigbaar met de richtlijn van de EU betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Artikel 4, lid 1, van richtlijn 79/7/EEG verzet zich tegen de toepassing van een voorwaarde dat een persoon die van gender is veranderd, naast het feit dat aan de fysieke, sociale en psychologische voorwaarden moet zijn voldaan alvorens een geslachtsverandering wordt erkend, tevens ongehuwd moet zijn om voor een ouderdomspensioen in aanmerking te komen.

OVERIG

- 2017 - the year in review ([ECHR SO](#))
- Tu, felix Austria, nube! Ehe für alle – jetzt auch in Österreich ([Verfassungsblog](#))

Luchtvaart (c)

HvJ – CONCLUSIE A-G SHARPSTON – 20 december 2017 – zaak C-258/16 – Finnair – ECLI:EU:C:2017:1016 – [conclusie](#)

Internationaal luchtvervoer; Verdrag van Montreal; Aansprakelijkheid van vervoerders voor beschadiging van aangegeven bagage; schriftelijk protest ook in elektronische zin voldoende

Verdrag van Montreal. De zaak gaat meer specifiek over artikel 31 van het verdrag van Montreal, volgens welke elk protest in verband met aangegeven bagage „schriftelijk” moet worden ingebracht binnen een termijn van zeven dagen na aanneming van de bagage.

A-G: Een vordering op de vervoerder wegens beschadiging van aangegeven bagage vervalt overeenkomstig het Verdrag van Montreal, wanneer een protest weliswaar is ingebracht binnen de bij artikel 31, lid 2, vastgestelde termijnen, maar niet voldoet aan de voorwaarde ‚schriftelijk’ te zijn ingebracht in de zin van artikel 31, lid 3, van dat verdrag.

Aan het vereiste van schriftelijke vorm kan worden voldaan met elektronische middelen, daaronder begrepen registratie van de schademelding van de passagier in het informatiesysteem van de vervoerder. Aan de vereisten van artikel 31 van het Verdrag van Montreal is voldaan wanneer een vertegenwoordiger van de klantenservice van de luchtvaartmaatschappij het protest namens de passagier in schriftelijke vorm, op papier of elektronisch, in het informatiesysteem van de vervoerder opneemt. In artikel 31 van het Verdrag van Montreal zijn geen andere inhoudelijke voorwaarden aan de ontvankelijkheid van een protest gesteld dan dat het binnen de in dat artikel voorgeschreven termijnen en vorm ter kennis van de vervoerder wordt gebracht.

- AG Sharpston Opinion in Finnair case : An electronic complaint is a complaint in writing (ECLB)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Oostenrijk – 14 december 2017 - [zaak C-636/17 Germanwings](#)

Maatregelen treffen enkel gericht op voorkoming buitengewone omstandigheden of ook gericht op de annulering of grote vertraging zelf?

Verordening (EG) nr. 261/2004. Ondanks de voor de hand liggende uitlegging (C-402/07, C-549/07) dat de luchtvaartmaatschappij die een vlucht uitvoert, enkel alle redelijke maatregelen ter voorkoming van de aan de annulering of de grote vertraging ten grondslag liggende buitengewone omstandigheid, dus niet ter voorkoming van de annulering of de grote vertraging zelf dient te treffen, wordt deze zienswijze niet door alle nationale rechterlijke instanties gedeeld. De Oostenrijkse hoogste federale rechter in civiele en strafzaken heeft in zijn beslissing (7 Ob 65/13) de luchtvaartmaatschappij veroordeeld tot betaling van compensatie op grond van artikel 7 van de verordening, omdat deze maatschappij in de procedure niet heeft weten duidelijk te maken alle redelijke maatregelen ter voorkoming van de annulering van de vlucht te hebben getroffen, en niet enkel redelijke maatregelen ter voorkoming van het buiten gebruik zijn van start- en landingsbanen. Bijgevolg kan niet worden uitgegaan van een acte clair. De eerste vraag is reeds in zaak C-658/13 aan het Hof van Justitie voorgelegd, maar na intrekking van het verzoek om een prejudiciële beslissing door het Landgericht Hannover is de doorhaling van de zaak gelast. De verwijzende rechter wil o.a. weten of artikel 5, lid 3 van de verordening aldus moet worden uitgelegd dat "alle redelijke maatregelen" enkel op de voorkoming van de buitengewone omstandigheden gericht moeten zijn; of dient de luchtvaartmaatschappij bovendien ook redelijke maatregelen te treffen om de annulering of de grote vertraging zelf te voorkomen? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Sturgeon e.a. C-402/07 en C-432/07; Folkerts C-11/11; Wallentin-Hermann C-549/07; Spitzner/TUIfly C-658/13.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – 19 december 2017 – [Zaak C-645/17 – Emirates Airlines](#)

Is de tijdelijke sluiting van een luchthaven als gevolg van een ongeval met een luchtvaartuig tijdens de landing aan te merken als een buitengewone omstandigheid?

Verordening (EG) nr. 261/2004. Volgens vaste rechtspraak van het Hof is er alleen sprake van een buitengewone omstandigheid als het daarbij om een risico gaat dat niet binnen de invloedssfeer van een luchtvaartmaatschappij ligt. Daarmee rijst in de eerste plaats de vraag of de sluiting van een

luchthaven in het algemeen inherent is aan de normale uitoefening van de activiteiten van de luchtvaartmaatschappij. Uit het arrest Siewert volgt dat de luchtvaartmaatschappij ervoor moet zorgen dat is voldaan aan alle voorwaarden die nodig zijn voor het uitvoeren van een vlucht volgens het vluchtschema. Daaruit zou kunnen worden geconcludeerd dat ook de beschikbaarstelling van een operationele luchthaven tot de normale uitoefening van de activiteiten van een luchtvaartmaatschappij behoort. Indien de sluiting van een luchthaven als zodanig een buitengewone omstandigheid is, is voor de beoordeling van het hoger beroep voorts relevant of de sluiting van een luchthaven ook dan een buitengewone omstandigheid vormt, wanneer het bij het ongeval betrokken luchtvaartuig deel uitmaakte van de vloot van de luchtvaartmaatschappij die zich in verband met een door de sluiting van de luchthaven vertraagde vlucht beroept op een buitengewone omstandigheid

PUBLICATIE

Het Hof van Justitie en de rechten van vliegtuigpassagiers ([EU Bookshop](#))

Europese Rekenkamer

Single European Sky: een andere cultuur, maar nog steeds geen gemeenschappelijk luchtruim, aldus EU-controleurs ([ERK](#))

Wiki Juridica

- ▣ [Wiki luchtvaartclaims](#)

Mededinging

HvJ – ARREST – 6 december 2017 – zaak C-230/16 – Coty Germany – ECLI:EU:C:2017:941 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Een leverancier van luxeproducten mag zijn erkende wederverkopers verbieden, de producten op een internetplatform van derden zoals Amazon te verkopen; selectieve distributie

Verordening (EU) nr. 330/2010; Artikel 101 VWEU. Coty Germany, een groot aanbieder van luxecosmetica in Duitsland had een overeenkomst gesloten met Parfümerie Akzente. Volgens deze overeenkomst mocht Akzente de contractproducten verkopen in winkels en de eigen website maar niet op een elektronische marktplaats, zoals amazon.de. De vraag is of een dergelijk verbod op de verkoop via een elektronische marktplaats geldig is, met name om het luxe-imago van producten in stand te houden.

Hof: Een dergelijke verbod op verkoop via een elektronische marktplaats om met name het luxe-imago van de producten in stand te houden is niet in strijd met art. 101 lid 1 VWEU, mits de wederverkopers worden gekozen op grond van objectieve criteria van kwalitatieve aard die uniform worden vastgesteld voor alle potentiële wederverkopers en zonder discriminatie worden toegepast, en de vastgestelde criteria niet verder gaan dan noodzakelijk is. Daarbij levert deze toepassing van art. 101 lid 1 VWEU geen beperking van de klantenkring in de zin van art. 4 onder b, of een beperking van de passieve verkoop aan de eindgebruiker in de zin van art. 4 onder c op van de verordening (EU) nr. 330/2010 betreffende de toepassing van art. 101 lid 3 VWEU.

- 📌 BREAKING NEWS - CJEU holds that preserving luxury image of products in selective distribution agreements is not contrary to competition law ([IPKat](#))
- 📌 HvJ EU: Leverancier van luxeproducten mag zijn erkende wederverkopers verbieden, de producten op een internetplatform van derden te verkopen ([IE-forum](#))
- 📌 Coty, distribution agreements and luxury brands ([IPKat](#))
- 📌 Leverancier van luxeproducten mag erkende wederverkopers verbieden om producten op online platforms van derden te verkopen ([Boek9](#))
- 📌 Prohibiting online platforms from reselling luxury goods - CJEU in Coty Germany (C-230/16) ([ECLB](#))

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen – 12 december 2017 – Zaak C-617/17 – Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie

Zie onder: [Ne bis in idem](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Portugal – 14 december 2017 - zaak C-637/17 – Cogeco Communications

Kan een beroep worden gedaan op nog niet omgezette bepalingen uit een richtlijn?

Richtlijn 2014/104/EU. Cogeco is een Canadese handelsonderneming die aandelen heeft in Cabovisão. Cabovisão heeft bij de Portugese mededingingsautoriteit een klacht ingediend tegen Sport TV e.a. waarbij zij de mededingingsbeperkende praktijken van de onderneming SPORT TV in verband met de *Premium*-Sportkanalen aan de orde stelde, daar zij van oordeel was dat die onderneming zich schuldig maakte aan misbruik van machtspositie. De mededingingsautoriteit heeft vastgesteld dat de gedragingen van SPORT TV, S. A. indruisten tegen artikel 6 van wet 18/2003 en artikel 102 VWEU (misbruik van machtspositie). SPORT TV (thans verweerster 1) heeft het besluit van de mededingingsautoriteit aangevochten. Cogeco heeft vergoeding gevorderd van de schade die Sport TV haar heeft berokkend. Verweerders voeren aan dat de schadevordering van verzoekster, indien zij bestaat, is verjaard omdat de bepalingen betreffende buitencontractuele aansprakelijkheid op de vordering van toepassing zijn. Volgens verzoekster is de verjaringstermijn niet overschreden. Die termijn zou zijn ingegaan op het tijdstip van het besluit van de mededingingsautoriteit van 14 juni 2013, daar zij eerst door dat besluit toegang heeft gehad tot alle gegevens die zij nodig had te kunnen beoordelen of sprake was van mededingingsbeperkende gedragingen en tot dat tijdstip enkel de verdenking daarvan bestond. De verwijzende rechter wil o.a. weten of enkele bepalingen van de nog niet uitgevoerde richtlijn 2014/104 kunnen worden ingeroepen en toegepast. De verwijzende rechter wijst op het arrest Van Duijn. *Omdat de Europese Unie de lidstaten door een richtlijn tot een bepaald handelen verplicht, zou de nuttige werking van een dergelijke maatregel worden afgezwakt indien de justitiabele ze voor de rechter niet kon inroepen (arrest van 4 december 1974, Van Duyn, 41/74, EU:C:1974:133, punt 12). Derhalve is erkend dat de bepalingen van een richtlijn, ook indien daaraan in de interne rechtsorde geen uitvoering is gegeven (zoals gezegd zijn richtlijnen niet rechtstreeks toepasselijk), subjectieve rechten kunnen verlenen, met andere woorden zij verlenen rechten voor de justitiabele die deze – ook tegen de toepasselijke nationale voorschriften – voor de nationale rechter kan inroepen.* Aangehaalde (recente) jurisprudentie: C-144/04 Mangold; Van Duyn 41/74.

NOOT – bij HvJ 14 maart 2017, zaak C-162/15 P, Evonik

Mr. O.W. Brouwer, 'Welk vertrouwen mogen clementieverzoekers hebben omtrent vertrouwelijk blijven van aangeleverde informatie?', NtER 2017-8, p. 197-203

EUROPESE COMMISSIE

Restrictieve sancties Internationale Schaatsunie voor sporters in strijd met EU-concurrentieregels (ECER)

LITERATUUR

R. Barents, in: Recente ontwikkelingen in de EU rechtspraak over mededinging, in: SEW 2017, nr. 12

Milieu, natuur, duurzame energie, afvalstoffen

HvJ – CONCLUSIE A-G CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA – 13 december 2017 – zaak C-9/17 – Tirkkonen – Finland – ECLI:EU:C:2017:962 – conclusie

Zie onder: Aanbesteding en overheidsopdrachten

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 12 december 2017 – Zaak C-634/17 - ReFood

Afvalstoffen; dierlijke bijproducten

Verordening (EG) nr. 1013/2006; Verordening (EG) nr. 1069/2009; Verordening (EU) nr. 142/2011. Verzoekster (ReFood) is een Duitse onderneming die werkzaam is op het gebied van de verwijdering van levensmiddel- en voedselresten. Hieronder valt de verwijdering van dierlijke bijproducten in de zin van verordening 1069/2009, die zij op regelmatige basis bij klanten in Nederland ophaalt en per vrachtwagen naar Duitsland vervoert. Bij een controle in Nedersaksen bleek dat een vrachtwagen van verzoekster was beladen met dierlijke bijproducten van categorie 3 in de zin van artikel 10 van verordening 1069/2009, die in Nederland waren verzameld en waren bestemd voor verdere verwerking in een vestiging van verzoekster en aansluitend voor gebruik in een biogasinstallatie. Verweerster, als bevoegde autoriteit van Nedersaksen, heeft verzoekster mondeling gelast met de vrachtwagen naar Nederland terug te keren. aangezien zij voor de overbrenging van de afvalstoffen een door verzoekster niet doorlopen kennisgevingsprocedure overeenkomstig artikel 3(1)b van verordening 1013/2006 noodzakelijk achtte.

1. Dient artikel 1, lid 3, onder d), van verordening (EG) nr. 1013/2006 te worden uitgelegd als een uitsluiting van de toepassing die geldt voor alle overbrengingen die krachtens artikel 2 van verordening (EG) nr. 1069/2009 binnen het toepassingsgebied van deze laatste verordening vallen?

2. Bij een ontkennend antwoord op de eerste vraag: Dient artikel 1, lid 3, onder d), van verordening nr. 1013/2006 te worden uitgelegd als een uitsluiting van de toepassing die geldt voor overbrengingen waarvoor krachtens verordening (EG) nr. 1069/2009 – ook juncto uitvoeringsverordening (EU) nr. 142/2011 – voorschriften bestaan voor de verzameling, het vervoer, de identificatie en de traceerbaarheid?

3. Bij een ontkennend antwoord op de tweede vraag: Dient [artikel 1, lid 3, onder d), van verordening nr. 1013/2006] te worden uitgelegd als een uitsluiting van de toepassing die uitsluitend geldt voor overbrengingen waarbij het gaat om een verzending waarvoor toestemming is vereist overeenkomstig artikel 48, lid 1, van verordening (EG) nr. 1069/2009? Aangehaalde (recente) jurisprudentie: KVZ retec C-176/05;

Ne bis in idem (B – S)

EHRM – ARREST – 19 december 2017 – Ramda t. Frankrijk – [persbericht](#) – [arrest](#) (niveau 2 fr) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1219JUD007847711](#)

De veroordeling wegens deelname aan een criminele organisatie in kader terroristische samenzwering en een veroordeling wegens betrokkenheid bij drie terroristische aanslagen levert geen schending van het ne bis in idem beginsel op

Klager wordt – in verband met verdenking van een reeks terroristische aanslagen in 1995 – gearresteerd in Londen en in 2005 overgedragen aan de Franse autoriteiten. Hij wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van 10 jaren voor deelname aan een criminele organisatie in het kader van terroristische samenzwering. In 2009 wordt klager voor betrokkenheid bij de drie aanslagen in 1995 door een speciaal college van rechters en zonder een lekenjury – zowel in eerste aanleg als in hoger beroep – tot een levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Het ingestelde cassatieberoep wegens schending van het *ne bis in idem*-beginsel en het ontbreken van het geven van inzicht in de redenen van het arrest is verworpen.

Het Hof heeft met een meerderheid bepaald dat artikelen 6 EVRM en artikel 4 van het Zevende Protocol (het *ne bis in idem*-beginsel) niet geschonden zijn. Met betrekking tot artikel 6 EVRM oordeelt het Hof dat de klager voldoende waarborgen had genoten om inzicht te verkrijgen in de redenen van zijn veroordeling. Voorts oordeelt het Hof dat het *ne bis in idem*-beginsel niet geschonden is, nu klager niet voor substantieel dezelfde feiten is veroordeeld als de veroordeling in 2005 en lidstaten in kwesties als terrorisme krachtig stelling mogen nemen.

 Court backs France over terrorist's 1995 Paris attack conviction ([Human rights Europe](#))

[PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen – 12 december 2017 – \[Zaak C-617/17 – Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie\]\(#\)](#)

Misbruik machtspositie; EU Handvest; Ne bis in idem

Verordening (EG) nr. 1/2003; Handvest van de grondrechten van de EU. Volgens de Poolse toezichthouder, verweerder, heeft verzoekster misbruik gemaakt van een machtspositie op de markt van collectieve levensverzekeringen voor werknemers in Polen door maatregelen tegen te gaan om de voorwaarden te scheppen die noodzakelijk zijn voor het ontstaan of de ontwikkeling van de mededinging. Gelet daarop heeft hij vastgesteld dat verzoekster, naast het nationale recht, artikel 82 EG heeft geschonden. Verweerder heeft verzoekster voor dezelfde gedraging twee sancties opgelegd: een sanctie voor schending van de bepalingen van nationaal recht en een sanctie voor schending van artikel 82 EG. De rechterlijke instanties hebben deze beoordeling bevestigd. Met het middel van schending van het beginsel ne bis in idem stelt verzoekster in wezen dat in deze zaak tweemaal is gestraft voor schending van het EU-recht.

De verwijzende rechter onderstreept dat hij zich ervan bewust is dat de verhouding tussen het nationale recht en het EVRM in het licht van het arrest in de zaak Åkerberg Fransson buiten de sfeer van het EU-recht blijft. De onderhavige zaak heeft echter rechtstreeks betrekking op de verhouding tussen het Unierecht en het EVRM, die door artikel 52 van het Handvest uitdrukkelijk wordt geregeld.

Prejudiciële vragen: Mag artikel 50 EU Handvest aldus worden uitgelegd dat voor de toepassing van het beginsel ne bis in idem niet alleen de pleger van het strafbare feit en de feitelijke omstandigheden dezelfde moeten zijn, maar ook het beschermde rechtsgoed? Moet artikel 3 van verordening (EG) nr. 1/2003 in samenhang met artikel 50 EU Handvest aldus worden uitgelegd dat het EU-mededingingsrecht en het nationale mededingingsrecht, die door een mededingingsautoriteit van een lidstaat van de EU naast elkaar worden toegepast, hetzelfde rechtsgoed beschermen?

Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Limburgse Vinyl Maatschappij e.a./Commissie C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P en C-254/99 P; Aalborg Portland e.a./Commissie C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P en C-219/00 P; Toshiba Corporation e.a. C-17/10; Åkerberg Fransson C-617/10; Melloni C-399/11; Wilhelm e.a. 14/68; Milk Marque en National Farmers' Union C-137/00; Manfredi e.a. C-295/04– C-298/04; Compañía Española de Comercialización de Aceite C-505/07; ThyssenKrupp Liften

Ascenseurs/Commissie T-144/07, T-147/07-T-150/07 en T-154/07; Allianz Hungária Biztosító e.a. C-32/11; Maxima Latvija C-345/14.

LITERATUUR

Mr. A.C.M. Klaasse en Mr. J.N. de Boer, 'Cumulerende procedures en dubbele bestraffing', Tijdschrift voor Bijzonder Strafrecht & Handhaving 2017, p. 237-245

Overlevering en uitlevering (s)

EHRM – ARREST – 7 december 2017 – D.L t. Oostenrijk – persbericht – arrest (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:1207JUD003499916

Uitlevering aan Kosovo levert geen schending op

Artikel 2 EVRM; Artikel 3 EVRM. Met een beroep op artikel 2 en 3 EVRM stelt de klager dat hij het risico loopt op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling of zelfs de dood als hij wordt uitgeleverd aan Kosovo. Het Hof concludeert dat de klager er niet in is geslaagd substantiële gronden aan te voeren voor de stelling dat hij een reëel risico loopt om in strijd met artikel 2 of 3 EVRM te worden behandeld, indien hij aan Kosovo wordt uitgeleverd. Tenuitvoerlegging van het besluit om klager uit te leveren aan Kosovo zou dan ook geen schending van artikel 2 of 3 EVRM opleveren.

EHRM – COMMUNICATED CASE – 5 oktober 2017 – Cernea t. Nederland – statement of facts – 62318/16 – zie van dezelfde datum ook: Orbulescu t. Nederland en Voicu t. Nederland (uit de vorige editie van de nieuwsbrief)

- EHRM communiceert zaken tegen Nederland over achterwege laten verplichte schorsing van overleveringsdetentie na 90 dagen (JahaeRaymakers)

HvJ – CONCLUSIE A-G BOBEK – 20 december 2017 – Zaak C-571/17 PPU – Ardic – Nederland – Rechtbank Amsterdam – ECLI:EU:C:2017:1013 – conclusie

Begrip “proces dat tot de beslissing heeft geleid”

Kaderbesluit 2002/584/JBZ. Tegen Samet Ardic, Duits staatsburger, is door een Duitse rechterlijke autoriteit een Europees aanhoudingsbevel (EAB) uitgevaardigd. Deze autoriteit verzoekt om overlevering van Ardic, die zich thans in Nederland in detentie bevindt, met het oog op de tenuitvoerlegging van het restant van de vrijheidsstraf die is bepaald bij twee vonnissen waarbij bij elk vonnis een vrijheidsstraf is opgelegd. Na een gedeelte van deze straffen te hebben uitgezeten, heeft Ardic een opschorting van de tenuitvoerlegging ervan gekregen. Deze opschorting is vervolgens ingetrokken, omdat Ardic de voorwaarden voor zijn voorwaardelijke invrijheidsstelling niet had nageleefd. Hoewel Ardic in persoon was verschenen op het proces dat heeft geleid tot de twee onherroepelijk geworden vonnissen, is hij niet in persoon verschenen op het proces dat heeft geleid tot de beslissingen tot herroeping van de opschorting van de tenuitvoerlegging van het restant van die straffen. Deze zaak betreft de werkingssfeer van artikel 4 bis van kaderbesluit 2002/584/JBZ. De verwijzende rechter wenst te vernemen of het begrip „proces dat tot de beslissing heeft geleid” in dat artikel betrekking heeft op een procedure die heeft geleid tot beslissingen waarbij de opschorting van de tenuitvoerlegging van het restant van de vrijheidsstraffen wordt herroepen.

*A-G: Het begrip „proces dat tot de beslissing heeft geleid” in de zin van artikel 4 bis, lid 1, inleidende volzin, van kaderbesluit 2002/584/JBZ moet aldus worden uitgelegd dat het zich **niet** uitstrekt tot een procedure tot herroeping van een beslissing tot opschorting van de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf wegens niet-naleving van de opschortingsvoorwaarden, voor zover een dergelijke herroeping geen gevolgen heeft voor de beslissing over de schuld of over de straf die aan het uitgevaardigde Europees aanhoudingsbevel ten grondslag ligt.”*

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

Italië (Hoge Raad): Cell space and open doors put European Arrest Warrant to test (Fair trials)

NOOT – bij HvJ 11 januari 2017, Zaak C-289/15, Grundza

V.H. Glerum, Beoordeling van de voorwaarde van dubbele strafbaarheid bij wederzijdse erkenning: oude wijn in nieuwe zakken, in: SEW 2017, nummer 11

Prejudiciële procedure HvJ

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-322/16 – Global Starnet – Italië – ECLI:EU:C:2017:985 – arrest

Zie onder: Kansspelen

LITERATUUR

- mr. J.J.A. Coumans, Tips voor de redactie van verzoeken om een prejudiciële beslissing, in: Trema, 2017/10
- Jasper Krommendijk, De hoogste Nederlandse bestuursrechters en het Hof van Justitie: geboren danspartners? Het hoe en waarom van verwijzen, NTB 2017/34

Privacy en persoonsgegevens

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-434/16 – Nowak – ECLI:EU:C:2017:994 – persbericht – arrest

Examen; inzage recht kandidaat

Richtlijn 95/46/EG. Bestaat examenwerk uit persoonsgegevens, hetgeen zou kunnen impliceren dat de examenkandidaat op basis van de EU-richtlijn inzake gegevensbescherming inzage kan vragen aan de organisator van het examen in zijn eigen werk? Eerder adviseerde de advocaat-generaal dat met de hand geschreven examenwerk van een examenkandidaat, met inbegrip van eventuele daarop vermelde opmerkingen van examinatoren, inderdaad moeten worden beschouwd als persoonsgegevens (waarin dus op verzoek inzage moet worden gegeven).

Hof: De schriftelijke antwoorden op een beroepsexamen en de eventuele opmerkingen van de examinerator bij deze antwoorden vormen persoonsgegevens van de kandidaat waartoe deze laatste in beginsel toegang moet kunnen krijgen. Artikel 2, onder a), van richtlijn 95/46/EG

- Examenkandidaten hebben recht op inzage in hun antwoorden en opmerkingen van de examinerator (ECER)
- Privacy and data protection in universities: recent ECJ and ECtHR rulings (EU law analysis)
- HvJ EU: Schriftelijke antwoorden op beroepsexamen vormen persoonsgegevens (IT&recht)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – VK - 6 december 2017 – zaak C-623/17 – Privacy International

Unierecht van toepassing op activiteiten die de nationale veiligheid betreffen van de veiligheids- en inlichtingendiensten van een lidstaat; toepassing Watson-arrest?

Richtlijn 95/46/EG; Richtlijn 2002/58/EG. Verzoekster (Privacy International) is een non-gouvernementele mensenrechtenorganisatie. Op grond van Section 94 van de Telecommunications Act 1984 mag een minister aan een exploitant van een openbaar elektronisch communicatienetwerk aanwijzingen geven die hij noodzakelijk acht in het belang van de nationale veiligheid. De VI-diensten hebben bulkcommunicatiegegevens verkregen in overeenstemming met dergelijke aanwijzingen. Verzoekster stelt dat deze verwerving van bulkcommunicatiegegevens volgens het Unierecht onwettig is en dat de vereisten van het arrest Watson hier van toepassing zijn. Nationale veiligheid vormt geen grond om jurisdictie uit te sluiten. Indien een uitzondering wordt gebruikt om af te wijken

van of nadere voorwaarden te stellen aan de rechten en verplichtingen van artikel 5 van de e-privacyrichtlijn, moet deze in overeenstemming zijn met de minimumstandaarden die door het EU-recht worden voorgeschreven. De bewoordingen van artikel 4 VEU dat de Unie de essentiële staatsfuncties moet eerbiedigen, moeten zo worden gelezen dat daarbij enkel administratieve en uitvoerende verantwoordelijkheden worden verleend. Volgens verweerders zou het niet in overeenstemming zijn met het VEU als het arrest Watson van toepassing zou zijn op de nationale veiligheid, omdat de nationale veiligheid de uitsluitende verantwoordelijkheid van de lidstaten blijft en zij geen essentiële staatsfuncties aan de Unie hebben toegewezen. Het arrest Watson is in strijd met eerdere rechtspraak van het Hof, met name met het arrest Parlement/Raad en Commissie, aldus verweerders. De waarborgen in artikel 8 EVRM zouden voldoende zijn om de activiteiten van de lidstaten en de veiligheids- en inlichtingendiensten te controleren, en om te zorgen voor voldoende evenwicht tussen de bescherming van het publiek en de privacy. De verwijzende rechter wil o.a. weten op welke basis het Unierecht van toepassing is op de activiteiten die de nationale veiligheid betreffen van de veiligheids- en inlichtingendiensten van een lidstaat. Indien het Unierecht van toepassing is, wordt het Hof verzocht te verduidelijken welke impact het arrest Watson heeft. Aangehaalde (recente) jurisprudentie: Advies 1/15 PNR-overeenkomst EU-Canada; Parlement/Raad en Commissie C-317/04 en C-318/04; Ierland/Parlement C-301/06; Commissie/Italië C-387/05; ZZ C-300/11, Remondis C-51/15; Digital Rights Ireland en Seitlinger e.a. C-293/12 en C-594/12; Tele2 Sverige and Watson e.a. C-203/15 en C-698/15.

NOOT – bij EHRM 5 september 2017, Barbulescu t. Roemenië

- mr. D.J. Buijs, Grenzen aan controle op digitale communicatie van werknemers, in Tijdschrift recht en arbeid 2017, nr. 12, TRA 2017/101
- Mr. M.A.A. Oostveen, Monitoring van privécommunicatie op de werkvloer. Inbreuk op art. 8 EVRM: positieve verplichting voor staten om het recht op respect voor privéleven, in: Computerrecht 2017, nr. 6

NOOT – bij HvJ 24 oktober 2017, Zaak C-210/16 Fansite

Bot AG in Fansites. No cheers for unified applicable data protection laws. (GAVL)

NOOT – bij EHRM 28 november 2017, Antovic en Mirkovic t. Montenegro

La vidéosurveillance dans les amphis (Libertés chéries)

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

- Duitsland: German court rules against foreign intelligence mass communication surveillance (Reuters)
- Spanje: Right to be forgotten and global delisting: some news from Spain – Miquel Peguera (Inform's)

REGELGEVING NL

Samenvatting advies Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming (RvS)

OVERIG

- Data Protection: Overview of the Case Law in 2017 (Inform's)
- Media and Law: Overview of Defamation, Privacy and other Media Cases in 2017 (Inform's)

Procesrecht en recht op eerlijk proces – bestuursrecht

EHRM – COMMUNICATED CASE – 22 november 2017 – Stichting Landgoed Steenberg e.a. t. Nederland - [ECLI:NL:RVS:2016:2421](#) – [statement of facts](#)

Publicatie vergunningverlening via internet voldoende?

Artikel 6 EVRM; Artikel 13 EVRM. Een motorcross vereniging, gelegen in een Natura 2000 gebied, vraagt een uitbreiding aan van de vergunning. De vergunning wordt verleend en het besluit wordt bekendgemaakt via de website van de provincie. De Stichting Landgoed Steenberg e.a. wonen in de buurt van de motorcross vereniging. Zij waren niet op de hoogte van de vergunning verlening en gaan in beroep bij de Raad van State als de termijn voor het indienen van bezwaar al een half jaar verstreken is. De Raad van State oordeelt dat het besluit in casu voldoende bekend is gemaakt, en dat volstaan kon worden met publicatie uitsluitend via het internet. De Raad van State verwijst o.a. naar het arrest Ashindone t. VK.

5.4. De Stichting en anderen hebben voorts betoogd dat deze rechtspraak van de Afdeling moet worden heroverwogen vanwege het bepaalde in artikel 6 van het EVRM, waarmee die jurisprudentie in strijd is. Uit de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (onder meer het arrest van 28 mei 1985, Ashingdane tegen het Verenigd Koninkrijk, ECLI:CE:ECHR:1985:0528JUD000822578) blijkt dat in artikel 6 van het EVRM niet een absoluut recht op toegang tot de rechter is neergelegd. Aan de verdragsstaten komt een zekere beoordelingsvrijheid toe tot het stellen van regels die zekere beperkingen inhouden, mits daardoor het recht op toegang tot de rechter niet in zijn kern wordt aangetast, de gestelde beperkingen een rechtmatig doel dienen en aan de evenredigheidseis is voldaan.

De wijze van bekendmaking van een besluit kan er onder omstandigheden toe leiden dat de toegang tot de rechter wordt aangetast op een wijze die in strijd komt met artikel 6 van het EVRM. Dat zou bijvoorbeeld het geval kunnen zijn als op volstrekt onvoldoende wijze kennis wordt gegeven van een besluit met het gevolg dat een belanghebbende zich niet of niet op tijd tot de rechter kan wenden. Naar het oordeel van de Afdeling is bij het alleen langs elektronische weg bekendmaken van een besluit een dergelijke situatie niet aan de orde, zodat niet kan worden gezegd dat het recht op toegang tot de rechter in de kern wordt aangetast. Met het mogelijk maken van het uitsluitend langs elektronische weg kennisgeven van een besluit is blijkens de memorie van toelichting bij de Wet elektronisch bestuurlijk verkeer beoogd makkelijker en sneller verkeer tussen burgers en bestuursorganen mogelijk te maken. De leidende gedachte daarbij is dat elektronisch verkeer tussen bestuursorganen en burgers een belangrijke bijdrage kan leveren aan het streven naar een toegankelijke en beter presterende overheid. Dit is een rechtmatig doel. In hetgeen de Stichting en anderen hebben aangevoerd, is geen grond gelegen voor het oordeel dat niet aan de evenredigheidseis wordt voldaan. Voor het oordeel dat de mogelijkheid van besluiten uitsluitend langs elektronische weg kennis te geven in strijd is met artikel 6 van het EVRM ziet de Afdeling dan ook geen aanleiding.

5.7. Gelet op hetgeen hiervoor is overwogen ziet de Afdeling geen grond voor het oordeel dat de Stichting en anderen niet redelijkerwijs kan worden verweten geen zienswijze te hebben ingediend en te laat beroep te hebben ingesteld. Het beroep van de Stichting en anderen is niet-ontvankelijk.

De klacht van klagers komt er kort gezegd op neer dat het recht op toegang tot de rechter geschonden is doordat de vergunningverlening uitsluitend via het internet gepubliceerd is.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-276/16 – Prequ' Italia – Italië - [ECLI:EU:C:2017:1010](#) – arrest

Btw-entrepot; recht op horen

Verordening (EEG) nr. 2913/92. Prequ' Italia voert goederen in met schorsing van de btw. Bij het vervullen van de douaneformaliteiten heeft zij gebruikgemaakt van de mogelijkheid om de btw niet te betalen door zich in haar invoeraangiften ertoe te verbinden de gekochte goederen in een bepaald btw-entrepot te plaatsen. De ingevoerde goederen zijn echter nooit fysiek in dat entrepot geplaatst. Na te hebben vastgesteld dat Prequ' Italia het btw-entrepot louter virtueel had gebruikt, heeft het douanekantoor Livorno Prequ' Italia tien rectificatieaanlagen opgelegd tot naheffing van

de invoer-btw. Prequ' Italia heeft aangevoerd dat haar recht om te worden gehoord is geschonden en dat de rectificatieaanlagen hadden moeten worden vastgesteld op grond van artikel 12, lid 7, van wet nr. 212/2000 in plaats van artikel 11, lid 7, van wetsbesluit nr. 374/1990.

Hof: Het recht van ieder persoon om te worden gehoord voorafgaand aan de vaststelling van een besluit dat zijn belangen kan schaden, moet aldus worden uitgelegd dat de rechten van verdediging van de adressaat van een rectificatieaanslag die door de douaneautoriteiten is vastgesteld zonder dat de belanghebbende vooraf is gehoord, niet zijn geschonden wanneer de nationale regeling op grond waarvan de belanghebbende de mogelijkheid heeft om deze handeling in een administratief beroep aan te vechten, onder verwijzing naar artikel 244 van verordening (EEG) nr. 2913/92 enkel voorziet in de mogelijkheid om te verzoeken om opschorting van de tenuitvoerlegging van deze handeling tot aan de eventuele herziening, en niet bepaalt dat de tenuitvoerlegging van de bestreden handeling automatisch wordt opgeschort wanneer administratief beroep wordt ingesteld, voor zover de toepassing van artikel 244, tweede alinea, van deze verordening, door de douaneautoriteiten, de toekenning van opschorting van de tenuitvoerlegging niet beperkt indien er redenen zijn om aan de overeenstemming van de aangevochten beschikking met de douanewetgeving te twijfelen of indien de belanghebbende onherstelbare schade dreigt te lijden.

Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel

EHRM – ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSING – 7 december 2017 – Arnoldi t. Italië – persbericht – beslissing (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:1207JUD003563704

Betekenis 'burgerlijk recht' in strafprocedure; strafprocedure beëindigd wegens verjaring voordat aangeefster zich als benadeelde partij kon voegen; aangeefster eist schadevergoeding wegens lengte van strafprocedure

Artikel 6 EVRM. Klaagster had bij de politie en de gemeente verzocht om afbraak van een schoorsteen, waarvan zij stelde dat deze door een buurman op een gebouw van klaagster was geplaatst. Het verzoek werd afgewezen op grond van schriftelijke verklaringen van de buurman en vier andere getuigen, die stelden dat de schoorsteen zich daar al lange tijd bevond. In oktober 1995 deed klaagster aangifte tegen de buurman en getuigen wegens valsheid in geschrifte. In januari 2003 besloot de nationale rechter dat de strafrechtelijke procedure werd beëindigd omdat het misdrijf verjaard was. In juli 2003 diende klaagster een klacht in op grond van de 'Pinto wet' wegens de excessieve lengte van de strafprocedure. Haar klacht werd niet-ontvankelijk verklaard omdat zij zich nog niet had gevoegd als benadeelde partij. Hof: Voor de civiele toepassing van artikel 6, eerste lid, EVRM is vereist dat de uitkomst van een strafprocedure bepalend is voor de 'burgerlijke rechten' van de betrokkene. Klaagster heeft zich niet als benadeelde partij gevoegd, omdat volgens de Italiaanse wet de benadeelde partij zich niet voorafgaand aan de voorbereidende hoorzitting kan voegen. De voorbereidende hoorzitting had echter niet plaatsgevonden, omdat de procedure al eerder werd afgesloten wegens verjaring. De toepasselijkheid van artikel 6, eerste lid, EVRM is niet afhankelijk van de formele erkenning van het slachtoffer als partij bij de strafrechtelijke procedure. Doorslaggevend is of klaagster heeft beoogd de bescherming van haar burgerlijk recht te verkrijgen in de loop van de strafprocedure. Klaagster heeft in onderhavige zaak belangstelling getoond om te zijner tijd een vordering in te stellen voor de schending van een burgerlijk recht. De uitkomst van het voorlopige onderzoek was bepalend voor het burgerlijke recht dat aan de orde was. Het feit dat klaagster over andere middelen beschikte voor de bescherming van haar burgerlijke recht, te weten het starten van een civiele procedure, kan geen element zijn waarmee rekening moet worden gehouden om de toepasselijkheid van artikel 6 te bepalen. Artikel 6, eerste lid, is van toepassing op onderhavige zaak en de klacht is ontvankelijk. De relevante periode startte in oktober 1995, toen klaagster een klacht indiende wegens valsheid in geschrifte, en eindigde in januari 2003, toen de strafprocedure werd beëindigd. De regering heeft geen redenen aangevoerd die de lengte van het voorlopige onderzoek rechtvaardigen. Gelet op de buitensporige duur is sprake van schending van artikel 6, lid 1, EVRM.

Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht (Fi – S)

EHRM – ARREST – 12 december 2017 – Zadumov t. Rusland – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1212JUD000225712](#)

Decisive’ verklaring van ooggetuige wordt voorgelezen, terwijl niet onderbouwd is waarom zij niet aanwezig zou kunnen zijn na haar vrijlating uit een kliniek, schending artikel 6 EVRM.

Artikel 6 EVRM. De heer Zadumov, klager, en een ander worden ervan beschuldigd in oktober 2010 een andere persoon te hebben doodgeslagen. Een getuige, mevrouw K, heeft hierover belastend verklaard. Deze getuige was tijdens de ondervraging onder behandeling voor alcohol-geïnduceerde psychose en epileptische aanvallen. Klager heeft bevestigd dat hij op de pd aanwezig was. De andere man heeft bekend en belastend voor klager verklaard. Hoewel de getuige K. meermalen is opgeroepen als getuige, is zij niet verschenen. Op verzoek van de advocaat van klager heeft de rechtbank de medische gegevens van de getuige ingezien. Hieruit bleek dat ze last had van alcoholmisbruik en hallucinaties. Tijdens het proces heeft een politieonderzoeker als getuige verklaard dat K. tijdens haar verhoor rationeel en coherent was. De rechtbank heeft, ondanks het feit dat zij ervan op de hoogte was dat getuige K inmiddels uit de kliniek zou zijn worden ontslagen, toegestaan dat haar getuige verklaring ter zitting werd voorgelezen, ondanks bezwaren van de verdediging. Klager en de andere persoon zijn beiden veroordeeld voor doodslag.

Het hof overweegt dat het als taak heeft op grond van artikel 6 van het verdrag te beoordelen of de strafprocedure in het geheel “eerlijk” is geweest, zoals eerder in *Al-Khawaja and Tahery en Schatschaschwili* bepaald. Hoewel het hof bereid is te accepteren dat K.'s medische toestand voldoende rechtvaardiging kon zijn voor het voorlezen van haar getuigenverklaring vóór haar ontslag uit de kliniek, verloor deze rechtvaardiging haar geldigheid na haar. Het hof concludeert dat er geen goede redenen zijn voor de afwezigheid van K. tijdens het proces, voor het enkel voorlezen van haar verklaring ter terechtzitting en het gebruik van haar verklaring als bewijsmateriaal. Naar het oordeel van het hof heeft de nationale rechter de verklaring van getuige K. als “decisive” gebruikt, dat wil zeggen bepalend voor de veroordeling van klager. Er was onvoldoende bescherming om de belemmering voor de verdediging om de getuige in persoon te kunnen ondervragen, te compenseren. Schending artikel 6, tweede en derde lid van het verdrag.

EHRM – ARREST – 19 december 2017 – Ramda t. Frankrijk – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2 fr\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1219JUD0007847711](#)

Zie onder: [Ne bis in idem](#)

EHRM – COMMUNICATED CASE – 24 november 2017 – [De Legé t. Nederland](#) – [ECLI:NL:HR:2015:1359](#) (Hoge Raad) – [statement of facts](#)

Inlichtingenplicht en zelfincriminatie/nemo tenetur

Artikel 6 EVRM. Project Bank Zonder Naam. Art. 47 AWR; inlichtingenplicht en zelfincriminatie/nemo tenetur; enkele omstandigheid dat materiaal is overgelegd onder druk van dwangsommen, verbonden aan een op vordering van de inspecteur uitgesproken veroordeling in kort geding, brengt niet mee dat zulk materiaal ‘van zijn wil afhankelijk’ is als bedoeld in de rechtspraak van het EHRM.

NOOT – bij EHRM 2 februari 2017, [Ilseher t. Duitsland](#)

EGMR prüft neues Konzept der Sicherungsverwahrung in Deutschland ([Verfassungsblog](#))

OVERIG

Fair Trials intervention highlights essential role of lawyer ([fairtrials](#))

Recht op leven

EHRM – ARREST – 7 december 2017 – D.L t. Oostenrijk – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1207JUD003499916](#)

Zie onder: [Overlevering en uitlevering](#)

EHRM - ARREST - 19 december 2017 – Lopes de Sousa Fernandes t. Portugal – Grote Kamer – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 1\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1219JUD005608013](#)

Overlijden van patiënt aan complicaties na operatie

Artikel 2 EVRM. De zaak betreft de dood van de heer Fernandes, de echtgenoot van de klager, na een serie medische complicaties die zich voordeden na een routineoperatie. Klager stelt dat de dood van haar echtgenoot het gevolg is geweest van nalatigheid en slordigheid aan de kant van de medische staf van het ziekenhuis. Voorts stelt zij dat de autoriteiten de exacte oorzaak van de dood van haar echtgenoot niet naar behoren hebben opgehelderd. Tevens klaagt zij over de duur en uitkomst van de nationale procedures. Op 15 december 2015 oordeelde het Hof dat sprake was van een schending van zowel het materiële als het procedurele aspect van artikel 2 EVRM.

De Grote Kamer van het Hof stelt voorop dat, binnen de context van beweerde medische nalatigheid, de materiële positieve verplichtingen van de lidstaten ten aanzien van medische behandeling beperkt zijn tot de plicht een effectief kader van regelgeving op te stellen, dat ziekenhuizen dwingt passende maatregelen te nemen voor de bescherming van het leven van patiënten. In aanmerking genomen de gedetailleerde nationale regels en normen, is het Hof van oordeel dat het relevante kader van regelgeving geen tekortkomingen vertoont met betrekking tot de verplichting van de staat om het leven van de echtgenoot van de klager te beschermen. Het Hof oordeelt dat geen sprake is van een schending van het materiële aspect van artikel 2 EVRM.

Gelet op de duur en effectiviteit van de verschillende nationale procedures is het nationale systeem als geheel er echter niet in geslaagd om, geconfronteerd met de verdedigbare klacht ten aanzien van medische nalatigheid resulterend in de dood van de echtgenoot van de klager, te voorzien in een adequate en tijdige reactie. Dat levert een schending van het procedurele aspect van artikel 2 EVRM op.

EHRM - ARREST - 19 december 2017 – A. t. Zwitserland – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1219JUD006034216](#)

Zie onder: [Asiel en migratie](#)

Recht op onderwijs

EHRM – ARREST – 12 december 2017 – Cölgecen ea. t. Turkije – [persbericht](#) – [arrest \(niveau 2\)](#) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1212JUD005012407](#)

Turkse studenten geschorst na verzoek om Koerdische taallessen; Schorsing vernietigd door nationale rechter maar geen schadevergoeding toegekend

Artikel 2 van Protocol 1 van het EVRM: De klagers zijn zeven Koerdische Turken die studeerden aan de Universiteit van Istanboel. Zij hadden in 2001 verzocht om Koerdische taal als een optioneel vak. De universiteit startte een disciplinair onderzoek en zij werden in 2012 geschorst dan wel verplicht uitgeschreven van de universiteit ('expelled'). Deze maatregelen werden opgeschorst gedurende door de klagers gestarte gerechtelijke procedures. In december 2002 vernietigde de nationale rechter de disciplinaire maatregelen op grond van onrechtmatigheid. De daaropvolgende vorderingen om schadevergoeding werden door de rechter afgewezen omdat de studenten voldoende zouden zijn gecompenseerd voor de tentamens die zij door hun schorsing hadden gemist, doordat zij hertentamens hadden kunnen doen.

Hof: De schorsing dan wel de verplichte uitschrijving vormde een inmenging met het recht op onderwijs. De inmenging was niet proportioneel, nu de klagers slechts hadden verzocht om

Koerdische taallessen en geen geweld hadden gebruikt of anderszins de openbare orde hadden verstoord of onacceptabel gedrag hadden vertoond. De klagers werden daarom slechts gestraft voor door hen geuite meningen. Hoewel de sancties in de nationale procedure werden vernietigd, werd daarmee niet aan alle bezwaren tegemoet gekomen. De klagers waren namelijk in een nadelige positie geplaatst doordat zij een tijdlang niet van de universitaire omgeving en de lessen gebruik hadden kunnen maken. Een passende vorm van herstel zou daarom het toekennen van een schadevergoeding zijn. Schending van artikel 2 van Protocol 1 van het EVRM. De klacht dat de autoriteiten hadden geweigerd om een mogelijkheid tot educatie in de moedertaal te bieden, is te laat ingediend en daarom niet-ontvankelijk. De klacht dat sprake zou zijn van een vernederende behandeling door de weigering hun verzoek in behandeling te nemen en doordat de klagers waren behandeld als criminelen, is kennelijk ongegrond en daarom niet-ontvankelijk.

- Turkey: Court decision in university students' Kurdish language complaint ([Human rights Europe](#))

Staatssteun

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – Gevoegde zaken C-66/16 P, C-67/16 P, C-68/16 P en C-69/16 P – Comunidad Autónoma del País Vasco en Itelazpi / Commissie, Comunidad Autónoma de Cataluña en CTTI / Commissie, Navarra de Servicios y Tecnologías / Commissie en Cellnex Telecom en Retevisión I / Commissie – ECLI:EU:C:2017:999 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Terugvordering steun voor de ontwikkeling van digitale televisie in afgelegen en minder verstedelijkte gebieden; uitleg arrest Altmark; DAEB

Artikel 107, lid 1 VWEU. Spanje heeft voor de bevordering van de overschakeling van analoge op digitale omroepuitzendingen een regelgevend kader ingevoerd. Hierbij is de nationale particuliere en publieke omroeporganisaties de plicht opgelegd om ervoor te zorgen dat 96 % respectievelijk 98 % van de bevolking digitale terrestrische televisie (hierna: „DTT”) ontvangt. Spanje besluit steun te verlenen voor bepaalde regio's. Na een klacht en onderzoek van de Europese Commissie heeft de Commissie besloten dat de door Spanje verleende steun onverenigbaar is met de interne markt en dat de steun moest worden teruggevorderd. De Commissie heeft geoordeeld dat de exploitanten van het DTT-platform de directe begunstigen van de steun waren, terwijl de netwerkexploitanten die hadden deelgenomen aan de aanbestedingen voor de uitbreiding van het DTT-bereik, de indirecte begunstigen van de steun waren. De Commissie heeft met name geoordeeld dat het voordeel van deze maatregel voor laatstgenoemde exploitanten selectief was, aangezien een dergelijke maatregel alleen de omroepsector ten goede kwam en deze maatregel binnen die sector slechts betrekking had op de ondernemingen die op de markt van terrestrische platforms actief waren. Verzoeksters hebben bij het Gerecht beroep tot nietigverklaring van het besluit van de Commissie ingesteld. Het Gerecht heeft die beroepen verworpen. Het gemeenschappelijke middel van de zes hogere voorzieningen beoogt in de eerste plaats de afbakening te preciseren van de eerste voorwaarde van het arrest Altmark en een van de voorwaarden van artikel 106, lid 2, VWEU, namelijk de reikwijdte van het vereiste van een „duidelijke” omschrijving van de verplichtingen van een openbare dienst of van een DAEB, en ziet in de tweede plaats op de vraag inzake de omvang van de rechterlijke toetsing die dienaangaande moet worden verricht

Hof: De hogere voorzieningen worden afgewezen.

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-81/16 P – Spanje / Commissie – ECLI:EU:C:2017:1003 – [arrest](#)

Artikel 107, lid 1 VWEU. Het Hof vernietigt het besluit van de Commissie waarbij staatsteun aan exploitanten van digitale terrestrische televisieplatformen moest worden teruggevorderd. Het besluit van de Commissie is onvoldoende gemotiveerd.

Hof: Het arrest van het Gerecht van de Europese Unie van 26 november 2015, Comunidad Autónoma de Galicia en Retegal/Commissie (T-463/13 en T-464/13, wordt vernietigd.

Besluit 2014/489/EU van de Commissie van 19 juni 2013 betreffende de door het Koninkrijk Spanje ten uitvoer gelegde steunmaatregel SA.28599 [(C 23/2010) (ex NN 36/2010, ex CP 163/2009)] voor de ontwikkeling van digitale terrestrische televisie in afgelegen en minder verstedelijkte gebieden (met uitzondering van Castilië-La Mancha), wordt nietig verklaard.

HvJ – CONCLUSIE A-G WAHL – 20 december 2017 – zaak C-203/16 P – Andres (faillite Heitkamp BauHolding) / Commissie – ECLI:EU:C:2017:1017 – [conclusie](#)

Artikel 108, lid 3 VWEU. Met zijn hogere voorziening verzoekt de curator van Heitkamp BauHolding het Hof, het arrest van het Gerecht in zaak T-287/11 te vernietigen. In dit arrest heeft het Gerecht verwerpend beslist op het door rekwirant ingestelde beroep tot nietigverklaring van besluit 2011/527/EU van de Commissie betreffende de steunmaatregel die Duitsland ten uitvoer had gelegd op grond van een regeling volgens welke verliezen kunnen worden overgedragen in geval van sanering van ondernemingen in moeilijkheden.

A-G: de incidentele hogere voorziening van de Commissie af te wijzen; het arrest van het Gerecht van 4 februari 2016 in zaak T-287/11, Heitkamp BauHolding/Commissie, te vernietigen voor zover het Gerecht het beroep ongegrond heeft verklaard; besluit 2011/527/EU van de Commissie van 26 januari 2011 betreffende de steunmaatregel van Duitsland C 7/10 (ex CP 250/09 en NN 5/10) „KStG, Sanierungsklausel” nietig te verklaren.

NOOT – bij HvJ 21 december 2016, gevoegde zaken C-20/15 P en C-21/15 P, Commissie/World Duty Free Group SA e.a.

Mr. G.J. van Midden, 'World Duty Free Group: de complexe selectiviteitseis bij fiscale steunmaatregelen', *NtER* 2017-8, p. 204-210

LITERATUUR

R. Barents, Recente ontwikkelingen in de rechtspraak over steunmaatregelen, in: [SEW 2017, nr. 10](#)

Strafrecht

EHRM – ARREST – 5 december 2017 – Hamidovic t. Bosnië Herzegovina – [persbericht](#) – [arrest](#) (niveau 2) – ECLI:CE:ECHR:2017:1205JUD005779215

Zie onder: [Godsdienstvrijheid](#)

HvJ – ARREST – 5 december 2017 – zaak C-42/17 – M.A.S. en M.B – Grote Kamer – [ECLI:EU:C:2017:936](#) – [persbericht](#) – [arrest](#)

Zie onder: [Grondrechten \(Handvest\)](#) en [EVRM](#)

KAMERSTUKKEN

Antwoord van het kabinet op de op 27 oktober 2017 gesloten consultatie van de Commissie inzake improving cross-border access to electronic evidence in criminal matters, [Kamerstuk 22112 nr. 2442](#) - [bijlage](#)

OVERIG

- Brussel tikt Den Haag op vingers om witwaswet ([Bijzonder Strafrecht](#))
- Opinion 12 – CCEP - The role of prosecutors in relation to the rights of victims and witnesses in criminal proceedings ([coe](#))
- The Consultative Council of European Prosecutors adopts an Opinion on the role of prosecutors in relation to the rights of victims and witnesses in criminal proceedings ([coe](#))

Toegang tot documenten (B)

HvJ – CONCLUSIE A-G BOT – 12 december 2017 – zaak C-15/16 – Baumeister – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2017:958 – [conclusie](#)

Zie onder: [Financiële markten](#)

Vervoer (B)

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-434/15 – Asociación Profesional Elite Taxi [UBER]– Grote Kamer – Spanje – ECLI:EU:C:2017:970 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Dienst van UBER is aan te merken als vervoersdienst

Richtlijn 2006/123/EG; Richtlijn 2000/31/EG ; Richtlijn 98/34/EG. Het elektronisch platform Uber is ontwikkeld door Uber Technologies Inc., een in San Francisco gevestigde vennootschap. In de EU wordt het Uber-platform beheerd door een dochtermaatschappij: Uber BV, een vennootschap naar Nederlands recht. Met de Uber-app kan met een smartphone een stedelijke vervoersdienst worden besteld. De app herkent de plaats waar de gebruiker zich bevindt en zoekt naar beschikbare chauffeurs in de buurt. De vervoersdiensten worden in verschillende categorieën aangeboden volgens de kwaliteit van de chauffeur en het soort voertuig. In deze zaak gaat het om de UberPop-dienst waarbij particuliere, niet-professionele chauffeurs met hun eigen voertuig passagiers vervoeren. De ritprijs wordt door de app berekend en automatisch in rekening gebracht via de bankgegevens in de app. Uber houdt een gedeelte in, normaal gesproken tussen de 20 en 25 %, als commissie en maakt de rest over aan de chauffeur. De vraag die aan het Hof is voorgelegd is of een dergelijk systeem kan worden beschouwd als een vervoersdienst (waarop dus de lokale taxiwetgevingen van toepassing kunnen zijn) dan wel of het gaat om een IT-dienst (die valt onder het vrij verkeer van diensten in de EU).

Hof: De door Uber geleverde dienst om met particuliere bestuurders in contact te treden valt onder „diensten op het gebied van het vervoer“. De lidstaten kunnen dus de voorwaarden vaststellen waaronder deze bemiddelingsdienst kan worden geleverd.

Artikel 56 VWEU, gelezen in samenhang met artikel, lid 1 VWEU, en ook artikel 2, lid 2, onder d van richtlijn 2006/123/EG, artikel 1, onderdeel 2 van richtlijn 98/34/CE, waarnaar artikel 2 onder a) van richtlijn 2000/31/CE verwijst, moeten aldus worden uitgelegd dat een bemiddelingsdienst die tot doel heeft, om door middel van een app, niet professionele chauffeurs die hun eigen auto gebruiken, in contact te brengen met passagiers, is aan te merken als een in de zin van artikel 58, lid 1 VWEU. Een dergelijke dienst valt daarmee buiten het toepassingsgebied van artikel 56 VWEU, van richtlijn 2006/123 en richtlijn 2000/31. (NB! niet officiële vertaling uit het Frans)

- 📌 Europees Hof verplicht Uber taxivergunningen af te nemen (nu.nl)
- 📌 Uber is een vervoersdienst en moet voldoen aan de nationale taxivoorwaarden ([ECER](#))
- 📌 CJEU gives Member States a green light to regulate Uber ([ECLB](#))
- 📌 Why Uber isn't Appy: the ECJ defines the difference between transport and digital services ([EU law analysis](#))
- 📌 HvJ EU: Lidstaten kunnen voorwaarden vaststellen voor taxibemiddelingsdienst Uber ([IT&recht](#))

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-102/16 – Vaditrans – België – ECLI:EU:C:2017:1012 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Chauffeurs; rusttijden; Bestuurders in de sector wegvervoer mogen hun normale wekelijkse rusttijd niet in hun voertuig doorbrengen.

Verordening (EG) nr. 561/2006. De Belgische Raad van State stelt vragen over de rusttijden die vrachtwagenbestuurders in acht moeten nemen. Het gaat daarbij meer bepaald om de vraag of de normale wekelijkse rusttijd in de vrachtwagen mag worden doorgebracht.

Hof: Artikel 8, leden 6 en 8, van verordening (EG) nr. 561/2006 moet aldus worden uitgelegd dat een bestuurder de normale wekelijkse rusttijden bedoeld in artikel 8, lid 6, niet in zijn voertuig mag doorbrengen. Uit het onderzoek van de tweede vraag is geen enkel punt naar voren gekomen op grond waarvan de geldigheid van verordening nr. 561/2006 uit het oogpunt van het strafrechtelijk

legaliteitsbeginsel zoals verwoord in artikel 49, lid 1, EU Handvest wordt aangetast. Onder bepaalde omstandigheden, mag de verkorte wekelijkse rusttijd wel in het voertuig worde doorgebracht.

- 📌 EU-Hof: Niet lang(er) langs de snelweg slapen! ([ECER](#))
- 📌 Weekendrust in truckcabine niet toegestaan ([Europa nu](#))

REGELGEVING EU

- BNC Fiche: wijziging verordening (EG) Nr. 1073/2009 markttoegang busvervoer, [Kamerstuk 22112 nr. 2444](#)
- BNC Fiche: Wijziging richtlijn gecombineerd vervoer, [Kamerstuk 22112 nr. 2445](#)

DUITSE TOLWEG

- Nederland sluit zich aan bij rechtszaak tegen Duitse tol ([NOS](#))
- Dutch takes Germany to court over road taxes ([euractiv](#))
- Nederland sluit zich aan bij Oostenrijk in EU-Hofzaak tegen Duitse tol ([ECER](#))

Verzekeringen

HvJ – ARREST – 20 december 2017 – zaak C-334/16 – Núñez Torreiro – Spanje – ECLI:EU:C:2017:1007 – [arrest](#)

Ongeval met militair voertuig op militair terrein; verzekering weigert uit te betalen

Richtlijn 2009/103/EG. Torreiro, officier bij het Spaanse leger, neemt deel aan een nachtelijke militaire oefening op een terrein voor militaire manoeuvres toen het militaire terreinvoertuig (op wielen) verzekerd door AIG in het kader van de verplichte verzekering, waarin hij als passagier reisde, omsloeg, waardoor hij verschillende verwondingen opliep. Dit voertuig verplaatste zich niet in een gebied bestemd voor voertuigen op wielen, maar voor voertuigen met een rupsband. Torreiro vordert van AIG een vergoeding van 15 300,56 EUR voor de door hem wegens het ongeval geleden schade. AIG heeft geweigerd hem dat bedrag te betalen, omdat het ongeval geen gevolg was van een „deelneming aan het verkeer”, aangezien het zich had voorgedaan terwijl het betrokken voertuig op een oefenterrein voor militaire manoeuvres reed, waartoe de toegang voor alle typen niet-militaire voertuigen beperkt was. Deze verzekeringsmaatschappij was namelijk van mening dat dit terrein niet „geschikt voor verkeer” is en bovendien niet „algemeen gebruikt” werd in de zin van artikel 2 van deze regeling.

Hof: Het feit dat het betrokken voertuig, zoals blijkt uit de verwijzingsbeslissing, toen het omviel, op een terrein voor militaire manoeuvres reed waartoe de toegang voor alle niet-militaire voertuigen verboden was en in een zone van dat terrein reed die niet geschikt was voor voertuigen op wielen, is niet van invloed op deze conclusie en kan bijgevolg de uit deze bepaling voortvloeiende verplichte verzekering niet beperken. Een regeling zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is heeft tot gevolg dat de omvang van de dekking door de verplichte verzekering afhankelijk wordt gesteld van de kenmerken van het terrein waarop het motorrijtuig gebruikt wordt. De regeling maakt het immers mogelijk om de omvang van de algemene verzekeringsplicht die de lidstaten op grond van artikel 3, eerste alinea, van richtlijn 2009/103 in hun nationaal recht moeten instellen, en bijgevolg de bescherming die deze verplichting beoogt te verlenen aan slachtoffers van door motorrijtuigen veroorzaakte ongevallen, te beperken tot gevallen van gebruik van dergelijke voertuigen op bepaalde terreinen of bepaalde wegen. Artikel 3, eerste alinea, van richtlijn 2009/103/EG verzet zich tegen een nationale regeling op grond waarvan schade die is ontstaan door het rijden met motorrijtuigen op wegen en terreinen die niet „geschikt voor verkeer” zijn, met uitzondering van terreinen die

weliswaar niet geschikt zijn voor verkeer, maar niettemin „algemeen worden gebruikt“, mag worden uitgesloten van de dekking door de verplichte verzekering.

Vrij verkeer

DUITSE TOLWEG

- Nederland sluit zich aan bij rechtszaak tegen Duitse tol ([NOS](#))
- Dutch takes Germany to court over road taxes ([euractiv](#))
- Nederland sluit zich aan bij Oostenrijk in EU-Hofzaak tegen Duitse tol ([ECER](#))

Vrijheid van meningsuiting (s)

EHRM – ARREST – 5 december 2017 – Frisk en Jensen t. Denemarken – [persbericht](#) – [arrest](#) (niveau 3) – [ECLI:CE:ECHR:2017:1205JUD001965712](#)

Fair balance bij beoordeling vrijheid van meningsuiting van journalisten en de privacy (reputatie) van een Academisch Ziekenhuis en zorgadviseur.

Artikel 10 EVRM. Klager Frisk en Jensen zijn twee Deense journalisten in dienst van een nationaal televisiestation. In het kader van een programma over longkanker en de soorten chemotherapie die worden gebruikt in het Academisch Ziekenhuis van Kopenhagen, hebben klagers in het programma gerapporteerd over de frustratie van patiënten en families dat zij niet zelf hun chemotherapie mochten kiezen, nu Vinorelbine de voorkeursoptie was in het ziekenhuis. Het programma vroeg zich af of de patiënten op de hoogte hadden moeten worden gesteld van andere opties, namelijk Alimta, dat volgens het programma naar verluidt grondiger was. Het ziekenhuis heeft aangifte gedaan van laster. In juni 2011 zijn klagers veroordeeld wegens laster. Hoewel van belang is dat het programma een zaak van aanzienlijk openbaar belang betrof, namelijk risico voor het leven en de gezondheid in de openbare ziekenhuisbehandeling, vond de rechter dat het programma de kijkers onbetwistbaar de indruk had gegeven dat er sprake was van wanpraktijken in het Academisch Ziekenhuis. Verder kwam de rechter, na bestudering van het dossier, tot de conclusie dat de beschuldigingen feitelijk onjuist waren en dat klagers dit wisten ten tijde van de voorbereiding van het programma. Ten slotte heeft de rechter vastgesteld dat de beschuldigingen niet konden worden gerechtvaardigd door het feit dat het ziekenhuis had geweigerd deel te nemen aan het programma.

Het hof heeft vastgesteld dat niet in dispuut is dat er sprake is van een bij wet voorziene beperking van de meningsvrijheid van de klagers. Voorts stelt het hof vast dat de beperking een legitiem doel dient, namelijk het beschermen van *“the reputation...of others”*, in casu van het Academisch Ziekenhuis van Kopenhagen en de adviseur. Wat betreft de noodzakelijkheid van de beperking in een democratische samenleving moet het hof beoordelen of er een *“fair balance”* is gevonden tussen het recht op eerbiediging van het privéleven en het recht op vrijheid van meningsuiting. Eerst stelt het hof vast dat de aflevering inderdaad een kwestie van legitiem publiek belang betreft. De toegestane kritiek is groter in onderstaand geval, omdat het onderwerp van kritiek een openbaar ziekenhuis betreft, waarvan de activiteiten een impact hebben op het leven en de gezondheid van het publiek. Net als de nationale rechter, overweegt het Hof dat het programma de patiënten had aangemoedigd om Vinorelbine chemotherapie te wantrouwen op basis van een onjuiste weergave van de feiten, en niet, zoals klagers beweerden, omdat de journalistiek haar essentiële en onmiskenbare rol speelde in een democratische samenleving. Bovendien hebben deze onterechte beschuldigingen, verspreid op nationale tv, aanzienlijke consequenties gehad. Tenslotte zijn de veroordelingen voor smaad niet buitensporig gezien de omstandigheden. De nationale rechter heeft een *“fair balance”* gevonden in de tegenstrijdige belangen. Geen sprake van een schending van artikel 10 EVRM.

NOOT – bij EHRM 28 november 2017, [MAC TV t. Slowakije](#)

- Case Law, Strasbourg: MAC TV v Slovakia, Defamation of the dead, searching for clarity – Jonathan McCully ([Inforrm's](#))
- The European Court & Defamation of the Dead: searching for clarity ([Strasbourg observers](#))

NOOT – bij EHRM 23 november 2017, Standard Verlagsgesellschaft t. Oostenrijk

Case Law, Strasbourg: Standard Verlagsgesellschaft mbH v Austria, Narrow approach to “value judgments” leads to rejection of Article 10 application – Emma Foubister (Inform's)

OVERIG

- Media and Law: Overview of Defamation, Privacy and other Media Cases in 2017 (Inform's)

Vrijheid van vereniging en demonstratie

EHRM – ARREST – 19 december 2017 – Ogru ea. T. Turkije – persbericht – arrest (niveau 3) – ECLI:CE:ECHR:2017:1219JUD006008710

Boetes voor Turkse mensenrechtenactivisten vanwege verbod op roepen van leuzen en dragen van spandoeken; geen sprake van adequate rechterlijke toetsing

Artikel 10 EVRM. Artikel 11 EVRM. Klagers, die mensenrechtenactivist zijn, namen tussen december 2009 en april 2010 deel aan vreedzame demonstraties in Turkije. De klagers kregen boetes van omgerekend ongeveer 70 euro op grond van een besluit uit november 2009. Op grond van dat besluit was het niet toegestaan om borden/spandoeken te dragen en leuzen te roepen. Het beroep dat de klagers aantekenden tegen de boetes, werd door de nationale rechter afgewezen.

Het hof: Hoewel de boetes qua hoogte mild leken te zijn, hadden deze desondanks een grote impact op de financiële situatie van de klagers. Omdat de klagers mensenrechtenactivisten zijn, was er een grote kans dat de boetes ernstige effecten hadden op hun recht op demonstratie. De rechterlijke toetsing was erg beperkt geweest. De rechters hadden slechts de juistheid van de feiten geverifieerd door naar processen-verbaal van de politie te verwijzen. De rechters hadden niet getracht de verschillende belangen af te wegen, te weten het recht op vreedzame demonstratie enerzijds en de openbare orde en de rechten en vrijheden van anderen anderzijds. De nationale rechter had niet de proportionaliteit van de inmenging getoetst en derhalve niet vastgesteld dat sprake was van een inmenging die 'in een democratische samenleving noodzakelijk zijn'. Geen sprake van adequate rechterlijke toetsing. Schending van artikel 11 EVRM.

Deel II - Algemeen

Algemeen

Divers

- Vernieuwde ICER Handleiding Wetgeving en Europa ([ECER](#))
- Haal meer uit EUR-Lex met online tutorials ([youtube](#))
- Nieuw online register van gedelegeerde handelingen bevordert transparantie EU-besluitvorming ([ECER](#))
- Bulgars EU-voorzitterschap van start ([ECER](#))
- Conclusie staatsraad advocaat-generaal over exceptieve toetsing, [ECLI:NL:RVS:2017:3557 \(RvS\)](#)

De staatsraad advocaat-generaal is gevraagd in zijn conclusie in te gaan op de vraag hoe intensief de bestuursrechter een algemeen verbindend voorschrift moet toetsen en welke omstandigheden daarvoor bepalend zijn. Daarbij speelt ook de vraag of een voorschrift onverbindend kan worden verklaard wegens strijd met ongeschreven recht. En hem is gevraagd of daarbij nog andere omstandigheden van belang zijn, zoals strijd met een hogere, Europese regeling.

Polen

- Commissie: duidelijk gevaar voor rechtsstaat in Polen ([ECER](#))
- The European Commission's Activation of Article 7: Better Late than Never? ([EU law analysis](#))
- Venice Commission: Poland's recent reforms constitute "grave threat" to judiciary [Human rights Europe](#))

Brexit

R. de Lange, Brexit en het staatsrecht Brexit-reeks – nr. 10, in: [SEW 2017, nr. 11](#)

Cursus en opleiding

Dit overzicht staat ook op de [Wikipagina Cursus en opleiding Europees en Internationaal recht](#)

Datum	Onderwerp	Titel
e-learning	Staatssteun	ERA online training course for national judges: The changing role of the national judge in EU state aid cases (bestaat uit vijf modules die door ERA elke twee weken worden gepubliceerd)
e-learning	EU Handvest	Toepasselijkheid van EU Grondrechten Digitale zelfstudiemodule over artikel 51 EU Handvest van de Grondrechten, SSR
e-learning	straf	The European Arrest Warrant: 10 Key Questions for Defence Counsel, specialised e-learning course, ERA
e-learning	ie	How to make the best use of the case law of the CJEU on EU copyright in your legal practice? Ten questions on European copyright law, ERA

Rechtspraak Europa 2018, nummer 1 (januari)

Datum	Onderwerp	Titel
e-learning	algemeen	The Preliminary Reference Procedure before the CJEU, ERA
podcast	aanbesteding	EJTN podcast: EU Public Procurement Law training for judges podcast series, March 5-6, 2015 - filmed at The Academy of European Law (ERA), Trier
podcast	milieu & natuur	EJTN podcast: Seminar on Access to Courts in Environmental Law Matters (seminar van 7 oktober 2013)
webcollege	algemeen	Gratis webcolleges EU-recht beschikbaar op MIJN SSR: Webcolleges EU en haar invloed op het Nederlandse rechtssysteem
webcollege	asiel & migratie	SSR webcollege 'Procedurerichtlijn, het rechterlijk toetsingskader
webcollege	erfrecht	Europese erfrechtverordening, via SSR.nl (alléén voor de rechtspraak)
webcollege	EVRM	Gratis webcollege door docenten Prof. mr. Egbert Myjer en Prof. mr. Martin Kuijer over het EVRM
31 jan 2018	CIVIEL	Consumentenrecht, SSR, Utrecht, 10.00-17.00 uur
23 feb 2018	FISCAAL;STAATSSTEUN	New Perspectives on Fiscal State Aid: Legitimacy and Effectiveness of Fiscal State Aid Control
1-3 feb 2018 en 4-6 okt 2018	MEDEDINGING	Training of national judges in EU competition law, 2018 EDITION, Florence
2-3 maart 2018	IPR	Conference on the "Europeanness" of European Private International Law, Berlijn
3 april 2018	CIVIEL	Europees privaatrecht, actualiteiten, SSR, Utrecht, 13.30-16.45 uur
13-14 maart 2018 26-27 juni 2018 2-3 oktober 2018	STRAFRECHT; EU HANDVEST	Fundamental rights protection in the context of criminal proceedings in the European Union: The application and relevance of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and EU legislation EIPA Barcelona, 13-14 March 2018, Warschau 26-27 June 2018, Luxemburg, 2-3 oktober 2018
16-17 april 2018	HANDEL	Conference on International Sales, London, 16-17 April 2018, Londen

Nieuwsbrieven

Algemeen

- [Nieuwsbrief van de persafdeling van het EU-Hof \(ECER website\)](#)
- [EUR-Alert jurisprudentienieuwsbrief van het Belgische GCE-netwerk \(INTRO\) – nr. 2 2017](#)
- [Brussels law societies](#) (externe link): november/december 2017
- [Information note ECHR](#): oktober 2017

Bestuursrecht

- [Jurisprudentienieuwsbrief bestuursrecht Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak](#)

Dataproductie

- [European data protection supervisor \(EDPS\) nieuwsbrief](#): december 2017

Strafrecht

- [KESM \(voorheen EKS\) nieuwsbrief Rechtbank Amsterdam \(alleen intern\)](#): nummer 11/12 2017

Vreemdelingenrecht

- [EASO \(European asylum support office\)](#): oktober 2017
- [Centrum voor Migratierecht van de Radboud Universiteit Nijmegen](#):

[CJEU Overview of judgments and pending cases](#): 2017/4

[NEMIS: newsletter on European migration issues](#): 2017/4

[NEAIS: newsletter on European asylum issues](#): 2017/4

NL prejudiciële verwijzingen

Instantie	datum	ECLI-nummer	onderwerp	zaak nr.	naam	AG	arrest
CRvB	1 dec 2017	ECLI:NL:CRVB:2017:4338	SZ; Turkije				
Rb Den Haag	30 nov 2017	ECLI:NL:RBDHA:2017:14187	Visumcode				
Rb Den Haag	14 nov 2017	ECLI:NL:RBDHA:2017:13124	asiel;	C-635/17	E.		
Hoge Raad	10 nov 2017	ECLI:NL:HR:2017:2820	antidumping	C-644/17	Eurobolt		
Hoge Raad	27 okt 2017	ECLI:NL:HR:2017:2681	SZ; zeevarende	C-631/17	Inspecteur van de belastingdienst		
Hof Den Bosch	12 okt 2017	ECLI:NL:GHSHE:2017:4323	fiscaal; dividend	C-598/17	A-Fonds		
Raad van State	4 okt 2017	ECLI:NL:RVS:2017:2669	asiel; nieuw motief	C-586/17	D. en I		
Rb Amsterdam	28 sept 2017	ECLI:NL:RBAMS:2017:7037	overlevering/ uitlevering	C-571/17 PPU	Ardic		19.12.17

Rechtspraak Europa 2018, nummer 1 (januari)

Rb Amsterdam	28 sept 2017	ECLI:NL:RBAMS:2017:7038	overlevering/ uitlevering	C-573/17 PPU	Poplawski		
Raad van State	27 sept 2017	ECLI:NL:RVS:2017:2571 ECLI:NL:RVS:2017:2572	asiel; internat. bescherming	Gevoegd C-582/17 C-583/17	H. ea.		
Gerechtshof Den Haag	22 sept 2017	ECLI:NL:GHDHA:2017:2815	milieu; strafrecht; vevo	C-624/17			
Hoge Raad	22 sept 2017	ECLI:NL:HR:2017:2431	btw; webcam	C-568/17	Geelen		
Raad van State	20 sept 2017	ECLI:NL:RVS:2017:2492	Asiel en migratie; verblijfsrecht door fraude	C-557/17	Y.Z.		
Hoge Raad	8 sept 2017	ECLI:NL:HR:2017:2269	Insolventie; EEX	C-535/17	NK		
CRvB	4 aug 2017	ECLI:NL:CRVB:2017:2914	SZ; vo 883/2004; schaatsers	C-477/17	Balandin		
Raad van State	4 aug 2017	ECLI:NL:RVS:2017:2119	Gezinshereni- gingsrichtlijn ; inburgerings- examen	C-484/17	K.		
Gerechtshof Den Haag	4 juli 2017	ECLI:NL:GHDHA:2017:1935	Geneesmiddelenrichtlijn	C-423/17	Warner-Lambert Company		
Raad van State	21 juni 2017	ECLI:NL:RVS:2017:1609	Gezinshereni- ging; termijn	C-380/17	K en B		
Rb Noord- Holland, zittingsplaats Haarlem	15 juni 2017	HAA 15/2526 (e-archieff)	tariefindeling	C-372/17	Vision research Europe		
Rb Rotterdam	8 juni 2017	ECLI:NL:RBROT:2017:4362	Karkassen	C-347/17	A ea.		
Raad van State	24 mei 2017	ECLI:NL:RVS:2017:1370	kentekenbewijzen	C-326/17	RDW		
Gerechtshof Arnhem- Leeuwarden	23 mei 2017	ECLI:NL:GHARL:2017:6697	IE	C-310/17	Levola		
Rb Amsterdam	18 mei 2017	ECLI:NL:RBAMS:2017:3348	EAB; overlevering	C-270/17 PPU	Tupikas	26.7.17	10.8.17
Rb Amsterdam	18 mei 2017	ECLI:NL:RBAMS:2017:3355	EAB; overlevering	C-271/17 PPU	Zdziaszek	26.7.17	10.8.17

Rechtspraak Europa 2018, nummer 1 (januari)

Raad van State	17 mei 2017	ECLI:NL:RVS:2017:1259 ECLI:NL:RVS:2017:1260	Milieu; habitatrichtlijn	C-293/17 C-294/17	Coöperatie ME en Vereniging Leefmilieu; Werkgroep behoud de Peelen		
Hoge Raad	12 mei 2017	ECLI:NL:HR:2017:849	SZ	C-272/17	Zyla		
Rb Rotterdam	11 mei 2017	ECLI:NL:RBROT:2017:3625	diensten; Postrichtlijn	C-256/17	Sandd		
Raad van State	10 mei 2017	ECLI:NL:RVS:2017:1252	asiel & migratie	C-257/17	C en A		
Rb. Den Haag	20 april 2017	ECLI:NL:RBDHA:2017:4032	asiel	C-213/17	X		
RvS	19 april 2017	ECLI:NL:RVS:2017:1098	nationaliteit	C-221/17	Tjebbes ea.		
RvS	29 maart 2017	ECLI:NL:RVS:2017:858 ECLI:NL:RVS:2017:869	asiel	C-175/17 C-180/17	X		
Hoge Raad	3 maart 2017	ECLI:NL:HR:2017:346 ECLI:NL:HR:2017:342	dividendbelasting	C-156/17 C-157/17	Köln-Aktiefonds Deka		
Rb Den Haag	26 jan 2017	ECLI:NL:RBDHA:2017:873	Asiel	C-47/17	X		
Rb Den Haag	26 jan 2017	ECLI:NL:RBDHA:2017:872	Asiel	C-48/17	X		
CBb	20 dec 2016	ECLI:NL:CBB:2016:440	Landbouw	C-667/16	Nooren		
Hoge Raad	9 dec 2016	ECLI:NL:HR:2016:2834	IE	C-644/16	Synthon		
Rb Den Haag	26 okt 2016	ECLI:NL:RBDHA:2016:12824	Asiel migratie &	C-550/16	A en S	26.10.17	
CRvB	26 okt 2016	ECLI:NL:CRVB:2016:4101	SZ	C-551/16	Klein Schiphorst		
Hoge Raad	30 sept 2016	ECLI:NL:HR:2016:2195	invoerrechten kippenvlees	C-522/16	X		19.10.17
Rb. A'dam	2 sept 2016	ECLI:NL:RBAMS:2016:5710	EAB	C-477/16 PPU	Kovalkovas	19.10.16	10.11.2016
Rb A'dam	16 aug 2016	ECLI:NL:RBAMS:2016:5206	EAB	C-452/16 PPU	Poltorak	19.10.16	10.11.2016
Rb A'dam	16 aug 2016	ECLI:NL:RBAMS:2016:5207	EAB	C-453/16 PPU	Özçelik	19.10.16	10.11.2016
Hoge Raad	12 aug 2016	ECLI:NL:HR:2016:1866	btw	C-463/16	Stadion Amsterdam		

Rechtspraak Europa 2018, nummer 1 (januari)

Hoge Raad	8 juli 2016	ECLI:NL:HR:2016:1351	vennootschapsbelasting	C-398/16	X BV	24.10.17	
Hoge Raad	8 juli 2016	ECLI:NL:HR:2016:1350	vennootschapsbelasting	C-399/16	X NV	24.10.17	
CBb	4 juli 2016	ECLI:NL:CBB:2016:258	landbouw	C-383/16	Vion livestock	29.6.17	19.10.17
Rb Den Haag	9 juni 2016	ECLI:RBDHA:2016:6389	asiel & migratie	C-331/16 & C-366/16	K. ea.		
Rb Noord-Nederland	18 mei 2016	ECLI:NL:RBNNE:2016:4032	luchtvaartclaim	C-302/16	Krijgsman	-	11.5.17
RvS	18 mei 2016	ECLI:NL:RVS:2016:1351	Habitatrichtlijn	C-281/16	Vereniging Hoeksche waards Landschap	15.6.2017	19.10.17
Hof Arnhem-Leeuwarden	19 april 2016	ECLI:NL:GHARL:2016:3097	landbouw	C-227/16	Arts		9.11.2017
Hoge Raad	29 maart 2016	ECLI:NL:HR:2016:515	asiel & migratie	C-225/16	Ouhrami	18.5.17	26.7.17
Rb Den Haag	9 maart 2016	ECLI:NL:RBDHA:2016:2350	IE	C-163/16	Louboutin	22.6.17	
Rb Midden-NL	24 februari 2016	ECLI:NL:RBMNE:2016:954	arbeid	C-126/16	FNV Smallsteps	29.3.17	22.6.2017
Hoge Raad	29 januari 2016	ECLI:NL:HR:2016:133	douane	C-59/16	The Shirtmakers		11.5.17 Einduitspraak 15.9.2017 ECLI:NL:HR:2017:2331

Vacatures

HvJ

Hof van Justitie van de Europese Unie heeft een vacature voor het ambt van directeur-generaal (m/v) Informatie (rang AD 15 of AD 16) [PB C 431A van 15.12.2017](#), **deadline 31 januari 2018**